

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

არა30

2

გამომცემლობა
„ახალციხის უნივერსიტეტი“
ახალციხე – 2016

УДК(უაკ) – 821.353.1(051.4)
UDC ა-763

რედაქტორი მერაბ ბერიძე

მოადგილე მაკა კაჭკაჭიშვილი-ბერიძე

სარედაქციო საბჭო: ნიკო ახალკაცი, ლალი ბერიძე,
გიორგი ბუცხრიკიძე, ლია ზაზაშვილი, ვახტანგ
ინაური, მალხაზ ლომსაძე, ვასილ მამულაშვილი,
ლერი ნოზაძე, მაია ქუქჩიშვილი, როინ ყავრელიშვილი

მხატვრები: ბექა კოპაძე
ნანა ყორანაშვილი

მდივანი ზაირა გელაძე

საგამომცემლო ჯგუფი: ლია ზედგინიძე
ლარისა გურგენიძე

რედაქციის მისამართი: ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106

მერაბ ბერიძე

სტუმრად უნივერსიტეტში

როგორი იყო ლიტერატურული, პოეტური ტრადიცია მესხეთში საბჭოთა პერიოდამდე და მე-20 საუკუნის 60-იან წლებამდე? ყველა-ფერი ძირითადად შემოიფარგლებოდა ხალხური ზეპირსიტყვიერებით. იყვნენ „ვეფხისტყაოსნის“ ზეპირად მცოდნენი და ასევე ხალხური „ვეფხვისტყაოსნის“ მთქმელები. ბევრი რამ ითარგმნებოდა მეზობელი ენებიდან, ჰყებოდნენ და მღეროდნენ „აშულყარიბის“ „ქოროლლის“ სიმღერებს. ეს ყველაფერი არ ხდებოდა მხოლოდ ქორნილებსა და დღეობებში, ასეთი გახლდათ მაშინდელი მესხეთის ყოველდღიურობა. მართალია, სპეციალური სალონები არ არსებობდა და საამისოდ შეკრებები არ იმართებოდა, მაგრამ მიდიოდნენ ერთმანეთთან საღამოს ვიზიტებზე სტუმრები, განსაკუთრებით ზამთრის გრძელ დამეჯებში, რასაც არავითარ შემთხვევაში არ ახლდა პურობა, სმა, რადგან ეს არარსებულ ხარჯებთან იქნებოდა დაკავშირებული და ოჯახისათვის სპეციალურ სამზადისს მოითხოვდა. საღამოს შეხვედრები, როგორც წესი, ან ახლო ნათესავებს შორის ხდებოდა, ან სამეზობლოში, რაღაცით ერთნაირი სულიერი სიახლოეთით დაკავშირებულ საზოგადოებაში. როდესაც 1944 წელს ადგილობრივი მაჟმადიანები გაასახლეს და ჩამოასახლეს საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან მოსახლეობა, დაყოფაც თავისთავად მოხდა, დამხვდურები ერთად, ერთ „ლიტერატურულ“ გარემოში ხდებოდნენ, ხოლო მოსულები—ერთად. როგორც კი ამას დაერთო სასმელი და ქიფი (ეს შედარებით მოგვიანებით მოხდა), ტრადიციაც მოიშალა.

შემოქმედი ადამიანები მიუწვდომელ ზღაპრულ ბურუსში იყვნენ გახვეულნი. არავის ენახა თავის დროზეც ილია, აკაკი, ვაჟა.... თუ ვინმემ რამე იცოდა მათ შესახებ, მხოლოდ შორეული გადმიცემების სახით. პოეზია და სიმღერა ერთიანდებოდა, მღეროდნენ ლექსებს და ლიტერატურაზე წარმოდგენაც აქ მთავრდებოდა. თუ რომელიმე ხელოვანზე შეიძლებოდა საუბარი, რომელსაც ხალხი იცნობდა, ისევ ორენოვანი აშულები იყვნენ.

ლიტერატურული გემოვნების ჩამოყალიბება მხოლოდ მხატვრული ლიტერატურის გაცნობით, კითხვით არ ხდება. ცოცხალ პოეტთან, შემოქმედთან შეხვედრა უდიდესი მნიშვნელობის ფაქტორია.

მარტო აკაკი წერეთლის მოგზაურობა რად ლირს მე-20 საუკუნის დასაწყისში დასავლეთ საქართველოში.

პრინციპული მნიშვნელობა ჰქონდა, ეროვნულ პატრიოტულ სულისა და პოეზიისადმი ინტერესის გასაღვივებლად **გალაკტიონის** მოგზაურობას სამცხე-ჯავახეთში 1955 წელს. მართლაც გმირობის ტოლფასი იყო **ვახტანგ გურგენიძის** ნაბიჯი, წაეყვანა გალაკტიონი სამხრეთ საქართველოში და პოლიტიზირებული გარემოს ფონზე შეექმნა დიდი პოეტისათვის ეროვნულ-ისტორიული გარემო. ხალხი მათ ხვდებოდა აღტაცებით. ეს მხოლოდ მოგზაურობას არ ნიშნავდა, მთელს სამცხე-ჯავახეთს დაამახსოვრდა ლირსმესანიშნავი მოვლენა და დიდხანს ასაზრდოებდა პოეზის სურნელით იქაურ საზოგადოებას. მოვიყვანთ ვ. გურგენიძის მოგონებას ამასთან დაკავშირებით:

„იმდროინდელი პრესის ფურცლებზე, კინოქრონიკებში, ზეპირ მოხსენება-საუბრებში, თვით ორგანიზაციების ადგილობრივ კრებებზე, აღარაფერს ვამბობ პარტიული ორგანოების კონფერენციებსა და პლენუმებზე, ვერ ნახავდით რომელიმე პიროვნების სურათს, ვერ გაიგონებდით ვერაფერს, გარდა პიროვნების დამცირებისა და გინებისა, ყველგან საუპარი იყო თემაზე: „ხალხი, როგორც ისტორიის შემქმნელი“ (ვ. გურგენიძე, გალაკტიონი მესხეთ-ჯავახეთში, 1993 წ. გვ. 4). პიროვნების კულტის უხილავი აჩრდილი ჯერაც თავზარს სცემდა ომგამოვლილ თუ შემდეგი დროის ფუნქციონერებს, ამიტომ ნებისმიერი ცნობილი პიროვნების აქტიურობა მაშინ საბჭოთა ხელისუფლების საწინააღმდეგო ნაბიჯად განიხილებოდა, მიუხედავად ამისა, გალაკტიონის მოგზაურობა შედგა.

პოეტის ამ გასვლას, გარდა საზოგადოებრივი ინტერესებისა, მოჟყვა გალაკტიონის ლექსების ციკლი მესხეთ-ჯავახეთზე, ვ. გურგენიძის მიერ გადაღებული ფოტომატიანე მოგზაურობისა და მრავალი სხვა.

მე-20 საუკუნეში ამ ტიპის შეხვედრები გარდა მხატვრული დატვირთვისა, პოლიტიკურ ხასიათსაც ატარებდა. მიუხედავად ამისა, მესხეთში სტუმრობისას ყველა ეროვნული მუხტით იმუხტებოდა და ეს ურთიერთობაც ახალგაზრდობის აღზრდის, მათი ჩამოყალიბების საუკეთესო საშუალება გახლდათ.

ამ მხრივ უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა **შოთაობის, რუსთველის დღესასწაულის**, რეგულარულ გამართვას მესხეთში. საბჭოთა პერიოდში 1966 წლიდან მოყოლებული ყოველ წელს იმართებოდა საქართველოს მნერიალთა კავშირის წარმომადგენლებთან, მწერლებთან და პოეტებთან შეხვედრა. ყველა ის მოღვაწე, ვისაც მათი შემოქმედებით იცნობდა მკითხველი და ვისაც მხრებით მიჰქონდა მა-

შინდელი ქართული მწერლობა, შემოდგომით მესხეთის სტუმარი ხდებოდა.

დიდ როლს თამაშობდნენ საზოგადოებრივი გაერთიანება „ცოდნის“ ლექტორები, რომელთა მიზანი და დავალება ძირითადად კომუნისტური რეჟიმის აგიტაცია-პროპაგანდა იყო, მაგრამ, როდესაც თბილისის უნივერსიტეტის პროფესორი ჩამოდიოდა მესხეთში, გვერდს ვერ უვლიდა მის ისტორიას, რუსთველს, პოეზიას, ლიტერატურას და საიკეთო შედეგებიც ახლდა ამ ტიპის მოძრაობას.

საზოგადოება, ახალგაზრდობა გამოდიოდა ხალხური პოეზიის, გადმოცემისა და ლეგენდების ფონზე ჩამოყალიბებული ცხოვრების შეფასებისა და სამყაროს აღქმის ტრადიციიდან, მიმდინარებდა მხატვრული ლიტერატურის, მისი საშუალებით გემოვნების ჩამოყალიბებული ცოცხალი პროცესი.

განსაკუთრებული პატივი უნდა მივაგოთ რეგიონში მოღვაწე მხატვრული აზროვნების ნიჭით დაჯილდოებულ შემოქმედთ, ვინც მართლაც გასაოცარი გულწრფელობით და ენერგიით იტვირთა ლიტერატურული ღწვის მისია. შემოქმედთ, რომელნიც არსებული რეალობის პირობებში ახერხდნენ ეროვნული სულის გაღვიძებას და მის მხატვრულ ფორმაში წარმოდგენას. ამ საკითხის შესწავლა აუცილებელია, ცალკე განხილვის საგანია და, რომ არავინ გამოგვრჩეს, მათი დასახელებისაგან შევიკავებთ თავს.

ამ ჯანსაღი პროცესის გამგრძელებელი უნდა გამხდარიყო სამხრეთ საქართველოში უნივერსიტეტი, რომელიც ჯერ კიდევ კომუნისტური რეჟიმის დროს შეიქმნა და გააგრძელა არსებობა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადებისა და შენარჩუნების ურთულეს პერიოდში. მაშინდელი თსუ ახალციხის (მესხეთის) ფილიალის ფილოლოგიის ფაკულტეტს, რომელზეც იყითხებოდა ქართული ლიტერატურის, ლიტერატურის ისტორიის, კრიტიკის პრობლემებთან დაკავშირებული საგნები და ლექციები, ბუნებრივია, დიდი როლი უნდა ეთამამა მესხეთის სულიერების, ლიტერატურული გემოვნების ჩამოყალიბების რთულ პროცესებში. მისი კურსდამთავრებულები მომავალი დედები იყვნენ, რომლიბიც სხვაგვარად აღზრდიდნენ შვილებს, შთამომავლებს.

უნივერსიტეტმა, როდესაც ლიტერატურული ცხოვრების წინამდლოლის როლიც აირჩია, პირველ რიგში ამით თავისი სამოქმედო პროგრამა დაუწერელ კანონად აქცია. სტუდენტობასთან ჰუმანიტარ პროფესორთა აკადემიური კანონიკური ურთიერთობა ძალიან ჩვეულებრივი ამბავია. ეს ურთიერთობა იძლევა ცოდნას, პროფე-

სიის მიღების გარანტიას, მაგრამ შემოქმედ ადამიანებთან პერი-ოდული შეხვედრები ცხოვრებასთან, ლიტერატურასთან სხვაგარად აზიარებს ახალგაზრდობას, საზოგადოებას საერთოდ. უნივერსიტე-ტი ქმნიდა და ქმნის მომავალს. ნებისმიერ ზედნაშენს სჭირდება **მყარი საფუძველი**, რაც კიდევ უფრო სერიოზული და ძნელი შესაქმ-ნელია, ვიდრე დიდი ლიტერატურა. 2000 წელს ფილიალის არსებო-ბის 10 წლისთავზე ვწერდით: „დიდი ლიტერატურა უნდა მოვიდეს. ულრუბლო ციდან წვიმა არ იცის. ჩვენს უნივერსიტეტს აქვს პრე-ტეზია, რომ შექმნას საფუძველი დიდი ლიტერატურის მოსვლისთ-ვის. რომ არ ყოფილიყო სერაპიონ ზარზმელი, გრიგოლ ხანძთელი, არ იქნებოდა რუსთაველი. განვლილი 10 წლის განმავლობაში გვქონდა ცდები ლიტერატურული ცხოვრების გარკვეული გზით წარმართვისა, რასაც ფილიალის ლიტერატურული წრე ახორციე-ლებდა. გამოიცა რამდენიმე კრებული, გამოდიოდა ლიტერატურუ-ლი აღმანახი „სიტყუა“ და სხვა. უნივერსიტეტმა უკვე გაავლო თა-ვისი ხნული. მესხეთში, როგორც ყველგან, გამოდის წიგნები. ყველა, რა თქმა უნდა, მაღალი დონისა ვერ იქნება, მაგრამ მათ გამოცემას ავტორებს ვერავინ დაუშლის. იქმნება ლიტერატურული ფონი, რომ უკეთესი გამოიკვეთოს“ (ჟურნალი „ცისკარი“, №5, 2000 წ. გვ. 79).

პირველსავე წელს, როდესაც უნივერსიტეტში ვიწვევდით ადგი-ლობრივ პოეტებს, ვეზდებოდით მათ, აშკარა გახდა, რომ, ამასთან ერთად, თავისი სიტყვა აუცილებლად უნდა ეთქვა თბილის, უნდა გალრმავებულიყო და გახშირებულიყო მწერლობასთან ურთიერთო-ბის ტრადიცია, კომუნისტურ პერიოდში რომ ჩამოყალიბდა. კოლექ-ტიური გასვლებისა და შესაბამისი კონტაქტების პარალელურად სა-ჭირო გახდა ინდივიდუალური მოწვევები, საჯარო ლექციები, რო-მელზეც დაისმებოდა კითხვები და გაეცემოდა პასუხი. საზეიმო, პომპეზური საუბრების ნაცვლად, საჭირო შეიქნა კონკრეტული პერ-სონალური შეხვედრები, ზოგ შემთხვევაში, თუნდაც ამას კამერული ხასიათი ჰქონდა. უფრო შედეგზე ორიენტირებული გახდა ურ-თიერთობა.

ჩვენი უნივერსიტეტის ჩამოყალიბების პირველივე დღეებიდან მხარში გვედგა **ნოდარ ტაბიძე**. იგი არა მარტო სტუმრობდა და ურ-თიერთობდა სტუდენტებთან, არამედ დიდი სიყვარულით ჰყვებოდა დიდ გალაკტიონზე. აი, ერთი ამონარიდი მისი ინტერვიუდან 1996 წელს: „გალაკტიონისადმი მიძღვნილი ტეტრალოგის თრი წიგნი და-სრულებულია, ახლა ყველაზე რთულ პერიოდს ვეჭიდები 30-40-იან

ნლებს. გულწრფელად მოგახსენებთ, დავიბენი, ზოგიერთ არსებით საკითხში ვერ გავერკვიე. არაფერია, ესეც დაიძლევა“.

ახალციხელი სტუდენტებისათვის ხელშესახები ხდებოდა ის დიდი სამზარეულო, რომელიც გალაკტიონის ცხოვრებას ეხებოდა, განსაკუთრებით მნიშვნელობა ჰქონდა, როდესაც ამას ბატონი ნოდარ ტაბიძის პირიდან ისმენდნენ და იქვე, მისივე მეგობრის ვახტანგ ჯავახაძის შეძახილი: „ნოდარ, ყველაფერი გადადე, მხოლოდ გალაკტიონს მიაპყარი ყურადღება. შენ მასთან ცხოვრობდი, ბევრი რამ გახსოვს, ბევრი რამ დაფიქსირებული გაქვს, მათი დაკარგვა არ შეიძლება, არადა, ხვალ რომ რამე დაგემართოს?! იჩქარე, იჩქარე, იჩქარე!“ („მესხეთის უნივერსიტეტი“ №22).

ახალციხეში უნივერსიტეტის ცხოვრებაში აქტიურ როლს თამაშობდა რევაზ მიშველაძე. იგი არაერთხელ ესტუმრა აქაურ ახალგაზრდობას, ჩატარა ლექციები, გულშემატკიცვრობდა სამხრეთის უპირველეს უმაღლეს სასწავლებელს და ამხნევებდა მის პროფესურას, აწვდიდა ახლად გამოსულ საკუთარ წიგნებს. მრავალთაგან გამოვყოფთ მწერლის 1997 წლის ჩამოსვლას ჩვენს უნივერსიტეტში. მაშინდელი „მესხეთის უნივერსიტეტი“ წერდა: „ბატონ რევაზ მიშველაძეს, ცნობილ მწერალსა და მეცნიერს, თბილისის უნივერსიტეტის უახლესი ქართული ლიტერატურის კათედრის გამგეს, მკითხველის წინაშე წარდგენა არ სჭირდება.“

ბატონი რეზო ამასწინათ ფილიალში იქნა მოწვეული. ბუნებრივია, შეხვდა პროფესორ-მასწავლებლებს, სტუდენტებს. მიმოხილა ჩვენი სასწავლო თუ ლიტერატურული ცხოვრება. ესაუბრა ახალგაზრდებს, მათთვის ბევრ საინტერესო პრობლემას შეეხო“ (მესხეთის უნივერსიტეტი“, №5 (25)1997 6.).

იმ პერიოდში გააქტიურდა ეროვნული ნიპილიზმის სენი, რომელსაც საკუთარი კლასიკური მწერლობისადმი ასევე ნიპილისტური დამოკიდებულება ემატებოდა. აქა-იქ „ვეფხისტყაოსანსაც“ გაჰკრეს კოსმოპოლიტური კბილი ახალმა ქართველებმა, ამიტომ მესხებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა მწერლის ნათქვაში ჩვენი უპირველესი წიგნის შესახებ: „ჩვენ, შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენი ეროვნული პასპორტი გვაქვს. ამ პასპორტს „ვეფხისტყაოსან“ ჰქვია“.

აფხაზეთის ომში დაღუპული შვილის მამისგან ნათქვამ სიტყვებს სხვაგვარად ხვდებოდა ახალგაზრდობა. განსაკუთრებულ ემოციებსა და ტევითობან იყო დაკავშირებული რეზო მეშველაძის ნათქვაში:

„ზოგიერთს ეჩვენებოდა, რომ მამულის დაცვის ნიჭი გაქრა საქართველოში, რომ მონობამ რუსეთის კიოთების ქვეშ ბევრი რამ

წაგვართვა, რომ წაიშალა ზღვარი ცოტნე დადიანსა და თანამე-დროვე ახალგაზრდობას შორის, თუმცა, როგორც კი საქართველოს გაუჭირდა, ოცდაათი ათასი ქართველი ვაჟკაცი დადგა სამშობლოს სამსხვერპლოზე და შეეწირა მის დაცვას აფხაზეთში“.

მწერალმა კარგად დაინახა და შეაფასა სამხრეთ საქართველოში ახალი ეროვნული ცნობიერების ჩამოყალიბების სათავეში მდგომი ჩვენი უნივერსიტეტის როლი:

„ქართული ცივილიზაციის აკვანი მესხეთში დაირნა. მე ვხედავ, რომ ქართული ეროვნული ცნობიერება, იდეოლოგია, საქართველოს გასამაგრებლად საჭირო ცნობიერება, ნელ-ნელა იკიდებს ფეხს სამცხე-ჯავახეთში. მე ამას მივესალმები. მე გახლდით მესხეთის უნივერსიტეტში და ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, როცა დავინახე, როგორ ინტერესდებოდა სტუდენტობა ჩემი ნაწერებით, ქართველი მწერლების ნაწერებით“.

მწერლები ახალციხეს სტუმრობდნენ სხვადასხვა ღონისძიებაზე და მათი გამოსვლებიც განსაკუთრებულ ხასიათს ატარებდა, რადგან სხვა სამრეკლოდან რეკვა მათეული ნათევამი. 2001 წელს ახალციხეში უნივერსიტეტის ეზოში გრიგოლ ხანძთელის ძეგლის გახსნა პირველ რიგში გიორგი მერჩულეს ლიტერატურული ღვაწლის დაფასება იყო. ბუნებრივია, იმ დღეს ეროვნულ-პატრიოტული სული განსაკუთრებით ზეიმობდა. სტუმართა შორის გამორჩეული გახლდათ თამაზ წივწივაძისა და გენო კალანდიას სიტყვები:

თამაზ წივწივაძე სწორედ მწერლობის ეროვნულ ხასიათს შეეხო, როდესაც განაცხადა: „დღეს ჩვენ გრიგოლ ხანძთელის ძეგლის გახსნას ვესწრებით და სწორედ აქ იქნებოდა უპრიანი, გაგვეხსენებინა, რომ ამ დიდ ადამიანს პირველი ძეგლი ბრძყინვალე ქართველმა მწერალმა - გიორგი მერჩულემ დაუდგა თავისი შესანიშნავი თხზულების სახით, რომელიც ლირსეულად წარმოადგენს თხუთმეტ-საუკუნოვან ქართულ მწერლობას. სრულიად ბუნებრივია, რომ გრიგოლის ღვაწლი ქართულმა მწერლობამ უკვდავყო. წარმოშობის დღიდანვე, ქართული მწერლობის უპირველესი საზრუნავი ეროვნული იდეალების სამსახური იყო და ასეა დღესაც, როდესაც საქართველოს არანაკლები გასაჭირი ადგას“.

გენო კალანდიას საფიქრალი არანაკლებ მტკიცნეული აღმოჩნდა. ეს ყველაფერი კი სულ სხვაგვარად უდერს, როდესაც მწერლისგან ისმენ და არა პოლიტიკოსისაგან:

„მე მჯერა, თუ ჩვენ ერთად დავდგებით, გრიგოლ ხანძთელის მაღალი სული დაგვეხმარება, დავიბრუნოთ დაკარგული ტერიტორიები - აფხაზეთი და სამაჩაბლო.“

დიდი მადლობა მინდა ვუთხრა მათ, ჩვენს დიდ წინაპართ, რომ-ლებიც ჩვენი თანამედროვენი არიან“ („მესხეთის უნივერსიტეტი, №3-4, 2001 წ.).

ლიტერატურული ექსპერიმენტების ძიებაში საინტერესო ინიციატივით გამოდის უნივერსიტეტი „ლიტერატურულ მესხეთთან“ ერთად, როდესაც ატარებს რომანის სწრაფი წერის კონკურსს 2001 წელს. უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლები, სტუდენტები აძლევენ **ნარო კოლხელს** (ნარიმან იაშალაშვილს) რომანის სიუჟეტი-სათვის „ვეფხისტყაოსნის“ ციტატებს და იწერება ახალი რომანი სამ დღეში. ავტორი ცხოვრობს ამ სამი დღის განმავლობაში უნივერსიტეტში ქანდაკებების, გრიგოლ ხანძთელისა და ივანე ჯავახიშვილის ძეგლების გარემოცვაში და წერს ნაწარმოებს.

თემა:

„ჭირსა შიგან გამაგრება“...

შინაარსი:

„რაცა ღმერთსა არა სწადდეს“...

(პროლოგის მაგიერ)

თავი I „სჯობს სახელისა მოხვეჭა“...

თავი II „სიყვარული ალგვამაღლებს“...

თავი III „რასაცა გასცემ შენია“...

თავი IV „ქმნა მართლისასამართლისა“...

თავი V „მოყვარე მტერი ყოვლისა“...

თავი VI „ავსა კაცსა ავი სიტყვა“...

თავი VII „რა ერთსა გცემენ ათასნი“...

თავი VIII „სჯობს სიცოცხლესანაზრახსა“...

თავი IX „ბოროტსა სძლია კეთილმან“...

თავი X „ჭირსა შიგან გამაგრება“...

„მაშინ ლხინი ამო არის, რა გარდიხდის

კაცი ჭირსა“... (ეპილოგი)

მუშაობის ხანგრძლივობა: 31 საათი და 15 წუთი

კომპეტენტურმა უიურიმ გადაწყვიტა, რომ ნარო კოლხელის უმოკლეს დროში შექმნილი ნაწარმოები დაბეჭდილიყო „ლიტერატურულ მესხეთში“ („ლიტერატურული მესხეთი“, №7(31), 2001 წ.). აი, უიურის შემადგენლობა:

მერაბ ბერიძე - უნივერსიტეტის რექტორი. უიურის თავმჯდომარე;

სერგო მელიქიძე - პრორექტორი;

ნათელა ნაცვლიშვილი - ქართული ენის კაბინეტის ხელმძღვანელი;

ვახტანგ ინაური - ქართული ლიტერატურის ისტორიის კათედრის გამგე;

ავთანდილ ბერიძე - გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთის“ რედაქტორი;

თამარ გოგოლაძე - ლიტერატურული წრის ხელმძღვანელი;

შალვა კელოშვილი - პოეტი.

ლიტერატურული საქმიანობის ეს სტილი არა მხოლოდ მესხეთი-სათვის, საქართველოშიც სიახლე იყო და ამ ყველაფრის მოწმენი მაშინდელი სტუდენტები გახდნენ.

ლიტერატურული ხუთშაბათები აფართოებდა წრეს, მისი მსმენელი აღარ ეტევა აუდიტორიაში, როდესაც რომელიმე მწერალი ან პოეტი გვეწვევა ხოლმე. **გოდერძი ჩოხელი**, როგორც მწერალი და როგორც რეჟისორი, დიდი სიყვარულით მიიღო უნივერსიტეტის დარბაზმა. მწერალმა მსმენელს მოუთხრო, თუ როგორ დაბეჭდა პირველი მოთხრობები „ცისკარში“, რა გზა გაიარა მწერლობაში და კინოში. სტუდენტებისთვის მომავლის იმედის მომცემ და ოპტიმიზმის საფუძვლად შეიძლება მივიჩნიოთ მისი ნათქვამი:

„თქვენ წარმოადგენთ ამ უნივერსიტეტს, რომელმაც ჯერ ამ მხარეში უნდა თქვას თავისი სათემელი, გააძლიეროს საქართველო და შემდეგ სრულიად საქართველოს მომავალი შვილები და ბატონ-პატრონები უნდა გახდეთ... ახლა ჩვენი მტერი ცდილობს, რომ ქართველი ახალგაზრდობა მოსწყვიტოს იმ ძირებს, იმ ფესვებს, იმ სულიერ საწყისს, რასაც ქართველების სული ერქვა და ცდილობენ, რომ გადამთიელის სულს ჩავწედეთ. ეკრანზე ვეღარც ქართულ ხალხურ სიმღერას გაიგონებ, ვეღარც ქართულ ფილმს ნახავ - ისეთს, რასაც ჩვეულებრივ დროს. ჩვენი მტერი კი ცდილობს, მოგვწყვიტოს წინაპრების სულს, მაგრამ მე ვხედავ, რომ ვინც იცის, სად არის ქართული სული, უპირველესად ესენი არაან მასწავლებლები, რომლებიც არ დაუშვებენ იმას, რომ ქართველი ახალგაზრდობა მოსწყდეს წინაპრების ფესვებს“ („მესხეთის უნივერსიტეტი“ №4 2002 წ.). გოდერძი ჩოხელმა უნივერსიტეტელებს დაურიგა თავისი წიგნები ავტოგრაფებით.

მესხებს და მესხეთს სულ ჩასჩიჩინებდნენ, საყვედურობდნენ პროვინციელობას. შემთხვევითი სულაც არ იყო, ჯავახეთი რომ ქართველებისაგან იცლებოდა. ქართველმა კაცმავე შექმნა გამოთქმა: „რას მეჯავახები!“

ზოგიერთი ჩვენი წინაპარიც უწყობდა ხელს ასეთ კუთხურ უარყოფით დახასიათებას და გარკვეულ დეფინიციას. ეს განსაკუთრებით გაძლიერდა მე-19 საუკუნეში და გალრმავდა კომუნისტური რეჟიმის პირობებში. რწმენადაკარგული სამხრეთელი თავს ხშირად საქართველოს სხვა კუთხეს აფარებდა, რაც გარკვეული ისტორიული ტრადიციითაც აიხსნება უამრავი შემოსევისა და დაცყრობის ფონზე.

საჭირო გახლდათ ქართველი კაცისთვის საკუთარი თავის რწმენის განმტკიცება, მესხობა მხოლოდ ისტორიით ტრაბახი არ უნდა ყოფილყო. მე-20 საუკუნის 40-იანი წლებიდან მოყოლებული, ვიდრე გაუქმდებოდა, ჩვენი კუთხის კარჩაკეტილობაზე სერიოზულად „ზრუნავდა“ რუსული შლანგბაუმი.

ამ ტაპის მოვევები, შეხვედრები მწერლებთან და პოეტებთან სწორედ ახალგაზრდობისთვის იმედის და რწმენის გაძლიერებისათვის იყო საჭირო.

უნივერსიტეტში სტუდენტებს შეხვდა, თავისი შესანიშნავი პოეზია გააცნო **თემურ ჩალაბაშვილმა**. უნივერსიტეტი, მისი ახალგაზრდობა და მესხეთი ერთსულ და ერთხორც წარმოაჩინა თემურმა, განუყოფელ ერთიანობად წარმოსახა: „ეს მინდა ვუთხრა ჩემს უდიდეს კუთხეს - მესხეთს.

ალბათ, მესხეთიდან იწყება სამშობლო. ერთი - ქიზიყში მეღვიძება, როცა მგონია, რომ სახლში ვარ, და ასე ვგრძნობ თავს, როდესაც მესხეთში ვარ. ასევე მგონია, რომ ჩემი დედულეთია. განა მხოლოდ იმიტომ, რომ რუსთველი მესხი გახლავთ? არა მარტო მაგიტომ. მესხეთმა შექმნა რუსთველი თუ რუსთველმა - მესხეთი, ეს ისეთი თემაა, რომელზეც, ალბათ, თაობები ისაუბრებენ.

ამაყო ვარ და ბედნიერი, რომ თქვენთან ვარ“ („მესხეთის უნივერსიტეტი“, №3, 2002 წ.).

პირადად ჩემთვის და მაშინდელი სტუდენტებისათვის მნიშვნელოვნად მიგვაჩინა **ლაშა გახარიას** სტუმრობა უნივერსიტეტში. თითქოს დრო წაიშალა ჩვენს სტუდენტურ ცხოვრებასა და მაშინდელ შეხვედრას შორის. მე და ლაშა თანაკურსელები ვიყავით. ლაშასთვის ყოველთვის ძეირფასი იყო მესხეთში ყოფნა.

ლაშა გახარიას პოეზიის სურნელი მაღალი მხატვრულობის გარდა თემატური აქტუალურობით გამოიჩინდა მუდამ. ვეღარ

ელეოდნენ ჩვენი სტუდენტები ლაშასთან განშორებას. ეზოში გამოყოლილები აგრძელებდნენ პოეზიას და პოეტურ შეხვედრას. მით უმეტეს, რომ წინაპართა ძეგლები იყვნენ ამ ყველაფრის მოწმენი. ჩვენს გაზეთში მაშინდელი უურნალისტები წერდნენ ამის შესახებ: „უნივერსიტეტის ეზოში შეჩერებულები კიდევ ერთხელ დავუპრუნდით მის პოეზიას, კიდევ ერთხელ დავიმუხტეთ პოეტური განწყობით.

დამშვიდობებისას ზეპირ ლექსად დაგვიქნია ხელი, რაც, თავის-თავად, გულისხმობს იმას, რომ ჩვენ კვლავაც გვაჩუქებს სითბოთი და სიყვარულით აღსავსე საღამოებს“.

სამწუხაროდ, ველარ აუსრულა სტუდენტებს დანაპირები ლაშამ, სამაგიეროდ, დარჩა მესხეთშა მისი ლამაზი ლექსი:

ვაი, თუ... მეჯართეთათვის

ერთი კვირის წინ
მესხეთში გახლდით,
ბაჯაღლო ლინჯის
ვსინჯე ხერთვისი,
თმოგვსაც სპილენძის
შვენოდა ტახტი, -
მადისალმძვრელი
თურქთა ღმერთისთვის.
გარს უნაბისფრად
ღუოდნენ კლდენი.
არ მისვენებდა
ერთი აზრი, რომ...
ვაითუ, მოსდგნენ
მოალაფენი
და ესეც თურქის ტომრით
გაზიდონ?!

ლინჯი - სპილენძი (მეგრ.)

უნივერსიტეტში ჩემი მობრუნების შემდეგ პროგრამის მნიშვნელოვანი ნაწილი სწორედ ლიტერატურული ცხოვრების გამოცოცხლება, მწერლობასთან, პოეზიასთან სტუდენტთა ზიარებაში დახმარება იყო:

2014 წლის მიწურულს უნივერსიტეტს ორი შესანიშნავი პოეტი ესტუმრა. ნოემბერში სტუდენტებს და პროფესურას შეხვდა **მაყვალა გონაშვილი**, ხოლო დეკემბერში - **თინათინ მღვდლიაშვილი**.

მოვიყვან ამონარიდს **ნინო ზედელაშვილის** რეპორტაჟიდან, რომელიც სწორედ ამ ვიზიტს ეძღვნება: „საქართველოს მწერალთა კავშირის თანათავმჯდომარე, იღია ჭავჭავაძის, ანა კალანდაძის, გალაკტიონ ტაბიძის სახელობის პრემიების ლაურეატი, სხვადასხვა დროს სატელევიზიო საბავშვო რედაქციისა და პუბლიცისტურ გამოცემათა რედაქტორი, პოეტი მაყვალა გონაშვილი 27 ნოემბერს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტს ეწვია. ვიზიტთან დაკავშირებით ის კათალიკოს-პატრიარქის სიტყვებს იხსენებს.

დღევანდელ მწერლებს განსაკუთრებული მისია გაკისრიათ, ისე-თივე, როგორც მე-19 საუკუნეში ხალხოსნებს, მთელი საქართველო უნდა ფეხდაფეხ დაიაროთ, ჩახვიდეთ ყველა კუთხეში და ქართული სიტყვა კიდევ უფრო მეტად ააღმონინოთ, რადგან ისე არაფერი სჭირდება საქართველოს, რწმენასთან ერთად, როგორც ქართული ენის გადარჩენა და მიხედვაო, - უთქვამს მაყვალა გონაშვილის უწმინდესს. მას შემდეგ საქართველოს მწერალთაკავშირის თანა-თავმჯდომარე პანკისის ხეობისკენ გაეშურა, შემდეგ მთიან აჭარას ესტუმრა, ახლა კი - მესხეთს“ („მესხეთის უნივერსიტეტი“, №9, 2014 წ.).

როგორც ყოველთვის დროული და აქტუალურია პატრიარქის სიტყვები, რომელიც ახალი ძალის მომცემია ჩვენთვის, შუამავლია საზოგადოებასა და მწერლებს შორის.

ნიშანდობლივია **მანანა დუმბაძის** ამ შეხვედრის შესახებ ნათქვა-მი: „დღევანდელ შეხვედრასთან დაკავშირებით აღფრთოვანებული ვარ. ყოველთვის ვიცოდი, რომ ის, რაც საქართველოს უნდა შეუ-ნახო, ხდება რეგიონებში, ეს არის ყველაზე ძვირფასი ქართული რეგიონი, რომელმაც შემოინახა ვარძია და ქართული სიტყვა“. მწერალთა მხოლოდ მოწვევით აღარ კმაყოფილდებოდა უნივერ-სიტეტი. ეწყობა სტუმრის შემოქმედების განხილვა. ქალბატონებმა ნესტან სულავამ, ნათელა ბერიძემ და მაკა კაჭკაჭიშვილმა მიმოიხ-ილეს თინათინ მღვდლიაშვილის პოეზია. შეხვედრა 2014 წლის დე-კემბერში მოეწყო, მანამდე კი სტუმარი საფარაში წაიყვანეს უნ-

ივერსიტეტის თანამშრომლებმა და მისცეს საშუალება, მოელოცა ჩვენი დიდებული ძეგლი. სხვას რომ თავი დავანებოთ, მისი მესხეთში ყოფნისას დაიწერა შესანიშნავი ლექსი „ლომსია“. „ამ დღეებში დავწერე ლექსი „ლომსია“, ფინალურ სტრიქონში მქონდა საფარა მოხსენებული. უფალმა და წმინდა ბარბარემ შემიწყალა, რომლის სხენების დღეც არის დღეს და ტყუილი არ მათქმევინა, საფარა მანახა და დღეს თავისუფლად და თამამად შემიძლია წავიკითხო ეს ლექსი“, - აღნიშნა პოეტმა.

ურთიერთობამ ორმხრივი ხასიათი მიიღო, პოეტური მუზის როლსაც ასრულებს ასეთი შეხვედრების დროს მონახულებული ჩვენი კუთხე. უურნალისტი **ლია ზაზაშვილი** წერდა თინათინის ვიზიტის შესახებ: „თინათინ მღვდლიაშვილი... პოეტი, მხატვარი, ხატთა შემამკობელი, ლირსეული ქალბატონი, რომლის პოეზია ითარგმნა ინგლისურად, ფრანგულად, ჩეჩინურად, რუსულად, არაბულად. მის ლექსებზე შეიქმნა ისეთი ცნობილი სიმღერები, როგორიცაა „ხმალი ავლესოთ!“, „ჭრიჭინები“, „დავით მეფეს“ და სხვა....

ამ დიდებულ, სამშობლოზე უზომოდ შეყვარებულ ქალბატონს უმასპინძლა სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 17 დეკემბერს. უნივერსიტეტში ქალბატონ თინათინთან შეხვედრის იდეა ასპინძაში პოეტისადმი მიძღვნილ პოეზის საღამოზე დაიბადა. პოეტს გულთბილი დახვედრა მოუწყო უნივერსიტეტის სააქტორ დარბაზში შეკრებილმა საზოგადოებამ“ („მესხეთის უნივერსიტეტი“ №10, 2014 6.).

2015 წელი უნივერსიტეტის საიუბილეო წელი იყო, რომლის პროგრამაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა მწერალ **თემურ ჭკუასელთან შეხვედრამ**. მწერალი უნივერსიტეტს ეწვია მარტში. მისი შემოქმედება ნათელა ბერიძის, ქეთევან გრძელიშვილის, მაკა კაჭკაჭიშვილის და ვახტანგ ინაურის გვერდით შეისწავლეს და თავიანთი აზრი გამოთქვეს სტუდენტებმა ნაზი ექნოსიანმა და ინდირა შაინიძემ. შეხვედრის აქტუალურობისა და შესაბამისი დონის შესახებ მიუთითებდა გაზეთ „ვერსიის“ რედაქტორი **მაია ფურცელაძე**: „ძალიან ბედნიერი ვარ, რომ ამ რეგიონში ამ დონის და ასეთი კარგი უნივერსიტეტი ვნახე. აღფრთოვანებული ვარ ამით. მართალი გითხრათ, არ ველოდი, რადგან რეგიონებში, როგორც წესი, არ არის

ხოლმე ყველაფერი ისე, როგორც ჩვენ გვინდა. ამიტომ სასიამოვნოდ გაოცებული დავრჩი. ძალიან მომენტია მომზადების ხარისხი და დონე ამ საღამოსი. ასეთი ღრმა და საფუძვლიანი ანალიზი ბატონი თემურ ჭკუასელის შემოქმედებისა, მე იშვიათად მინახავს („მესახეთის უნივერსიტეტი“ №3, 2015 წ.).

ჟურნალ „ცისკრის“ რედაქტორმა **ამირან გომართელმა** საერთოდ კრიტიკის პრობლემა დააყენა საქართველოში: „სამწუხაროდ, დღეს ქართული კრიტიკა არ არის ჯეროვან სიმაღლეზე. ყველას გახსოვთ ცნობილი გამოთქმა: განა დიდ იყო აქილევსი, არამედ დიდსა მიერთხვია მაქებარსაო. თუ კრიტიკა არ არსებობს, ყველაფერი არეულ-დარეულია, კრიტერიუმები არეულია“.

ჩვენთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობისა იყო თავად მწერლი-სეული შეფასება:

„ცუდ დროს დავიწყე წერა, რადგან ადრე ლიტერატურა ძალიან უყვარდათ საქართველოში. ახლა იმდენად დიდ ყურადღებას აღარავინ აქცევს და ჩემთვის ორმაგად ამაღლვებელია თქვენთან შეხვედრა. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ საერთოდ შედგა ეს შეხვედრა და მეორე - შეხვედრის ხარისხი იმდენად გამაოგნებელია, გაოცებული ვუსმენდი აქ გამომსვლელთა დიდი ემოციით და გულწრფელობით ნათქვამ თითოეულ სიტყვას და ხანდახან მავიწყდებოდა, რომ ეს ყველაფერი იყო ჩემ მიერ დაწერილ წიგნებზე და აბსოლუტურად უცხო თვალით ვუყურებდი მათ და ვგრძნობდი, რომ ჭეშმარიტი მკითხველი თავისთავად არის შემოქმედი და მეორე - თქვენთან ერთად ისეთი რამ აღმოვაჩინე ჩემს ნაწერებში, რომლებზედაც მე თავად შეიძლება არც მეფიქრა“ (ჟურნალი „ცისკარი“ №3 2015 წ. გვ.42).

ეს უკვე შედეგია, მრავალწლიანი მუშაობის, ურთიერთობის ნაყოფი, რომელსაც ისევ და ისევ გაღრმავება და გაძლიერება სჭირდება.

თემურ ჭკუასელთან შეხვედრა მხოლოდ მისი პროზით არ ამონურა. მართლაც, რომ საღამოს კულმინაცია მწერლის სცენარით გადაღებული ფილმის „გალობის რაინდების“ ჩვენება გახლდათ.

ღირს, დავსვათ კითხვა: რატომ ვწერთ ამ ყველაფრის შესახებ?

ჯერ ერთი იმიტომ, რომ გვინდა ვაჩვენოთ ყველას, საქართველოში ყველგან საქართველოა და საქართველო არის იქ, სადაც

ქართულ ენაზე იქმნება ლიტერატურა, ქართველი მწერლები და პოეტები კითხულობენ თავიანთ ნაწარმოებებს.

მეორეც: უნდა გაგრძელდეს თბილისიდან რეგიონებში გასვლა, ქართული სიტყვა ძალუმად უნდა ესმოდეს ყველას. ამ საქმეს მეორე მხარეც აქვს, თვით მწერლობისათვის არის საჭირო საკუთარ ფესვებთან ხშირი შეხება, რომ არ გაცვდეს ეროვნული ემოცია, არ გახდეს სულერთი მწერლისათვის, ვისთვის წერს იგი და ვინ კითხულობს მის ნაწარმოებს. ხშირად გვესმის ამა თუ იმ ენაზე ითარგმნაო ესა თუ ის ავტორი. იცნობენ ჯერ თავისსავე მამულში ამ ავტორს, თუ პირდაპირ ევროპელისთვის, ამერიკელისთვის ინერება, იქმნება სიუჟეტები!!!

. . . და კიდევ: უნივერსიტეტის ვალიც არის და შეასრულა ის მისია, რომ საზისა და ბიათების, შუასაუკუნეების დროინდელი აღმოსავლური ზღაპარ-ბალადების მხატვრული დიაპაზონიდან საბოლოოდ გამოსულიყო მესხეთი. გარკვეული კულტურული ექსპანსიები დღესაც გრძელდება. ჩვენ კულტურული კონტაქტების მომხრე უნდა ვიყოთ და არა ექსპანსიებისა, რაც არ უნდა „დიდი“ ხალხის თუ კულტურის ნარმომადგენელი იყოს მეორე მხარე.

პროგრამის

რევაზ მიშველაძე

თანამედროვე ქართული
ლიტერატურის კლასიკოსი,
რუსთაველის პრემიის ლაუ-
რეატი.

ორმოცდაცხრა

ვეტერანთა საბჭოს თავმჯდომარესთან ოცდახუთიოდე წლის, კეფათხემზე თმაშეთხელებული, შავწვეროსანი, გრძელხელება ბიჭი შევიდა. შარვლად ჯინსი, წელზევით წვრილად ნაქსოვი, თაგვისფერი სვიტრი და შოკოლადისფერი ტყავის ჟილეტი ეცვა.

— კარანაძე ვარ მე.

— გისმენ, რამ შეგანუხა?

ფენჯგირესფერულვაშიან თავმჯდომარეს ქალალდებიდან თავი არ აუწევია.

— გუშინ რომ დადგენილება მიიღეთ პენსიების დანიშვნაზე, იმ საქმეზე გეახელით.

— რა გვარი ხარ?

— კარანაძე.

თავმჯდომარემ ფაილიდან სამი ფურცელი ამოაცოცა და კითხვას შეუდგა.

ერთხელ რომ ჩაამთავრა, მეორეჯერ ჩამოყვა. მერე სათვალე მოიხსნა, სათვალის ცალი ბოლო ტუჩზე მიიდო და კარანაძეს ახედა.

— რომ არ ხარ სიაში?

— ვიცი, არა ვარ.

- იმ ორმოცდაათიდან ხარ?
 - კი.
 - მერე?
 - მე განცხადება არ დამიწერია.
 - რატომ? ახლა რაღა დროსია, სად გეძინა, შე კაი კაცო, მეც არა ვთქვი, იქ ორმოცდაათი იყავით, აქ ორმოცდაცხრა კაცის გვარია.
 - თუ დრო გაქვთ, ერთი თხუთმეტი წუთი მაინც. მოგიყვები ყველაფერს, რა, როგორ იყო და მიხვდები, რატომ არ დავწერე განცხადება.
- თავმჯდომარემ გამჭოლი მზერა ჰქიდა სტუმარს. ის მიჩვეული იყო მხოლოდ ერთი ტიპის მთხოვნელთა ღალადს: მე, ამა და ამ დამსახურების კაცს, პენსია რატომ არ დამინიშნეთ, ამიტომაც მოეჩვენა ორიგინალურად კარანაძის ვიზიტი. სტუმარს სავარძელზე მიუთითა და სმენად იქცა.
- ეს ამბავი, მოგეხსენებათ, 2008 წლის ომამდე ორი თვით ადრე მოხდა, 4 ივნისს. სამი დღის ჩამოყვანილები ვიყავით პოლიციის სკოლის კურსანტები სამაჩაბლოში. სკოლის შენობაში ვიყავით დაბანაკებულები. ფიზკულტურის დიდ დარბაზში ლეჟანკები (შეზღონგს რომ ეძახიან) გვედგა და ორმოცდაათივეს ერთად გვეძინა. რას ვაკეთებდით და გზებს ვაკონტროლებდით. ათ-ათად ვიყავით დაყოფილები და ცხინვალში შემავალ გზებს ვაკონტროლებდით, როგორც სამანქანო გზებს, ისე სოფლებიდან შემავალ ბილიკებს. ჩვენი ამოცანა იყო - აქედან იარაღი ცხინვალში არავის შეეტანა და, შესაბამისად, ცხინვალიდანაც იარაღი არავის გამოეტანა. სხვა რამე ჩვენც არ გვაინტერესებდა. განურჩევლად ყველას ვჩერებდით - შემსვლელსაც და გამომსვლელსაც. ღამით ჩვენს ადგილს ჯარისკაცები იკავებდნენ - სამშვიდობო შენაერთებს რომ ეძახდნენ თავის თავს (ძირითადად რუსები იყვნენ) და ჩვენ არხეინად გვეძინა, როგორც გითხარით, სკოლის ფიზკულტურის დარბაზში. ახალაშენებული დიდი დარბაზი იყო.

დილის ხუთი საათი იქნებოდა, მეტი არა, ჩექმების ბრახუნმა და რუსის ღრიალმა გამოგვალვიძა;

- ანუ კა ვსტანტე ვსე! იობ ვაშუ მატ!

ჯერ წამოვჯექით, თავი „უჩენიაზე“ გვეგონა, მერე, ათიოდე რუსის ჯარისკაცი და ჩვენსკენ მოშვერილი ავტომატები რომ გავარჩიეთ, ნიფხავ-პერანგისამარა წამოვვარდით და სმენაზე გავიჭიმეთ.

წამიც და სამოქალაქოფორმიანი, რევოლუციურმომარჯვებული შუახენის კაცი შემოვარდა.

— ბიჭებო, — ქართულად გვითხრა ერთმა, — თქვენ ალყაშემორტყმულები ხართ. ოდნავი ხელის გაქანება და ტყვიას მიიღებთ შუბლი. ახლა სწრაფად ჩაიცვით. სხვა ყველაფერი აქ დატოვეთ. უკან კისერზე ორივე ხელი შემოიდევით და სათითაოდ გამოდით გარეთ. ოცოდეთ, ოდნავ ნაბიჯსაც რომ აუჩქაროთ, რუსები მაშინვე გესვრიან.

კისერზე ხელები შემოიწყვეთო, რომ გვითხრეს, მხოლოდ მაშინ მივხვდით, რომ დაპატიმრებულები ვიყავით. კისერზე ხელშემოწყობილი ტყვეები მანამდე მხოლოდ კინოში გვენახა.

რაც შეეხება იარაღს, ორმოცდაათ კურსანტს მხოლოდ ხუთი ავტომატი გვერდა (ათეულს თითო ავტომატი) და პატრულირებას რომ დავამთავრებდით, ხუთივეს სამასწავლებლოში მაგიდაზე ვაწყობდით ხოლმე. სამასწავლებლო ისე, როგორც ფიზკულტურის დარბაზი, რა თქმა უნდა, არ იკეტებოდა. ხუთივე ჩვენი ავტომატი იმ რუს სერუანტს ჰქონდა გადაკიდებული, წინ რომ მიგვიძლიოდა.

ასე დამნკრივებულები ჩამოგვიყვანეს ცხინვალში. ყოფილი ობეჭმის შენობის წინ მოედაზე თხები მიტინგობდნენ.

ჩვენს დანახვაზე მიტინგი ორად გაიყო. კეთროვანებივით გაგვშორდნენ ასები. ერთიორმა შეგვაფურთხა კიდეც.

„რა გინდათ, რა! არ გვაყენებთ?! თქვენი დედა! — დაიყვირა ხელჯოხიანმა ჭალარა კაცმა. ჯოხი შემართა და ჩვენკუნ გამოიქცა, მაგრამ შეაჩერეს.

ჩამოდიოდნენ მომიტინგენი და გულში ხელს იბრაგუნებდნენ. მერე ჩვენსკენ იშვერდნენ ხელებს და აშკარა იყო, რომ გვაგინებდნენ. მე ასურისა არაფერი გამეგება, მაგრამ საალერსო სიტყვებს რომ არ გვეუბნებოდნენ, სახე-მიმიკაზე ეტყობოდათ.

ბოლოს ერთი ორმეტრიანი ახმახი გამოგვეცხადა და ქადაგება დაიწყო. მე, გითხრა სიმართლე, ბოლოსნინა რიგში ვიდექი და კარგად არ მესმოდა. ისე კი სუფთა, უაქცენტო ქართულით ლაპარაკობდა. ვარჩევდი სიტყვებს კანტიკუნტად: „ოკუპანტი!“, „მოღალატე!“, „ფაშისტები!“, მკვლელები!“. მეგონა, ვიღაც სხვებზე ამბობდა, თორემ ჩვენ თუ „ოკუპანტს“ დაგვიძახებდა ვინმე ჩვენს მიწაზე, როგორ წარმოვიდგენდი.

ის კი აშკარად დავინახე და გავიგონე: ახმახმა ავტომატიანი ხელი აღმართა და დაიყვირა: - დაიჩოქეთ!

ჯერ წინა რიგში მდგარი ჩვენი ბიჭები დაეშვნენ მუხლებზე. მერე ნელ-ნელა, თითქოსდა გაუბედავად, სხვებიც მიყვნენ.

სირცხვილის ცივმა ოფლმა დამასხა. იმ წამსვე მივიღე გადაწყვეტილება: რომ მომკლან, მაინც არ დავიჩოქებ-მეთქი.

გითხარით, რომ ბოლოსწინა რიგში ვიდექი. ხუთ-ხუთი კურსანტი ვიდექით თითო რიგში. მე მარჯვნიდან მესამე გახლდით. ყველამ დაიჩიქა. მე ვდგავარ.

— შენ არ გეკადრება დაჩიოქება?! მე შენი დედა! — შემოვარდა ვიღაც რიგში. სახეზე არ დამინახავს. ქიჩოში ჩამავლო ხელი და გამომათრია.

— გაიყვანეთ და დახვრიტეთ!

უბრძანა იქვე მდგარ ორ სამკლაურიან ოსის ბიჭს. ბიჭებს ავტომატები არ ეჭირათ, თუმცა ჩემთვის სულერთი იყო. მე ჩემი გავაკეთე და აღარაფრის მეშინოდა.

სულ პანლურისცემით წამომიყენეს.

პოლიციის შენობასთან ერთი სამკლაურიანი დაგვშორდა. მეორემ მორიგესთან მიმიყვანა.

— შეაგდე კამერაში. უფროსმა გამომატანა, ამან არ დაიჩიქა.

მორიგემ კამერის კარი გააღო, შემომხედა და ჩურჩულით მითხრა:

— კაცი ყოფილხარ.

— მერე! — ამოხედა სტუმარს დამხვდურმა. თავმჯდომარის თვალში ცრემლი კიაფობდა.

ორ საათში ყველანი შემორეეას ცხინვალის პოლიციის კამერებში.

ჩემთან შვიდი კურსანტი მოხვდა. მხოლოდ ერთმა მითხრა: დაგინახე, რომ არ დაიჩიქე და მწკრივიდან გაგათრიესო. ახლა დახვრეტილი მეგონე.

ბატონო თავმჯდომარევ, სირცხვილი და თავისმოჭრა სირცხვილად და თავისმოჭრად მთელი სიცოცხლე ეყოფათ იმ ბიჭებს, მაგრამ მე ის მიკვირდა, რომ ზოგი მათგანი გაოცებით მეკითხებოდა, შენ რატომ არ დაიჩიქეო. ჩვენაო, დაღუბული ოსების სსოვნის ნიშნად დავიჩიქეთო. ზოგს, იქნებ, ცოდოს ვერ დავიდებ, არც გაუგონია, რატომ დააჩიქეს. ზოგმა კი თავისი შელახული სინდისის გადასარჩენად მოიფიქრა ეს ტყუილი. გეფიცებით მამის სულს, დაღუპულთა სსოვნა იქ არავის უხსენებია. თვრამეტ-ცხრამეტი წლის ქართველი კურსანტები ცხვრებივით იდგნენ გარენართა წინაშე და მუხლებზე რომ დაეშვნენ, თვალთ დამიპნელდა.

ა, ესაა სიმართლე. კარგა ხანი გავიდა ამის შემდეგ. დრო ალპათ ყველაფერს კურნავს. ის ბიჭებიც შეიძლება სადმე ჩირთიფირთობენ

ამ ძნელ დროში. შეიძლება თავისთავად ურიგო ბიჭები არ არიან, მაგრამ ქართველი კაცის ისტორიას რომ შავ ლაქად შერჩება მათი დაჩოქება, ნეტავ, თუ ფიქრობენ ამაზე?

მე ჩემი გითხარით. ვერ ვაკადრე ჩემს თავს, განცხადება დამეწერა: ომის ვეტერანი ვარ და პენსია დამინიშნეთ-მეთქი, სხვათაშორის, ჩვენთვის, რაც ხაინდრავამ თბილისში დაგვაბრუნა, არავის დაუძახნია იმ ომში, ორი თვეს შემდეგ რომ დაიწყო.

როგორც ჩანს, მიიჩნიეს, რომ ჩვენი ბიჭებისთვის ომი მაშინ დამთავრდა, როცა ისინი ცხინვალის მოედანზე დააჩოქეს.

2. II. 2016

მხატვარი ნანა ყორანაშვილი

პოვილი

თინათინ მღვდლიაშვილი

ქართველი საზოგადო მოღვაწე, პოეტი, პროზაიკოსი, მხატვარი, ხატთა შემამკობელი. თინათინის ლექსებზე შექმნილია საქვეყნოდ ცნობილი სიმღერები: „ხმალი ავლესოთ, ქართველებო!“, „აღმაშენებელი თბილისს მოპრძანდება“, „მარტოხელა, მარტოსულო ქალბატონო“ და სხვა. მისი ლექსები თარგმნილია ფრანგულ, ინგლისურ, ჩეჩენურ, რუსულ, გერმანულ ენებზე.

თინათინის მიერ შემკობილი ხატები დაბრძანებულია საქართველოს უბრნები-ვალეს ეკლესია-მონასტრებში.

ღმრთის სიტყვის ქადაგებისათვის, ეროვნული ცნობიერების განმტკიცებისათვის, პატრიოტიზმისათვის პოეტი წმინდა ნინოს ჯვრით დააჯილდოვეს. 2014 წლის 31 მარტს ზეადა გამსახურდიას სახელობის პრემია მიენიჭა.

2014 წლის 25 დეკემბერს წმინდა ილია მართლის სახელობის პრემია „ივერია“ - მიაკუთვნეს ნომინაციაში „პოეზიის დედოფლალი“.

2015 წლის 7 აპრილს, „ხარებას“, პოეტის დაბადების დღეს, „გალაკტიონის“ პრემიით დააჯილდოვეს.

2015 წლის 26 სექტემბერს, ციხე-ქალაქ ვარძიაში გამართულ ტრადიციულ სახალხო დღესასაულზე „პოეზიის დღე – შოთაობა“, დაჯილდოვდა სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სპეციალური პრიზით ნომინაციაში „მესხეთის თემატიკა“.

მინდა ნინოს

ჯავახეთის დათოვლილი მთები,
ფარავანი - სადედოფლო ღვინო.
შემომხვივი ოქროსფერი თმები,
შენს ნაწნავებს შემოვევლე, ნინო!
როგორ ბრწყინავს მზეზე ვაზის ჯვარი,
როგორ შვენის მზის გვირგვინი ზეცას,
ნინ მიმიდვის ანგელოზთა ჯარი,
მივუყვები ჯავახეთის ზეგანს.

ხოლო ერი, საზეპურო ერი,
შეფენია მარადიულ ნაპირს
და ფარავნის ლაუგარდიდან ელის
ქართლის მზეს და დაუჭკნობელ ყვავილს.
და ლურჯ მინდორს, თვალუწვდენელ მინდორს
ფერი დაჰკრავს პირველქმნილი თოვლის...
მაყვლოვნში ქორწილია თითქოს,
წმინდა ნინო ფეხშიშველი მოდის.
და ლვთისმშობლის მადლიანი ხელი
ფარავნის ტბას აკვანივით არწევს...
ჯავახეთი - ქართლის საწნახელი!
ქართლის სვეტი - ვარძია და სამცხე!
რეკავს, რეკავს, რეკავს დედო ზარი,
რეკავს ზარი შემმუსვრელი გველთა!..
ჯავახეთი - ისარი და ფარი
ხილულთა და უხილავთა მტერთა!..
და უფალი უძლეველი კვერთხით
შეშლილ ქარებს ღრუბლებივით ფანტავს
და ვემხობი წმინდა ნინოს ფერხთით,
გულში ვიდგამ მაცხოვნებელ კარავს.
წინ გზებია, ჰოი, დიდი გზები,
ამ გზაწვრილებს რა ხანია ვკეცავ...
ივერიის ოქროვანი ზვრები,
მანგლისი და, თბილისი და... მცხეთა!
სამთავროში გარემოა მშვიდი,
მონასტერში სასოებას ვპოვებ...
სალამოა... და სრულდება შვიდი,
ალბათ, ახლა, მწუხრი ადგას ბოდბეს.
ცამ ჩაყლაპა თოვლიანი მთები,
ფარავანი - სადედოფლო ღვინო...
შემომხვივ იქროსფერი თმები,
შენს ნატერფალს შემოვევლე, ნინო!

2015 წელი, თიბათვის 1, ახალქალაქი

მხატვარი ბექა კოპაძე

პახეთს

ჩემი კახეთი! ალავერდის ფრთების სილალე...
კავკასიონის მთაგრძეხილის ლურჯი იერი...
ჩემი კახეთი! ხორნაბუჯის ციხესიმაგრე,
აღმოსავლეთის ხერხემალი დიდმშვერიერი!
ჩემი კახეთი! უძლეველი მეფე-მგოსნები,
სეფე-დარბაზთა ჯომარდები, გმირები ომთა!
ბრძოლის ქარცეცხლში ნასისხლარი შავფაროსნები,
კახი ლომები, მეომარნი ირანის ლომთან!..
და ნაოხარი, ნამეხარი ველი ალაზნის...
ვაზთა სამეფოს ოქროს ზვრები - უფლის ზედაშე!..
თვალისმომჭრელი სანახები ძველი გავაზის,
ლომთა ნაფეხურს მივუყვებით, ჩემო, მე და შენ!..
ჰოი, მტევნები! ნაცრემლარი, სველი მტევნები,
კახის გულმკერდზე გამოზრდილი, მეობნი ჟამთა!..
ნეკრესის ცაზე აფრენილი თეთრი მტრედები
და ძველი გველის შემმუსვრელნი, მეტოქი ქართა!..
ჩემი კახეთი! ცივგომბორის ლურჯი იერი...
სიღნაღის, გრემის და შუამთის ზესთა სილალე...
აღმოსავლეთის ხერხემალი დიდმშვერიერი,
ჩემი კახეთი! საქართველოს ციხესიმაგრე!..

2016 წელი, 4 თებერვალი

თბილის

„რა მშვენიერი არეა,
კალას ციხიდან მცხეთამდე,
ვარსკვლავებს გავწი-გამოვწევ,
რომ საქართველოს ვხედავდე“

თინათინი

ძველი თბილისი. გორგასალის ჭრელი ხოხობი.
ქართლის კარიბჭე, უსაშველოდ ნათელ-მზიანი...
ვერვინ გიხილავს, სახიერო, პირქვე დამხობილს,
უკვდავებასთან რადგან შენ ხარ თანაზიარი.
ნეტავ, ეს ზეცა ვინ მოხატა, მოაპირკეთა,
ან კაკაბაძის ნახატივით სველი ქედები...
დგანან კლდეები, საქართველოს ხსნად და იმედად,
ნარიყალასთან ჩამომჯდარი ხოხბისფერები.
აქეთ - მეტები, იქით, მაღლა, ლურჯი მთაწმინდა -
ქართლის გვირგვინი, ქართლის გული, ქართლის ემბაზი...
რა ჭირთა ლხენა, სიმძიმილი შენ არ გაწვიმდა,
ან, ვით აღვწერო, რა სიტყვებით, რომელ ენაზე? —
ამ ვარსკვლავეთის სიდიდადე ათასფერადი,
ან საუცხოო ცხელი წყალი ამოდ ულევი...
ქრისტეს სჯულისთვის სისხლისფერად ანაფერადი -
მარადიული შენი მცველი აბო თბილელი?!.
ანდა უცხოთა შეწყნარება, დიდსულოვნება,
ან ანჩისხატის, ან სიონის სამკაულები?..
შემოგხვევია რქანითელის ოქროს რტოებად
თაპორისა და თრიალეთის სამაჯურები.
და მოდის მტკვარი, ქართლის დიდი მემატიანე,
ელიას მთიდან გადმოგყურებს წმინდა სამება...
მტკვარი თუ მოგბანს საჩუმათო სისხლს და იარებს,
რადგანაც მტკვარში ირეკლება შენი სახება.
ჰეი, თბილის! მცხეთის ბურჯად შენ ხარ ნაგები,
ვით გაუძელი ათას მომზდურს, ასგზის წყეულებს?!.
ქვაბავაზაკთა და ავსულთა ხარ შემმუსვრელი,
ლომურ მაჯაზე იმტკვრევ შავბნელ ათასწლეულებს!
რა არ გიხილავს?!. რა ქარცეცხლი არ დაგტეხია?! —
ქვეგამხედვართა სიავეკაცე, ძმათა ომები...
და გმიფარველობდა, და გიცავდა წმინდა მესია,

შავფაროსნებიც ჯომარდობდნენ, როგორც ლომები!
და, თუმც, ლენგების, ჯალალების, შაპ-აბასების
შლეგი ჯარები გაოხრებდნენ, ავად გზვერავდნენ,
თანამედროვე აბასები და ათასები,
თუმც, დაგდებომიან ისტორიის ავანსცენაზე! —
და, თუმც, ჰერინათ დაუძლურდი, თითქოს დაბერდი,
და ნახანჯლარი, ნატყვაიარი გულს გამჩნევია...
ჯაჭვის პერანგი გადაიცვი! აღსდეგ! ამხედრდი! —
რადგანაც სხვა გზა, სხვა საშველი არ დაგრჩენია! —
შენ, რადგან, ჩემო, შემოქმედი გითვლის ნაბიჯებს,
უკვდავებასთან რადგან შენ ხარ თანაზიარი...
დგახარ, ვით ქართლის უძლეველი ოქროს კარიბჭე,
უფლის ქალაქი, უსაშველოდ ნათელ-მზიანი!

2015 წელი, მარიამობისთვის 15

ცყალება თქვა

„ერთი შვილ მაინც გავზიარდე
ვეფხვებთან მეომარია“

ხალხური

წყალმა თქვა: ლომის ძალა მაქვს
სიკვდილთან შენაზავები,
ქვეყნად ბადალი არა მყავს
შემზარავ-შესაზარელი.
ვერ შემაჩერებს მხედრობა,
ვერც კაცი და ვერც ტაძარი...
ვანგრიე ვერეს ხეობა,
სულ ერთიანად დავძარი.
ვეფხვის და მოყმის ამბავი
განა მზისგულზე ეყარა?!.
თიბათვეს ვეფხვიც მიუხტა
ვეფხისტყაოსნის ქვეყნას!...
თუმც ერი ამოვარჩიეთ
უფლისგან საქებ-საფერი,
საქართველოა ვეფხვთან და
ჩემთან შემბმელად საფერი.

2015 წელი, თიბათვის 23

იქით, მგლების სადგომში...

„თინათინი - კავკასიის ავაზა,
ამორძალი იბერთა და იჩქერიელთა...“
მექა ხანგოშვილი

იქ, არ სძინავთ არწივებს,
არც ნასისხლარ ალაზანს....
მივირნევი გზანვრილზე
კავკასიის ავაზა.
იქით, მგლების სადგომში
ლექსი უნდა გავხედონ....
სადაც ჩემი კახეთი
სულ სხვაგვარად კახეთობს!..
სადაც მთები ლურჯია,
(არ ვარ მსგავსის მნახველი...)
სადაც ზეცაც ურჩია,
როგორც ვაინახები.
სადაც ლვიძავს ვარსკვლავეთს
და ფერადი არეა...
სადაც მთვარე ანათებს,
როგორც უცხო კამეა.
სადაც მზეა, არადა
ირგვლივ ტყეა უღრანი
და „ჩეჩჩნეთის მარაბდას“
სადაც მღერის სულთანი.
სადაც შლეგი ცხენები
სველ მინდვრებზე დაქრიან,

სადაც იჩქერიელებს
ტანზე ტაო აპურიათ.
სადაც თორღვა პანკელმა
მწუხარებით იმეფა...
ო, როგორ მივიჩქარი
ამორძალი იბერთა.
აგერ, თუშთა სამშობლო,
ფშავთან რომ აღრეულა...
აქეთ - საკობიანო,
იქით - დედისფერულა.
აგერ, ქვეყნის მცველები,
მწერვალები აულის. . .
სანახები ვრცელები
ზეზვა გაფრინდაულის.
ჰე! სადღაც მღერიან,
თუ ბრძოლის ხმა მოისმის?..
ჰოი, როგორ მელიან
ჯოყოლო და დუისი.
ვკეცავ, ვკეცავ მანძილებს,
თვალს ვადევნებ ალაზანს...
იქ, არ სძინავთ არწივებს,
არც მე მძინავს ავაზას!..

2015 წელი, ქრისტეშობისთვის 1
თბილისი - დუისი

სოფლიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის
წმინდა ამბობის (ხელი)

ეძიტაფა

მეხისცემას ჰგავდა დილა!.. მეხისცემა ამ ჩემს სამზერს! –
ოდეს რუსი მოუგარდა საქართველოს ოქროს საზღვრებს.
ოდეს მტერი მოგვესია ბნელქმნილი და გულგამწყრალი
და უღმერთოდ აგვიოხრა ღვთისმშობელის მიწა-წყალი.
ავი დროა, დედოფალო, ავსული და მაოხარი,
უამი გვიდგას საზარელი, გულზვავი და მზვაობარი, –
აქეთ – დიდი მწუხარება, იქით – უცხო, უღმრთო ჯარი,
დარღვეული, დაქცეული უფლისციხე, უფლის ჯვარი!
ღმიერთო, ყოვლად სახიერო, სამართალი არსად არი...
ერთ გმინავს და მეც ვგმინავ – საქართველოს მწყემსმთავარი.
აღარც ხმალი, აღარც ფარი, აღარც წმინდა სალოსები...
სანახებში განვენილა უსასოთა სამოსელი...
ქრისტე, ზღუდე-საფარველო, აგვარიდე ქვეწარმავალს,
ასპიტს, ყოვლად ბორგნეულს და, უცხო გზას და უცხო საგალს...
ჰო, როგორ გვათრიეს და დაგვატეხეს დიდი ვნება,
ჰო, როგორ გვარბიეს და სისხლი შესვეს ნება-ნება! –
მე კი, როგორც მღვდელმთავარი და სამწყემსოს სულის მამა,
ამას ვეტყვი მტერს და მომხდურს, ყოვლად შლეგს და ყოვლად
მტარვალს;
ჩემი სული ღმერთს ეუუთვნის, ჩემი გული – საქართველოს!
გვამი თქვენთვის მომიგდია!.. გვამმა როგორ იქართველოს?!..
ივერია ამიოხერეთ!.. ნაწილ-ნაწილ დაიყავით!..
აჲა, ლეში, ჯალათებო, და რაც გინდათ, ის უყავით!..

2016 ნელი, 2 იანვარი

მხატვარი ბექა კოპაძე

ქოძანის წმინდა თოანე თ ქოთიშირის
 სახე ქოთის ჭამრის აღმდინენ ქოის, მოწამე კობრივად
 აღსრულებული
 ამოდია ქონ გიორგის (თური ანუას)

ქართულა

მიწაზე ვიყავ აფხაზი,
 ქრისტესთვის ღამის მთეველი,
 მოვიგე ზეცა ლამაზი
 და უფლის სასუფეველი.
 თუმც, ავსულებმა შემმუსრეს,
 ვით ძველი ციხესიმაგრე...
 ვერც მაცხოვარი შეიცნეს,
 ვერც ტაძრის ზესთა სიმაღლე.
 თუმც, უმოწყალოდ მანამეს,
 მანვალეს, როგორც სალოსი...
 ცრემლი მიწვავდა წამნამებს,
 სადარი წმინდა წყაროსი.

და, თუმც, სოფელი აიკლეს,
 ანგრიეს ღმერთის სავანე,
 თუმც, ქართულ მიწას დამაკლეს
 და ვასილისკოს სამარეს, -
 ვინ რას შესწვდება ვარსკვლავეთს
 ან ოქროპირის გულისთქმას?..
 ანდა სულიერ გასაღებს,
 ან კომანსა და გუმისთას?..
 გავკვალე გზები უვალი,
 ავმაღლდი დილაადრიან...
 მარჯვნივ მყავს თავად უფალი
 და ანგელოზად ანდრია!..

2015 წელი, ქრისტეშობისთვის 11

თბილისი

გრიგოლ რობაქიძე

გრიგოლ რობაქიძე მკითხველისა და ლიტერატურული წრეებისათვის ცნობილია როგორც ლიტერატორი, პროზაიკოსი, ესეისტი, პუბლიცისტი, შესანიშნავი ორატორი და შთამბეჭდავი დრამების ავტორი. მისი ლიტერატურული ზღაპარი „ორი ძმა“ („Die zwei Brüder“), რომელიც 1942 წელს დაბეჭდით გერმანიაში, იმ დროისათვის ძალზე პოპულარულ „ვესტერმანის ყოველთვიურ ჟურნალში“ („Westermanns Monatshefte“), დღემდე უცნობია საზოგადოებისათვის.

გრიგოლ რობაქიძის მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში გაფანტული ნანარმოებებისა და ნაშრომების მოძიებაში მკვლევრებს ძირითადად მისივე წერილები ეხმარება. „ორი ძმის“ არსებობის შესახებ იგი არსად, არც ერთ წერილსა და ინტერვიუში არ აღნიშნავს.

გრიგოლ რობაქიძის დღემდე ცნობილი ამ ერთადერთი ზღაპრის პირველი ნაბეჭდი გერმანულენოვანი ვერსიის მოპოვებას გიოტინგენის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში ვუმაღლა დოკტ. მარგრეტ შუსარდს. იგი მეორედ გამოქვეყნდა ჩვენს ერთობლივ ნაშრომში: *Nugescha Gagnidse, Margret Schuchard, Grigol Robakidse (1880-1962). Ein Georgischer Schriftsteller zwischen zwei Sprachen und Kulturen.* Shaker Verlag, Aachen 2011, 249-251. 54 წლის შემდეგ მკითხველს ვთავაზობ ჩემ მიერ ქართულ ენაზე თარგმნილ გრიგოლ რობაქიძის ზღაპარს „ორი ძმა“.

ორი ძმა

ქართული ზღაპარი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი მეფე, რომელსაც ორი ვაჟი ჰყავდა. რადგან მათ თავიანთი ქვეყანა ძალზე პატარა ეჩვენებოდათ, გაემგზავრნენ ბედნიერების საძებნელად. ვიდრე ძმების გზები გაიყრებოდა, შეთანხმდნენ, ერთი წლის შემდეგ, ერთ კონკრეტულ ადგილას ერთმანეთს შეხვედროდნენ. ამიტომ ორივე მათგანმა საკუთარი ბეჭედი ერთი ქვის ქვეშ დამალა. უკან დაბრუნების შემდეგ, თუ რომელიმე მათგანი ქვის ქვეშ მეორე ძმის ბეჭედს იპოვიდა, ეს იქნებოდა ნიშანი იმისა, რომ მისი მფლობელი გასაჭირში იმყოფებოდა. ამის შემდეგ ისინი გზას გაუდგნენ. ერთი ჩრდილოეთით წავიდა, მეორე კი – სამხრეთით.

უმცროსი ძმა, რომელიც სამხრეთისაკენ გაეშურა, ხანგრძლივი ხეტიალისა და მრავალი თავგადასავლის შემდეგ მიადგა უდაბურ ადგილს ზღვის ნაპირას, სადაც ერთ მოხუც ქალთან იპოვა თავშე-საფარი. მოხუცი მას კარგად გაუმასპინძლდა. ერთხელ, როცა უმ-ცროსი ძმა ლამით ნაპირზე სეირნობდა, შორს, ზღვის სიღრმეში, შეამჩნია შორეული მანათობელი შუქურა. გაოცებული დაბრუნდა უკან, ქოხში და ქალს საოცარი სინათლის შესახებ ჰკითხა.

მოხუცმა ქალმა უამბი: მრავალი წლის წინათ აქ ერთი მეფე ცხოვრობდა თავის ულამაზეს ქალიშვილთან ერთად, რომელსაც დიდებული სასახლე აჩუქა ზღვაში უკაცრიელ კუნძულზე. ხალხი და მეფე ულმერთოდ ცხოვრობდნენ. ამიტომ ღმერთმა მათ დიდი წყალდიდობა მოუვლინა, რომელმაც მთელი ქვეყანა გაანადგურა, ხოლო მისი მცხოვრებლები და ქალაქები ქვესკნელმი ჩაიტანა. მხოლოდ მე და პრინცესა დავრჩით უვნებელი. პრინცესა ისეთი ლამაზია, მრავალკეცი საბურველის მიუხედავად, ღამლამობით მზესავით ანათებს ზღვაზე.

პრინცს ცწნობისმოყვარეობა კლავდა, უნდოდა, პრინცესა ენახა. ამიტომ მან შორეული ქვეყნიდან ხელოსნები მოიყვანა, კუნძულამდე ხიდი ააგებინა და გაუდგა გზას პრინცესას სანახავად.

პრინცესამ სიხარულით მიიღო პრინცი და უჩვენა მთელი სა-სახლე, რომელსაც ცხრა მოსასვენებელი ოთახი ჰქონდა და რომლის ირგვლივ ბალები ყვაოდა. მან პრინცს მხოლოდ რვა ოთახი გაუღო, ხოლო მეცხრეში შესვლა აუკრძალა.

ერთხელ, როცა პრინცი ბალში სეირნობდა, წააწყდა საოცრებას, დაინახა, თუ როგორ უჩურჩულებოდნენ ყვავილები ერთმანეთს. ერთნი ამბობდნენ, რომ მათ შეეძლოთ ყოველი სულიერის მოკვლა. მეორენი ამბობდნენ, რომ ისინი მიცვალებულებს სიცოცხლეს ჩუქ-ნიდნენ.

პრინცესა და პრინცესას ერთმანეთი შეუყვარდათ და სამუდამო ერთგულება შეპფიცეს ერთმანეთს. ისინი ბეჭინიერად ცხოვრობდნენ, მაგრამ პრინცს არ ასვენებდა აკრძალულ მეცხრე ოთახზე ფიქრი. ერთ დღეს, როცა ამ ოთახს ჩაუარა, ცდუნებას ვეღარ გაუძლო, გააღო კარი და შეაბიჯა. აქ მან დაინახა დიდი ჩიტი, რომელიც ნისკარტით ოქრომკედით ნაქარგ უნაკერო პერანგს ქსოვდა. როცა ფრინველმა იგი დაინახა, მარჯვედ გაფრინდა ღია კარიდან და პერანგიც თან წაიღო. პრინცის საშინელ ყვირილზე სასწრაფოდ მოვიდა პრინცესა და მიხვდა, რაც მომხდარიყო. ქალმა ნაღვლიანად თქვა: „დიდი უბედურება დაგვატყდება თავს“.

ფრინველმა შორს წაიღო პერანგი, გადაიფრინა ზღვა და მეზობელ სამეფოში ერთ მდელოზე დააგდო, სადაც იგი მწყემსებმა იპოვეს. გაოცებულებმა საოცრად მპრნყინავი, უნაკერო სამოსი მეფეს მიუტანეს.

ცნობისმოყვარე მეფე დიდხანს უშედეგოდ ეძებდა პერანგის მფლობელს. ბოლოს ერთი ჯადოქრისაგან შეიტყო, რომ იგი ეკუთვნიდა მზეთუნახავ პრინცესას უკაცრიელი კუნძულიდან.

მეფის დავალებით ჯადოქარი იმავე ხიდის გავლით გაუდგა გზას კუნძულის სასახლისაკენ, ჯადოსნური სასმელით გააბრუა პრინცესა და პრინცი. შემდეგ მძინარე პრინცი მოკლა, ხოლო გონებადაკარგული პრინცესა მეფეს წაუყვანა.

მეფე თავდავიწყებით შეუყვარდა პრინცესა და გადაწყვიტა მისი ცოლად შერთვა. ხანგრძლივი წინააღმდეგობის შემდეგ ქალი დაეთანხმა, მაგრამ ითხოვა, ნება დაერთოთ, ერთი წლის მანძილზე ეგლოვა მოკლული საქმრო და ქორწილის დღეს მისი ოქრომკედით ნაქსოვი პერანგი დაებრუნებინათ.

მას შემდეგ, რაც ორი ქმა ერთმანეთს დაშორდა, ერთი წელი გავიდა. უფროსი განძით დატვირთული დაბრუნდა უკან და ქვის ქვეშ უმცროსი ქმის ბეჭედი იპოვა. ნალვლიანი და შეშფოთებული უფროსი ქმა სასწრაფოდ გაუდგა გზას უმცროსი ქმის საძებნელად. ბევრი იარა თუ ცოტა იარა, ერთ უდაბურ ადგილას მოხვდა ზღვისპირას და იმავე მოხუცმა ქალმა უმასპინძლა, რომელმაც მის ქმას მისცა თავშესაფარი. მან უამბო უფროს ქმას, თუ რა მოხდა და ისიც დაუყოვნებლივ გაუდგა გზას კუნძულისაკენ, სადაც, სასახლის ბაღში, უსულოდ მდებარე ქმას წააწყდა. ამ დროს უფროსმა ქმამ ყვავილების საუბარი გაიგონა. ერთი ამბობდნენ, რომ მათ შეეძლოთ ყოველი სულიერის მოკვლა; მეორენი ამბობდნენ, რომ ისინი მიცვალებულებს სიცოცხლეს ჩუქნიდნენ. უფროსმა ქმამ მოწყვიტა სიცოცხლის მიმნიჭებელი ყვავილი და უმცროს ქმას სიცოცხლე დაუბრუნა.

გაცოცხლებული ქმა მაშინვე დაკარგული შეყვარებულის საძებნელად გაეშურა და მალე მიადგა ქვეყანას, სადაც მზე ალარ ანათებდა. იქ მას უთხრეს, რომ მზე მას შემდეგ ალარ ანათებს, რაც უცხო, მზეთუნახავი პრინცესა მეფის სასახლეში დალუპულ საქმროს გლოვობსო. მეფის ვაჟი მიხვდა, რომ შეყვარებული იპოვა.

გინმეს რომ არ ეცნო, მან თავი მეფის მებალედ გაასალა, ბაღში კი სიცოცხლის მიმნიჭებელი ყვავილის ერთი ტოტი ბუჩქზე დაამყნო

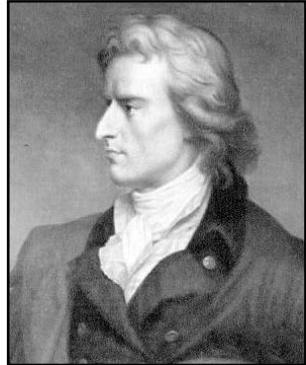
და მეფეს სთხოვა, ნება დაერთო, პრინცესისათვის ამ მშვენიერი ყვავილების თაიგული მიერთმია. უბედნიერესმა შეყვარებულებმა ერთმანეთი ნახეს და მოილაპარაკეს, როგორ გაქცეულიყვნენ.

ამასობაში გლოვის წელიც გავიდა. მეფის ქორწინება გადაწყვეტილი იყო. მეფემ პატარძალს ოქრომკედით ნაქარგი უნაკერო პერანგი დაუბრუნა. მან კი ქორწილის დაწყებამდე ბაღში გასეირნება ისურვა. აქ იგი პრინცთან ერთად პერანგზე დაჯდა და ორივენი ცაში აფრინდნენ.

**გერმანულიდან თარგმნა
ნუგეშა გაგნიძემ**

ფრიდრიხ შილერი

ხელთათმანი

მოლოდინით მხეცთა პრძოლის – ანცის,
სამხეცესთან ზის ზვიადი ფრანცი.
მეფეს ახლოს დიდებულნი ახლავს
და გარშემო, ქანდარაზე, მაღლა
მომხიბლავი რკალი იაგუნდის –
თავს იწონებს ბანოვანთა გუნდი.
როს იძლევა მეფე ხელით ნიშანს,
გალიის კარს გააღებენ იმ წამს,
ზლაზვნით, დინჯად
გამოჩნდება ლომი,
იყურება ირგვლივ
უხმოდ მდგომი,
დაამთქარებს ხანგრძლივ, ნება-ნება,
არხევს ფაფარს,
იზმორება,
წვება.
მეფე ნიშანს იმეორებს ისევ,
კარს მეორეს
გააღებენ მყისვე,
და იქიდან, როგორც ციდან მეხი,
ველურ გრგვინვით
გამოხტება ვეფხვი.

და, როდესაც იქ ვეფხვს დაინახავს,
მსწრაფლ ღრიალით აევსება ხახა,
კუდს საშინლად აბზრიალებს,
ბრდლვინავს,
ენას რისხვით წამოაგდებს წინა,
მაგრამ ლომის შიშით შერისხული,
მორიდებით გარეშემო უვლის...
და, თითქოს, გრძნობს ანაზდეულ შვებას,
კოპშეკრული
ლომის გვერდით წვება.
მეფე ხელით კვლავ იძლევა ნიშანს:
სახლი სტყორცნის ორ ცეცხლოვან ისარს:
ორ ავაზას.
და მწყურვალნი სისხლის
ვეფხვს სწვდებიან ანთებული რისხვით.
ვეფხვს არ მოსწონს გახელება მათი,
წამოიწევს მძვინვარებით ლომი,
დამშვიდდება ყველა სისხლის მდომი
და „კატების“ საშინელი რემა
წრეს შეკრავს და
შემზარავად წვება.
ამ დროს ხელი შეირხევა შორით:
ხელთათმანი დაეცემა მიწას –
გაყუჩებულ ლომსა და ვეფხვს
შორის.
და ქალიშვილს დამცინავი მზერით
რაინდისკენ მიუმართავს ხელი:
„დე-ლორუ, ახლა შენს გამოცდას ველი,
და, თუ შენს ფიცს სიმამაცე ახლავს,
იმ ხელთათმანს ამომიტან მალლა!“
და რაინდი ვაჟკაცური ძალით,
გაბედული ნაბიჯებით ჩქარით,
მშვიდად შედის იქ,
სიკვდილის წრეში...
და ხელთათმანს
მტკიცედ იღებს ხელში,
შიშის ძრწოლა, გაოცება თვალთა –
რაინდთა და კეთილშობილ ქალთა.

რაინდი კი ლალი, წყნარი, მშვიდი,
 ხელთათმანით სტუმრებისკენ მიდის.
 განცვიფრებით, უჩვეულო ქებით,
 საკრებულო ხვდება აღტაცებით...
 აქ მას უკვე ქუნიგუნდი ელის,
 უნაზესი და ცეცხლივით მწველი,
 სიყვარულით ანთებული მზერით
 რაინდისკენ გაუწვდია ხელი.
 რაინდი კი... როგორც ფოთოლს ქარი,
 მყისვე სტყორცნის იმ ხელთათმანს ასულს:
 „ნაჩუქარი სიყვარული არ მსურს!“
 გაშორდება... ნაბიჯებით ჩქარით.

გერმანულიდან თარგმნა
ვასილ მამულაშვილმა

რეშად ნური გუნთექინი

რეშად ნური გუნთექინი (1889–1956) გამოჩენილი თურქი მწერალი, მთარგმნელი და თეატრის მოღვაწეა. იგი ასევე წარმატებით საქმიანობდა პედაგოგიურ-საგანმანათლებლო, დიპლომატიურ და პოლიტიკურ ასარეზზე. სხვადასხვა დროს იყო განათლების სამნის-სტროს მთავარი ინსპექტორი, კულტურის ატაშე პარიზში, იუნესკოში თურქეთის წარმომადგენლი, თურქეთის პარლამენტის დეპუტატი, სტამბოლის თეატრების ლიტერატურული საბჭოს აქტიური წევრი. ქართულ ენაზე თარგმნილია მისი ცნობილი რომანი „ნარჩიტა“ (1961 წ.) და რამდენიმე მოთხოვბა (1965; 1977; 1988 წ.წ.).

პავლევის ჩეური

- ესე იგი, საღამოს მატარებლით დაბრუნდებით. მე კიდევ, ერთი ორი დღით დარჩება-მეთქი და გამიხარდა.
- ღმერთმა დამიფაროს... აქ რომ ერთი კვირა დავრჩე, ან მოვკედები, ან გავგიუდები.
- განა მე გული არა მაქვს?
- გული კი გაქვს, მაგრამ ჭუა – არა... ჩემი კარგო, ადამიანი რომ სტამბოლში იცხოვრებს, მერე აქ, ამ მივარდნილ და მიყრუებულ ადგილას როგორლა უნდა დარჩეს?.. ის პარკები, კინოთეატრები, ის ცეკვები...
- ასე ნუ ამბობ, ფერხუნდე... ჩემი ახირების გამო ხომ არ ვცხოვრობ აქ, არა?... აუცილებლობა, საჭიროება...
- სულ ცარიელი სიტყვებია... უზარმაზარ სტამბოლში თქვენ გახდით ზედმეტები?..
- ფერხუნდე, საყვარელო, ნუ ლაპარაკობ ასეთ სისულელეს... შენ რა იცი, ხელმოკლეობა რა არის... მას შემდეგ, რაც ჩემი ქმარი სამსახურიდან წავიდა, ყელამდე ვალებში ვართ... ისეთ დღეშია, სახლის ქირასაც კი ვერ იხდის...
- ვიცი, მაგას გეუბნები... ძალიან ცუდი ქენი, ამ კაცს რომ ცოლად გაჰყევი... რას დახარბდი, არ ვიცი სწორედ?.. ერთი ორმოც-

დახუთს მიღწეული სასამართლოს მსაჯული იყო... არც ახალგაზრდაა... არც სილამაზე აქვს, არც ფული... მეტიც, შვილი ჰყავს...

– ჩემო კარგო, ჩვიდმეტი წლის გოგო არც მე ვიყავი, ორი ბავშვი მეც მყავდა...

– შენ იყავი ახალგაზრდა, ვარდივით ქვრივი, რომელსაც ოცდახუთი წელი არც კი შესრულებოდა. ნებისმიერი კაცი გითხოვდა და შენს შეიღებსაც ჩაიხურებდა... ახლა შენი სისულელის საფასური უნდა ზღო... სანამ ჩვენ სტამბოლში შესანიშნავ ჯაზბენდს ვუსმენთ და ვცეკვავთ, შენ ამ დასაკარგავში ჭრიჭინობელებისა და ონავრების ბზუილს უგდე ყური!..

ეს საუბარი ოცდახუთი-ოცდაათი წლის ორ სარიგუზელელ¹ ქალბატონს შორის გამართა. ისინი ძუძუმტები და შორეული ნათესავები იყვნენ, ცხოვრება ერთად გაატარეს. ბავშვობაში ხის ქოშებს იცვამდნენ და მთელი დღე წყაროსთან თამაშობდნენ... მერე ორი-სამი წელი თავიანთი უბნის საშუალო სკოლაში დადიოდნენ. რომ გაიზარდნენ და დაქალდნენ, ნარინჯისფერი ჯერსიდან სანიმუშო ჩარშაფები² შეიკერეს და სარაიბურნუს³ პარკში დაიწყეს სეირნობა. ფერხუნდე გათხოვდა ერთ მასნავლებელზე, რომელიც აქ შეუყვარდა. ის უდზე⁴ დაკვრას ასწავლიდა. ახლა, როგორც თავად ამბობდა, კინოთეატრებში, ცეკვებზე დადიოდა, თანამედროვე ცხოვრებით ბედნიერად ცხოვრობდა და ფრიად კმაყოფილი იყო.

ნაჯიეს რაც შეეხება, მას ბედმა არ გაუღიმა. ცოლად ერთ ახალგაზრდა ფართლეულით მოვაჭრეს გაჲყავა. მაგრამ ქმარი დიდი მექალთანე აღმოჩნდა. სამწლიანი ჩხებისა და დავიდარაბის შემდეგ ცოლი მიატოვა და ერთ სომეხ მომღერალ ქალთან ერთად სირიაში გაიქცა. ამ უბედურებამ ქალი მეტად დააფრთხო. იმდენად, რომ ზედაც არ უყურებდა თავის კალმით ნახატ ახალგაზრდა მეზობელს, რომელიც ფანჯრის ნინ ყოველ საღამოს ლექსებს უკითხავდა. მერე ბატონ ალი რიზაზე, სასამართლოს მსაჯულზე გათხოვდა. მას შვილი ჰყავდა.

„დასაკარგავი“, როგორც ფერხუნდე უნოდებდა, სინამდვილეში ფენდიქის⁵ მახლობლად ერთი პატარა ბაღი იყო. ბატონმა ალი რიზამ, მას შემდეგ, რაც თანამდებობიდან გადააყენეს, ბევრი გაჭირვება გადაიტანა. იძულებული გახდა, თავისი საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ოჯახი ამ მოშორებულ ადგილას აგარაკზე გადმოეყვანა. ბაღი ჰქონდა, მიწას ამუშავებდა, თავი ძლიერ გაჲყონდა.

ბალის ერთი კუთხიდან ბავშვების სიცილ-კისკისი და წიოკი მოისმოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ურიამული ჩხუბმა შეცვალა. ბავშვის წვრილი ხმა გაისმა, რომელიც ჯერ გაცხარდა, მერე ატირდა.

ფერხუნდეს სტამბოლის სურათებით გულნატკენი და აცრემლებული ახალგაზრდა ქალი გაღიზიანებული წამოდგა.

— ყველაფერს ვხედავ. არც სიღარიბეს, არც ჩემი ქმრის ხანდაზ-მულობას ვუჩივა. მაგრამ ამ ფაქტის ვეღარ ავიტან. ეს საზიზღარი ჩემს შვილებს სულ აწვალებს და მალე ჭლექს გაუჩენს. ვინ იცის, ისევ რა ვერაგობა ჩაიდინა და ობოლი აატირა...

ფაქტიზე ბატონი აღი რიზას რვა წლის ქალიშვილი იყო. ექვსიოდე თვის წინ დიდედა უვლიდა, რომელიც ბეიქოზში⁶ ცხოვრობდა.

მაგრამ მოხუცი ქალი ერთი ზამთრის მიწურულს ფილტვების ან-თებით რომ გარდაიცვალა, გოგონა იძულებული გახდა, მამასთან და დედინაცვალთან გადმოსულიყო.

— მართლაც, რაღაც უცნაური ბავშვია, — თავი დაუქნია ფერხუნდემ — რომ თქვა, ბავშვიაო, ბავშვი არ არის... დიდიაო, ვერც ამას იტყვი... დაიცა, ცოტა გაიზარდოს! მერე ნახავ, რა დღესაც დაგანევს...

ბავშვის ტირილის ხმა ბაღში არასგზით არ წყდებოდა. ქალბატონი ნაჯიე ეზოში გაშმაგებული გავიდა და იმ კუთხისაკენ გაემართა, საიდანაც ხმა მოდიოდა. აქ დიდი კავლის ხის ჩრდილქვეშ ჩამოკიდებული თოკის საქანელას გარშემო ოთხი-ხუთი ბავშვი იდგა. ერთი ექვსი წლის ქერა, ხუჭუჭომიანი გოგონა გულამოსკენილი ტიროდა. სახეზე მიკრული მინა, ცრემლებისაგან ტალახად ქცეული, ლოყები-დან ნაწილ-ნაწილ ჩამოსდიოდა.

— აბა, ვნახოთ ერთი, ამჯერად რა გველობა გაუკეთე ბავშვს, საზიზღარო? — ჰკითხა ქალბატონმა ნაჯიემ, რომელიც იმდენად დარწმუნებული იყო თავის სიმართლეში, რომ არც კი დაეჭვებულა, დოინჯშემოყრილი დადგა თავისი გერის წინ და თვალებში ჩააცერდა.

ფაქტიზე არ უპასუხა, სახე მოექუფრა, წარბებშეკრულმა თავი ჩალუნა.

დედამისი ასეთ მდგომარეობაში რომ ნახა, ეფსერი კიდევ უფრო გათამამდა: კალთაზე შემოეხვია და გულამომჯდარი ატირდა:

- დედა, ამ ბინძურ გოგოს რამე უყავი... არ მაქანავეებს...
- შენი და ცოტა რომ გააქანო, ხელი მოგტყდება?
- ...
- თუ შენს უდიდებულესობას თავმოყვარეობა შეელახება?

- ...

- მაგრამ ჩემს შეკერილებს – ლამის თვალის ჩინი დავკარგო მათ კერვაში – ხომ კარგად იცვალ! ქურაზე ჩემს მომზადებულ კერძებს ხომ გემრიელად მიირთმევ!..

ქალბატონი ნაჯიე ამ სიტყვებს ისე გესლიანად და დამთრგუნველად ამბობდა, თითქოს ასაკოვან და ძლიერ მტერს ელაპარაკებოდა და არა რვა წლის ბავშვს, რომელსაც დედა კიცხავს.

ახალგაზრდა ქალი გაფითრდა. თავისი შვილი აიყვანა და საქანელაზე დასვა, თოკი კი ფაქიზეს დააჭრინა.

- აბა, მიდი, გააქანე!.. - ისე უთხრა, გოგონა მიხვდა, თუ არ დაუჯერებდა, გაილახებოდა. კობებშეკრულმა და ტურებმოკუმულმა თოკი მექანიკურად მოსწია და საქანელა გააქანა.

ეს საქმე ამით დასრულდებოდა, რომ არა ერთი უმნიშვნელო შემთხვევა. ეფსერი საქანელადან გადმოვარდა. ტუჩი ოდნავ დაიზიანა – ცოტა სისხლი ნამოუვიდა. ქალბატონმა ნაჯიემ არაფრით დაიჯერა, რომ ეს შემთხვევით მოხდა. დარწმუნებული იყო, რომ მისმა ჯიუტმა და უზნეო გერმა შური იძია. და სახლში მეორედ მოსვლის დღე დადგა.

* * *

ცოტა ხნის შემდეგ შინ დაპრუნებულმა ბატონმა ალი რიზამ, საყვედურები რომ მოისმინა, ცოლს უთხრა:

- ნუ ღელავ, ცხონებულმა ჩემმა ყოფილმა სიდედრმა ეს ბავშვი ძალიან ცუდად გაზარდა. ძალიან უნდა გავისარჯოთ, სანამ რამეს შევაგნებინებთ... ახლა მე მას ჭკუას ვასწავლი!

ბატონმა ალი რიზამ თავის გოგონას მკაცრად დაუძახა, სასამართლოში მიყვანილი დამნაშავესავით წინ გაიგდო და კაკლის ხეს-თან მივიდა. საღამო იყო, უკვე ბინდდებოდა. ხის ქვეშ ბალის მერხზე დაჯდა. ფაქიზე წინ დაიყენა. ისეთი სახით დაიწყო გამოძიება, როგორც უწინ – სასამართლოში დიდი საქმეების განხილვისას – ჰქონდა.

მის წინ პატარა დამნაშავე იდგა, რომელსაც თავისი დის განზრახ საქანელადან ჩამოგდება და დაზიანება ედებოდა ბრალად.

- მოგწონს, რაც ჩაიდინე? – მკაცრად ჰკითხა.

- ...

- ამოდენა გოგო ხარ, რვა წლის, სულ არ გრცხვენია? ადამიანი დას ამას გაუკეთებს?

- ...

- და მხოლოდ ეს არ არის... ექვსი თვე გახდა, რაც ჩვენთან მოხვედი. ამ ექვსი თვის მანძილზე ექვსი დღე არ ყოფილა, დედას შენს ცუდ საქციელზე რომ არ დაეჩივლოს. გარდაცვლილები კეთილად უნდა მოვიხსენიოთ... მაგრამ დიდედაშენმა ძალიან გაგანებივრა... ეს ასე არ გამოვა... სიტყვას მაძლევ, რომ ამ სახლში მშვიდად იცხოვრებ და იმას გააკეთებ, რასაც დედაშენი გეტყვის?

- ...

ბავშვი არ პასუხობდა, კოპებშეკრული ისევ თავჩაღუნული იდგა. სალამოს ბინდ-ბუნდში სახე თითქოს გაქრობოდა.

ბავშვის დუმილმა ძველი იურისტი ძალიან გააბრაზა, მოეჩვენა, რომ შვილი აუჯანყდა: მაჯაში უხეშად სწვდა და შეანჯლრია:

- შენ გეუბნები... ყრუ ხარ? რატომ ამ მპასუხობ?

ფაქიზემ თავი ასწია, შევი თვალები ცრემლებით ჰქონდა სავსე:

- დედა რასაც მეუბნება, ყველაფერს ვაკეთებ... უმცროს და-ძმებს ძიძასავით ვუვლი... არაფერს ვაშავებ, ცუდად არ ვიქცევი, მამა, მაგრამ კმაყოფილი მაინც არ ბრძანდება. რა ვენა, აღარ ვიცი...

ბავშვი უცოდველი სასოწარკვეთით ხელებს შლიდა, მამამისს უყურებდა და ტიროდა:

- ისინი რას მიკეთებენ... შენ ხომ არ შემოგჩივი... ვიცი, არც მომისმენ...

ფაქიზე ხალათის სახელოს ნელ-ნელა იკაპინებდა, საყელოს ლილებს იხსნიდა და მამამისს დალურჯებულ და ნაიარევ ადგილებს უჩვენებდა. ეს მისი და-ძმების ნამოქმედარი იყო. დედის მაცქერალი ბავშვებიც მტრად გადაეკიდნენ ფაქიზეს და წარმოუდგენლად ჩაგრავდნენ. შურდათ, საქანელას როგორი ოსტატობით გააქანებდა ხოლმე, გაფრინდებოდა და მწვანე ფოთლებს თავით შეეხებოდა. მთელი უბნის ბავშვები ამ საქანელაზე რიგრიგობით სხდებოდნენ. მაგრამ ის როგორც კი მიუახლოვებოდა, წიგილ-კივილს ატეხდნენ, ქვებს უშენდნენ და ჯოხებს ურტყამდნენ. მეტიც, უნდოდათ, რომ მხოლოდ სხვები ექანავებინა. ფაქიზე ამას ისეთი მტანჯველი სულიერი ტკივილითა და სიმშვიდით, ნელა ჰყვებოდა, როგორც ასაკოვანი ადამიანი, რომელიც დიდი ხნის დაფარულ დარღზე საუბრობდა.

ბატონი ალი რიზა გაოგნდა.

მის წინ ბავშვი კი არა, ზრდადასრულებული ადამიანი იდგა, სრულიად სხვა და არა ის, ვისაც მანამდე იცნობდა. მისი ცრემლებით სავსე გრძელი წამნამებიდან გარდაცვლილი მეუღლე საყვედურით უცქერდა და ულიმოდა. როგორ მოხდა, ამ ბავშვს ასე რანაირად დაშორდა და გაუუცხოვდა? ამ ძველმა იურისტმა, ოდესლაც სხვების

უფლებების დასაცავად ტვინს რომ იჭყლეტდა და გულს იხეთქდა, როგორ დახუჭა თვალი იმაზე, რომ ეს ბავშვი მსხვერპლად იქცა?

ძველი იურისტის სინდისის ქენჯნა მშობლის გაუსაძლის გულისტკუვილში გადაიზარდა, იმ მამის გამწარებაში, რომელიც ხედავს, მის შვილს როგორ ტანჯავენ. შეეცადა, თავისი მწუხარება დაეთრგუნა და ცოტა ხნის წინ გოგონას ნათქვამი სიტყვები გაიმეორა:

- შვილო, მითხარი, „ვიცი, არ მომისმენ“. განა რომელიმე მამა საკუთარი შვილის სატყივარს არ მოუსმენს? ეს რამ გათქმევინა?

ბავშვს გაელიმა:

- დიდედაჩემა თქვა, დედა როცა ცოცხალია, მამა ერთი თვალით ხედავსო... დედა რომ მოკვდება, ისიც ბრმავდებაო... სულ ტყუილად უნდა შეწუხებულიყავი, მამა... შენ რა შეგიძლია, განა...

ბატონმა ალი რიზამ თავი ჩაქინდრა, ოჯახურ ცხოვრებაზე დაფიქრდა. თავის განცდებსა და სისუსტეზე დაფიქრდა, მეორე ცოლის მიმართ რომ ჰქონდა, იმ ღრმა სისუსტეზე, ლტოლვაზე, რომელიც ხანშიშესულ მამაკაცებში შეინიშნება ხოლმე და ყველაფერზე დათანხმებას აიძულებს. ბავშვი ისე ლაპარაკობდა, თითქოს ამას ხვდებოდა კიდეც.

ძველი იურისტი ის კაცი არ იყო, შემთხვევითობისა თუ აუცილებლობის წინაშე ერთიანად რომ მოტყუდებოდა და დაუძლურდებოდა. გადაწყვეტილება ერთ ნამში მიიღო, მშვიდად, მაგრამ მტკიცედ უთხრა:

- მე მამაშენი ვარ... ნუ გეშინა... უკვე ველარავინ გაგსრესს... - შვილს ხელი მოჰკიდა, ჰაერში აიტაცა და ხელები ისე დაუკოცნა, თითქოს ყოფილ ცოლს, რომელიც გოგონას შავი წამნამებიდან უმზერდა, პატიებას სთხოვდა.

* * *

ბატონი ალი რიზა რამდენიმე წუთში სრულიად სხვა ადამიანად გადაიქცა. მისი დამოკიდებულება ცოლისა და გერების მიმართ შეიცვალა. უნდოდა, მის ფაქიზე პატარა პრინცესასავით მოქცეოდნენ. შვილს ყოველ საღამოს ყველაფერს დაწვრილებით გამოჰკითხავდა. ცდილობდა გაეგო, ცუდად ექცეოდნენ თუ არა, როცა შინ არ იყო. თუ მსგავს რამეს შეამჩნევდა, ქვეყანას აქცევდა, ცოლსა და გერებს შავ დღეს აყრიდა.

ეს ვითარება უსასრულოდ ვერ გაგრძელდებოდა. ერთხელაც, სახლში მორიგი ქარიშხალი ამოვარდა. ქალბატონ წაჯიეს ზედიზედ სამჯერ შეუწუხდა გული და გაყრა გადაწყვიტეს.

* * *

უკანასკნელი დამე... ნივთები გაყიდვილია, ბოლჩები გამოკრული... სახლში ისეთი ავი სიჩუმეა, როგორც მიცვალებულთა ოჯახებში... ორივე მხარე ისევ ჯიუტობს...

ქალბატონი ნაჯიე მეორე დილას ბავშვებთან ერთად სტამბოლში უნდა დაბრუნდეს. ახალგაზრდა ქალი ამ შედეგით სწორედ რომ კმაყოფილია...

ბატონი ალი რიზა სახეგაყვითლებული, თვალებჩამავებული საათობით ბაღში დადის, გამთენისას შედის სახლში, ქვედა ოთახში დივანზე ვარდება და იძინებს...

ფაქიზე დამნაშავე ადამიანის სიმხდალით სიბნელეში სხვენისაკენ გაემართა. მან იცოდა, ოჯახის დანგრევა რას ნიშნავდა. ამ უბედურების მიზეზი თავად გახდა.

მთელი დამე არ ეძინა. სიბნელეს მისჩერებოდა და ფიქრობდა. გამთენისას ქვევით ჩავიდა. ოდნავ შეღებული კარიდან მამას შიშით შეხედა. ესმოდა, ამ ადამიანმა მისთვის რა მსხვერპლიც გაიღო. ერთი ბეწო იყო, მაგრამ გრძნობდა, მამამისს დედინაცვალზე გული როგორ დაწვებოდა. შეიძლებოდა, მომკვდარიყო კიდეც.

ძილს ბატონი ალი რიზასთვის მყაცრი ნიღაბი ჩამოეხსნა. სიბერეში შესული კაცის მთელი ტანჯვა მის სახეზე აღბეჭდილიყო. გოგონამ დიდი ხნის ფიქრის შემდეგ გადაწყვეტილება მიიღო. ოთახში თითის წვერებზე შევიდა, მამას შუბლზე აკოცა...

* * *

ფაქიზე დაიკარგა... ორი დღის შემდეგ იქვე ახლოს, ერთი მიტოვებული სახლის ჭაში მკვდარი იპოვეს.

წყლის სიღრმეს რომ ვერ მიმხვდარა, შეშინებია, არ მოვკვდებიოდა თავისი ვარდისფერი ხალათის ქამრით კისერზე უზარმაზარი ქვა მოუპამს.

შენიშვნები:

- 1 სარიგუზელი – ადგილის სახელწოდება.
- 2 ჩარშაფი – მუსლიმი ქალის საბურველი.
- 3 სარაიბურნუ – სტამბოლის ერთ-ერთი რაიონი.
- 4 უდი – აღმოსავლური სიმებიანი მუსიკალური საკრავი.
- 5 ფენდიქი – სტამბოლის ერთ-ერთი რაიონი.
- 6 ბეიქოზი – სტამბოლის ერთ-ერთი რაიონი.

თურქულიდან თარგმა
მარინა შონიამ

მუსიკალური ბატონიშვილი

მარა ქუქჩიშვილი

დაიბადა 1973 წელს. 1995 წ. დაამთავრა იქ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ახალციხის ფილიალი, ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლის კვალიფიკაციით; 2000-2002 წლებში სწავლობდა საბერძნების ქ. ათენის კაპოდისტრიას სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მაგისტრატურაში, გამოყენებითი ენათმეცნიერების მიმართულებით; 2005-2006 წლებში იყო თსუ ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტის ასპირანტი; 2009 წელს დაიცვა დისერტაცია თემაზე: „ენინობითი სახელები ქართულ და ბერძნულ ენებში“.

კვლევის სფერო - ქართული და ბერძნული შედარებითი გრამატიკა, ენათმეცნიერება, ონომასტიკა, ფოლკლორი. არის 30-შედე სამეცნიერო წარმომადის და ერთი მონოგრაფიის ავტორი.

არის სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის განათლების, ჰუმანიტარულ და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე, ასოცირებული პროფესორი.

არღანი

არღანს, უკვე ანტიკვარად ქცეულ ინსტრუმენტს, უძველესი ისტორია აქვს. იგი უკავშირდება ძველბერძნულ საკრავს, რომელსაც „სტატონ ავტომატონ“ (στατόναυτόματον) ეწოდება. მან დროსა და სივრცეში იმოგზაურა, თითქმის ყველა ქვეყანაში დაიდო ბინა თავისებური ინტერპრეტაციით. ჩვენ შევეცდებით, ამ გზით გამოგზაუროთ.

სახელწოდებიდან ჩანს, რომ საუბარია დასადგმელ ავტომატურ საკრავზე, რომელიც შესაძლებელია მოთავსდეს რაიმე საყრდენზე. ეს იყო მპრუნავი პორტატული მექანიზმი, რომლის „ოპერატორს“ ეწოდებოდა „ორღანარიოსი“ (օργαნάριος). ჭკვიანურად მოწყობილი, სქემატური და სტრუქტურული თვალსაზრისით ნოვატორული მრავალფუნქციური მუსიკალური საკრავი, გარკვეულწილად, ერთ ინსტრუმენტში გაერთიანებულ მუსიკალურ ორკესტრს, ანუ თავისი ეპოქის სტერეოფონურ ანსამბლს წარმოადგენდა.

ძველი საბერძნეთისა და ბიზანტიის ეპოქაში ტექნოლოგია საკმაოდ სწრაფად ვითარდებოდა. იმ დროისათვის სხვადასხვა ავტომატური მექანიზმი იყო ცნობილი, რომლებსაც ზოგადად, „ავტომატური“ ერქვათ. ერთ-ერთი ასეთი იყო დასადგმელი ავტომატური მექანიზმი, რომელიც ოპტიკო-აკუსტიკური (მოსასმენი და დასანახი) მონაცემებით გამოიჩინდა და გამოიყენებდნენ გასართობად. ესე იგი, იყო ძველი საბერძნეთის და შემდგომ ბიზანტიური ეპოქის ვიდეო, კინო ან რადიოფონი.

ყველაზე ცნობილია ძველი ბერძენი მექანიკოსი და ინჟინერი ალექსანდროელი ჰერონი (ძ'ჰრავ), რომელიც ჩვ.წ.აღ.-მდე პირველ საუკუნეში მოღვაწეობდა. მისი ინოვაციური გამოგონება იყო ავტომატური მუსიკალური ინსტრუმენტი. ანუ იგი დღევანდელი ელექტროპიანინოს ფუძემდებლად შეიძლება მოიაზრებოდეს. შეუძლიერებელი ეს ინსტრუმენტი ფუფუნების საგნად ითვლებოდა და ბიზანტიის იმპერატორებს და ბალდადის ხალიფებს ჩუქნიდნენ.

ჰერონის მექანიზმი „სტატონ ავტომატონის“ სახეს საბოლოოდ ბიზანტიურ ეპოქაში იღებს და ბრავო (ორგანოს) და ლატერა (ლატერნას) სახელწოდებით გვცვდება.

XVI საუკუნეში, რენესანსის ეპოქაში, გაფართოვდა ლატერნას დანიშნულება. მისი თანხლებით ხსნიდნენ ყველა ლირსშესანიშნავ დღესასწაულს და ღონისძიებას. 1800 წლიდან (ნაპოლეონის ომების შემდეგ) მაღალი ფენებიდან ხალხში გადაინაცვლა და სახალხო ინსტრუმენტად იქცა.

კონცენტრირებულ, მრავალი საკრავის გამაერთიანებელ ინსტრუმენტზე დაკვრის ტრადიცია მოგვიანებით, XVII საუკუნეში დასავლეთ ევროპულმა საზოგადოებამ, კერძოდ, ინგლისელებმა და გერმანელებმა გაიზიარეს. ამის შემდეგ ესტაფეტა ფრანგებსა და იტალიელებს გადაეცათ. აღნიშნულ ქვეყნებში ინსტრუმენტმა მეცხრამეტე საუკუნეში საბოლოო სახე მიიღო და ძალიან პოპულარულიც გახდა ყველა ქვეყანაში. მას შესაბამისი სახელიც მოუძებნეს - ინგლ. street-organ („ქუჩის ორგანი“), barrel organ; გერმ. Drehorgel, leierkasten; ფრანგ. Charmante Catherine („მშვენიერი ქეთრინი“); იტალიურად organetto (ალერსობითი ფორმაა ორგანო-ს) და სხვ.

ლატერნა/ორღანო მექანიკური საკრავი, ხელით სატარებელი ინსტრუმენტის სახეობაა. ყუთი, რომელშიც განთავსებულია ჟღერადი მილაკები ერთ ან რამდენიმე რიგად. აქვს საბერველი და სის ან ლითონის ნემსებიანი ლილვაკი, რომელიც მოძრაობაში მოდის ყუ-

თის გარეთ მდებარე სახელურის ტრიალით. ამ დროს ნემსები ეხება სპეციალურ მექანიზმს, უშვებს ჰაერს ზედა მილებთან, ამავდროულად ამოქმედდება საბერველი და მექანიკურად ხდება აუღერება. ერთ ცალკე ლილვაკზე თავდაპირველად ერთი ნაწარმოები (პიესა, სიმღერა, საცეკვაო და მისთ.) იყო ჩანერილი. ამიტომ ყოველ მათგანს რამდენიმე ლილვაკი ჰქონდა. მოგვიანებით, ტექნიკური სრულყოფის (ნემსების სპირალურად განლაგება) შედეგად მოხერხდა ერთ ლილვაკზე რამდენიმე მცირე ზომის ნაწარმოების განთავსებაც. როგორც ძველი ბერძნული ენის ლექსიკონი გვამცნობს, იმისათვის, რომ 9 მელოდია ჩატვირთულიყო ამ საკრავში, საჭირო იყო 7000 ნემსი და დაახლოებით 800 საათი.

ეს ხელით სატარებელი მექანიკური საკრავი მალე მოხეტიალე მუსიკოსების ინსტრუმენტად იქცა. XIX ს-ის ბოლოს ნემსიანი ლილვაკები შეიცვალა ლითონის დეტალებით. ამ სრულყოფის შედეგად შესაძლებელი გახდა პოპულარული სიმღერების, ცეკვების, ოპერებიდან ნაწყვეტების ჩაწერაც კი. რუსეთში ეს მექანიკური საკრავი შემოვიდა XIX საუკუნის დასაწყისში და გავრცელდა „Шарманка“-ს სახელწოდებით. სახელწოდება წარმოდგება ფრანგული ხალხური სიმღერის დასაწყისის სიტყვებიდან („მშვენიერი კატერინა“), რომელიც პირველად გაისმა ამ საკრავიდან.

ახალი ბერძნული ენის განმარტებით ლექსიკონში გ. ბაბინიოტისი ორგანოს და ლატერნას ეტიმოლოგიას შემდეგნაირად გვთავაზობს: ძვ. ბერძნ. ὄργανον — ლათ. ორგანუმ — იტალ. ორგანო (ორგანეტ-ტო) - ახ. ბერძნ. ὄργανο /օργανέτο (ალერსობითი ფორმა). რაც შეეხება ლატერნას განმარტებას, იგი ასე წარმოგვიდგება: ძვ. ბერძნ. λαμπτηρ — ლათ. ლა(ნ)ტერნა - იტალ. ლანტერნა - თურქ. ლატერნა - ახალ ბერძ. λατერნა. როგორც ბაბინიოტისიც აღნიშნავს, მოხდა უკუსესება, იტალიაში დახვენის შემდეგ უკან დაუბრუნდა ახალ ბერძნულს „ლატერნას“ (მომდინარეობს იტალიური სიტყვიდან ლა ტორნო), იმავე „ორლანაკის“ სახით.

1855 წლიდან სტამბოლში თურქებმა დაიწყეს ლატერნას შექმნა, შიგ წერდნენ ძირითადად აღმოსავლურ მელოდიებს და ცნობილი ბერძნები იყვნენ ამით დასაქმებულები.

რუსეთის ან უკრაინის, ძირითადად, ოდესის გავლით ლატერნა/შარმანკა/ორლანი საქართველოში გავრცელდა, სადაც ადგილობრივი, განსხვავებული ფორმით წარმოგვიდგა ქართული არღანის სახით. არღანმა მდიდარი ქართული პოლიფონიური მუსიკის მთელი

მშვენიერება შეითვისა და მისი განუმეორებელი სტილის გადმოცემა მოახერხა.

არღანი მაღლე გახდა პოპულარული და მასზე შესრულებული ნაწარმოებები (რუსული და ევროპული სიმღერები, ოპერებიდან ნაწყვეტები) ქალაქური ფოლკლორის მასაზრდოებელ წყაროდ იქცა. დაიწყეს მასზე ახალი, ქალაქური სიმღერების (აღმოსავლურ მოტივებზე) ჩანსრა და აულერება. შეიქმნა ე. წ. თბილისური რეპერტუარი.

არღნები შემოდიოდა ძირითადად უკრაინიდან. განსაკუთრებით ცნობილი იყო ოდესის არღნები. მასზე კეთდებოდა ნაწნერები („შენც დაუკარ“, „შენც დაუკარ, გოგოჯან“ და მსგავსი). თბილისშიც გაჩნდნენ არღნის ოსტატები. არღნის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულება არ იყო ერთგვაროვანი. ერთი ნაწილი საკმაოდ ნეგატიურად აფასებდა და მასში ქართველების მუსიკალური გემოვნების დაქვეითების საფრთხეს ხედავდა.

მუსიკის ენციკლოპედიურ ლექსიკონში, რომელიც 2005 წელს გამოიცა (შემდგენელი - ანზორ თამარაშვილი, რედაქტორი გულათ ტორაძე), აღნიშნულია, რომ არღანი მექანიკური საკრავია, უკლავიშო ორგანის ნაირსახეობა. შეიქმნა ევროპაში XVIII ს-ში, საქართველოში გავრცელდა XIX ს-ის დასაწყისიდან, უმთავრესად, ქალაქებში. მოზრდილი ყუთია, შიგ ხმოვანი მილები, საბერველი და მუთაქისებრი ლილვაკებია ჩანცყობილი. თითო ლილვაკზე თითო მუსიკალური პიესაა მოთავსებული. ლილვაკების ასამოძრავებლად საკრავს გვერდზე სატრიალებელი სახელური აქვს. აქვეა ლილვაკების გადამრთველი მექანიზმიც. ტრიალისას ლილვაკის ამობურცული ნაწილები სათანადო მილაკებში ჰაერს უშვებენ, რითაც ხდება ბგერების ნარმოშობა.

დროთა განმავლობაში მუსიკის აღქმა შეიცვალა და არღანი გრამოფონმა ჩაანაცვლა. მოგვიანებით გრამოფონმა ელექტრონულ ფირსაკრავს დაუთმო ადგილი, ხოლო ციფრული ტექნოლოგიის განვითარებამ კომპაქტ-დისკების გავრცელება გამოიწვია.

მაშასადამე, დასადგმელმა ავტომატურმა მექანიზმმა, რომელმაც თითქმის მსოფლიო შემოიარა და გავრცელდა, შეიძლება ითქვას, რომ ისტორიული წრე შეკრა, დაიწყო მოგზაურობა ძველი საბერძნეთიდან და მიაღწია საქართველომდე. ამ მოგზაურობისას მან სიამოვნება მიანიჭა ყველა იმ ერს, ვისაც კი თავი გააცნო.

დღესდღეობით 200-მდე არღანი შეიძლება მოიძებნოს მთელი საბერძნეთის ტერიტორიაზე, რომელთაგან ცოტა თუ იქნება ტექნიკურად გამართული.

ფრანგული, გერმანული და ქართული არღვების რამდენიმე სახეობა ინახება თბილისის ქართული ხალხური სიმღერის და საკრავების სახელმწიფო მუზეუმში. არღანი უკვე ანტიკვარულ ნივთად ითვლება ყველა ქვეყანაში.

ბერძნული არღანი
„ლატერნა“ (ლათერნა)

გერმანული
არღანი

ფრანგული არღანი
„კალიოპე“

ნაპოლეონ ბონაპარტეს
კორსიკული არღანი

ქართული არღანი

თანაავტორობა და იდეა იოანის ბულიასისა

პროგრამის

ზელიმხან მალრაძე

პრაკტიკა

ზარების რეკვამ შეძრა მთასავით მაღალი და მხრებგანიერი ქოსა თარაქამა. თავის დღეში არ სმენია ზარის რეკვა, ასე ახლოს არა-სოდეს მდგარა ტაძრის სამრეკლოსთან. რომ ვერ გაუძლო ზარის სმას, ყურებზე ხელები აიფარა და მხრებში თავი ჩარგო, ბოლოს ცხენს დეზი ჰეკრა და ეკლესიის ეზოდან გამოვარდა გაოგნებული. მასთან იარაღმომარჯვებული, მხრებში მოხრილი, 50 წელს გადა-ცილებული გრძელწვერა თარაქამა მივარდა ცხენზე ამხედრებული და მიაძახა: თუ მიბრძანებ, ამ ზარს ახლავე გავაჩუმებო. მათრახი გადაჰკრა მთელი ძალით ქოსა გოლიათმა მის ცხენს. წვეროსანს თითქოს ფეხქვეშ მიწა გამოეცალაო, თავი რომ ვერ შეიკავა, ცხენი-დან ჩამოვარდა და დაენარცხა მიწაზე.

— მაგის დროც მოვა, კუზიანო ბებერო. ახლა ზარის რეკვა ჩვენი ხეირია, ზარის რეკვაზე ხალხი ეკლესიას აწყდება ყოველი მხრიდან, მე კი აქ ხალხის წასაყვანად წამოვედი. შენ რა გენალვლება, აქ პირ-ველად ხარ, მე კი მესამედ ვლაშქრავ ამ სოფელს. ერთხელ 24 კაცი დავმარხეთ, აი, იმ ბექობზე. მეორედ რვა კაცი მივუწინეთ გვერ-დით და ერთი კაციც ვერ მოვკალით სამაგიეროდ; დახოცილ ხალხს აღარ ვჩივი, ამდენი ტყვია-წამალი შევახარჯე ამ სოფელს და ერთი ტყვეც ვერ წავიყვანე აქედან. ვერც საქონელი წავასხით საკმარისი, რაც წავასხით, ისიც გზაში შემოგვეჭამა და ხელცარიელი დავპრუნ-

დით. ახლა, რადაც არ უნდა დამიჯდეს, გადაწყვეტილი მაქვს, სულ ცოტა 100 კაცი უნდა წავიმძლვანო წინ, 100 ტყვეულიან-კაციანა, თუ არა, ჩემსა და შენს ტყავს იქ ბაზარში გამოფენენ, იმ ტყვია-წამალს არავინ გვაპატიებს, ახლა სხვა დროა, სხვა.

ეს დრო კი 1919 წელი იყო, განსაკუთრებით მძიმე სამცხე-საჯავახოს ქართველებისთვის. გასული წელი ხომ მოსაკონრადაც შემზარავი იყო, ზედიზედ ორი თავდასხმა გადაიტანეს ზედათმოგველებმა. ორჯერვე სოფლიდან გაიხიზნენ: ერთი - გაზაფხულზე, ხოლო მეორედ - შემოდგომაზე. პირველად ვანის ქვაბებს შეაფარეს თავი და თითქმის ერთი თვე იყვნენ გამოქვაბულებში. მეორედ შემოსევისას მთლიანად აიყარა ქართველი მოსახლეობა და თრიალეთის ქედს მიღმა, დედა ქართლს შეაფარა თავი. გაზაფხულზე მაინც დაბრუნდნენ, ვერ გაძლეს მშობლიური სოფლის გარეშე. აი, სოფლიდან გასვლას კი ერიდებოდნენ. მაქსას - ვისზეც მიყუდებული იყო სოფელი, თრიალეთიდან დაბრუნებულს, ტიფი შეეყარა და დამარხეს სოფლის ქომაგი. ადგილობრივმა თარაქამებმა მაქსას სიკვდილი იზიდეს და ახლა თამამად დაძრწოდნენ სოფლის გარშემო მიდამოებში. ისინი ისედაც სჭარბობდნენ ქართველებს, მაგრამ რიდი მაინც ჰქონდათ და სოფელში შესვლას ვერ ბედავდნენ. ყველამ კარგად იცოდა, თუ რა ზიანი მიაყენეს ზედათმოგველებმა გასულ წელს მომხდურთ. ამიტომ ადგილობრივი თარაქმები გაურბოდნენ, მათთვის ეს სოფელი და იქ მცხოვრები ხალხი - ლეგენდად ქცეული ხალხი იყო. ყველას სჯეროდა, რომ ზედა თმოგვის წმინდა გიორგის სახელობის ეკლესია მფარველობდა სოფელს. მის გარშემო ოთხმხრივ აღმართული სალოცავები: ამაღლების სახელობის, გუგუმჯვარი და წმინდა ბარბარეს სახელობის სალოცავი იცავდა სოფელს. სოფლის მადლიანი მღვდელი დღედაღამ ლოცვაში ატარებდა, მის თვალზე ცრემლი არ შემშრალა ამ ერთი წლის განმავლობაში. ყველას სჯეროდა მისი.

ჯავახეთშიც იყვნენ აღრენილი; თბილისში, კოჯორთან რომ დამარცხდნენ მათი თანამოძმენი, აი, იმ რაზმში სხვებთან ერთად ჯავახეთში მცხოვრებთა უმრავლესობა იბრძოდა ქართველების წინააღმდეგ. მერე თავქუდმოგლევილები გაიქცნენ თბილისიდან და ახლა ცდილობდნენ, მური ეძიათ, ყველანაირ ღონეს ხმარობდნენ, რომ რაიმე ზიანი მიეყენებინათ ქართველებისთვის, მათთან შედარებით თარაქამებს მტერი ერქვათ და მტრობდნენ: მტერს ან ებრძვი, ან ერიდები. ჰოდა, ორწყალშუა მყოფი ზედათმოგველები დიდი თათბირის შემდეგ, იქვე, ტყეში გაიხიზნენ, რადგან ჯავახ-

ეთისკენ გზა აღარ არსებობდა. სოფლის მღვდელი, გვარად ავალიანი, თაობდა ამ საქმეს. რაც მათვების ძვირფასი იყო - ან რა ექნებოდათ ერთ წელინადში ორჯერ ანიოკებულ და გახიზნულ ხალხს - ყველაფერი საგულდაგულოდ გადამალეს. პური, მათი მარჩენალი, ზედა თმოგველებს ყოველთვის მინდვრად, ორმოებში ჰქონდათ შენახული. ასე რომ, ახლა სოფლის ბედი ტყეს მიაპარეს, მაგრამ მოხუცებმა უარი თქვეს სოფლიდან წასვლაზე, არც მღვდელმა მიატოვა ისინი და მათთან დარჩა.

სოფლის რჩეული ახალგაზრდობა ლამლამობით შემოდიოდა სოფელში, ამბავს გებულობდა და თან გადამალული სანოვაგით ამარაგებდა ტყეში გახიზნულ ხალხს. ფიაში მცხოვრებ თარაქმებს ვერ დაევინებინათ წყენა. მაქსას სიკვდილით გათამამებულებმა, ახლა თურქეთიდან შემოსული რაზმებისგან წაქეზებულებმა, იარაღს მოჰკიდეს ხელი და გაიგეს რა, ზედა თმოგვი სოფლიდან გაიხიზნაო, თავი გამოიდეს და ტყეში დაუწყეს ძებნა. ტყეში ამოსულ კვამლს ეძებდნენ, რომ მერე დაებეზღებინათ მომხდურებთან. იქ შესვლას ვერ ბედავდნენ, ეშინოდათ; ამიტომ სოფელში დაცდა არჩიეს. ერთ დილას სოფლიდან ტყეში მიმავალი ოთხი ახალგაზრდა საგომოს ტყის თავში გადაეყარა ფიელ თარაქმებს, იარაღასხმულ რვა კაცს. სამხა მოასწრო შეუმჩნევლად მიმალვა იქვე, ბუჩქებში და ტყეს მისცა თავი, ხოლო ერთი მათგანი პირდაპირ შეეფეთა თოფმომარჯვებულ ფიელებს და იძულებული გახდა, ტყვედ ჩაბარებოდა. არადა, სულ ახლოს იყვნენ სოფლის კაცები. საკმარისი იყო ერთი დაძახება და იქვე, ტყის თავზე შეძლებდნენ მათ განიარაღებას და ბიჭსაც იხსნიდნენ ტყვებიდან, მაგრამ თავიანთი უნიათობა რომ დაეფარათ, გაჩუმება არჩიეს, რადგან დარწმუნებული იყვნენ, რომ ის, ვინც ტყვედ ჩავარდა, ცოცხალი აღარ გადარჩებოდა; ამიტომ გაჩუმდნენ...

ქოსა გოლიათი აღტაცებას ვერ მაღავდა ჭაბუკი კაცის ხელში ჩაგდებით; იფიქრა, საიდუმლო სამალავს დაგტყუებო და ჯერ, როგორც თანასწორი და თანატოლი, გვერდით მოისვა კოცონთან და სოფლის ამბავი ჰკითხა. ჭაბუკმა ხერხი იხმარა და მე ამ სოფლელი არა ვარო, უთხრა. აი, გაღმა ჯავახეთიდან გამოვედი, გავიგე, სოფელი გაქცეულა. ხარი მაკლია, ერთი ცალულელა ხარი მყავს და ვიფიქრე, სადმე მიტოვებულ ხარს თუ წავაწყდები, ჩემს ბედს ძალი არ დაჰყეფსა. მაგრამ ამ ხალხს გადაეყარე და აქ მომიყვანესო. თარაქამამ დაიჯერა კიდეც სიმონას ზღაპრები.

- თუ ასეა, მაში, მოდი ჩემს რაზმში და საქონელი რამდენიც გინდა, იმდენი გეყოლება, - შესთავაზა ჭაბუკა ქოსა გოლიათმა.

- თოფს და ცხენს თუ მომცემ, რატომაც არა, - უპასუხა ჭაბუკმა.

ისე დამაჯერებლად უთხრა, ქოსა დაარწმუნა და ის ის იყო ხელების გახსნა უბრძანა ქვეშევრდომებს ქოსამ, რომ კალოზე ამოსულმა იშილაანთ დედაბერმა, რომ დაინახა მისი მოკეთე ხელებშეკრული, მოჰყვა ვაისა და ვიშს, ფეხებში ჩაუვარდა მომხდეურთ და ეხვეწებოდა: მე მომკალით, ოღონდაც ეს ბიჭი გაუშვითო. სულ წაახდინა ყველაფერი გულუბრყვილო დედაბერმა. მის მოთქმაზე სოფელში დარჩენილი მოხუცებიც გამოვიდნენ მღვდელთან ერთად. სიმონამ ყველაზე უარი თქვა, არავის ვიცნობო. მღვდელი მიხვდა, რა თამაშსაც ეწეოდა ბიჭი და ხალხი დაარიგა, ვითომც არ იცნობთ, მაგრამ გვიანდა იყო....

მთელი დღე ანამებდნენ ბიჭს თარაქმები. სულ ახალ-ახალ წამებას იგონებდნენ, ნეკნები ჩაუმტგრიეს და ცხელი შამფურებით დადალული ჰქონდა მთელი ტანი, დადალულ სხეულზე მარილს აყრიდნენ და პასუხს ელოდნენ. სიმონას, გმინვის გარდა, ერთი სიტყვაც არ წამოსცდენია. ვინ იცის, მერამდენედ დაკარგა გონი წამების დროს. მაგრამ გონს მოვიდოდა თუ არა, ხელახლა იწყებოდა მისთვის ჯოჯოხეთი.

მღვდელმა მოხუცები კალოდან გარეკა, რომ ვინმეს, სიმონას შემყურეს, არ გაეცა სოფლის ხალხი. ბოლოს ფეხზე საბელი მოაბეს ვაუკაცა და ჭაში ჩაჰკიდეს თავქვე. ქოსა მის სიცოცხლეზეც „ზრუნავდა“, ეშინოდა, წამებაში არ შემოჰკვდომოდათ, იმედი ჰქონდა, რამეს დავაცდენინებო, მაგრამ ჭაბუკი დუმდა. საღამოსთვის საბოლოოდ იმედი გადაეწურა თარაქამას და მიხვდა, რომ სიმონა აღარაფერს იტყოდა ამდენი წამების შემდეგ. გონზე მოსულმა სიმონამ ქოსას სახეში შეაფურთხა. გააფთრებულმა თარაქამამ ტყვეს მათრახი სახეში გადაარტყა და ბრძანა, პირდაპირ შიშველი ფეხებით ნაკვერჩხალზე დაეყენებინათ.

შემწვარი ხორცის სუნი ავარდა ზეცაში კვამლთან ერთად. ტყვე ჭაბუკი ერთხანს გმინავდა, მერე კვლავ გული წაუვიდა. კოჭის თავთან ძარღვი გახეთქოდა და იქიდან წამოსული სისხლი ნაკვერჩხალზე დულდა. ქოსამ ვერ გაუძლო, ეცქირა ამ ტანჯვისთვის, ძალა არ ეყო და ბრძანა, გადაათრიეთო. ბერიკაცები მისცვივდნენ და უმალ ცეცხლიდან გამოათრიეს გულწასული მოკეთე. ვიღაცამ თოფის დახლა მოინდომა. აქაც ქოსამ იხსნა, ეგ მაინც ამ ქვეყნისა აღარ არის და დაე, აგრე ძალლივით ტანჯვაში მოკვდესო. კვლავ წყალი

შეასხეს სახეზე. გონზე მოსული სიმონა მუხლებზე წამოდგა, უკანასკნელი ძალა მოიკრიბა და ძლივს გასაგონად თქვა:

– ამაზე მეტი რაღა უნდა დამიშავო, შე აქოთებულო არამზადავ! ვიცი, რომ ჩემი სიცოცხლე ჩემს უნაზე ჰქიდია; თუ გავცემ სოფლის მოსახლეობას, მე მათვის მოვკვდები და შენ სულაც ოქროს ტახტზე რომ დამსვა, აზრი არ ექნება ჩემს სიცოცხლეს, თუ დედის-გან დაწყევლილი ვიქნები და დამტირებელი არ მეყოლება; ხოლო თუ მომკლავ, მე მათ გულებში ვიცოცხლებ და არასოდეს მოვკვდები. აპა, ჩემი ენა - შენ თუ არ მომკვეთ, მე თვითონ მოვიჭამ, რომ არაფერი წამომცდეს. რატომ გვონია, რომ შენი აქოთებული მძორის მსახური უფრო ვიქნები, ვიდრე იმ ხალხისა, ვინც ძუძუ მანოვა და თავის უბეში გამათბო. მე მათ ასეთი გამზარდეს და ასეთად მოვკვდები. წყეულიმც იყოს შენი მოდგმა და ჯიში! თქვენ გვონიათ, რომ ვაჟუაცები ხართ? ფუ, თქვენს ვაჟუაცობას! შარშან ათვერ მეტნი იყავით და იარაღიც ათვერ მეტი გქონდათ, მაგრამ რა წაიღეთ აქედან? ვერაფერი, გარდა იმისა, რომ საჭურისებად იქეცით თქვენ და თქვენი მოდგმა.აგერ, აი, იქ განისვენებენ ფერ-დობზე, ვინც ჩვენი დამონება მოინდომა. ოცდათორმეტი მძორი დატოვეთ ამ მიწის გასანიყირებლად. თახსირია თქვენი ვაჟუაცობა და თქვენი შთამომავალიც, ვიდრე მათ ნაძარცვი პურით ჰკვებავთ. ასეთივე მახინჯი იქნება თქვენი მოდგმაც და უკვე წყეულია ჩემგან და ჩემი თანამოძმებისგან.

ერთი კია, თქვენგან დანთხებულ ცეცხლში ჩვენი სოფელი იწრთობოდა და რომ არა თქვენ, ჩვენი კაცობაც მოლებოდა, როგორც უწრთობი რკინა და პირველივე შემოსევა გაგვტეხდა. ჩვენი ძალა მარტო ჩვენს მკლავში კი არა, ამ მიწის სიყვარულშია, რომელსაც ჩავცქერით და ოფლს ვაკმევთ. აი, ამ პურით გაზრდილი შვილები, სიყვარულის შვილები ვართ და ამიტომ ვართ თქვენზე ძლიერნი. სიყვარული მტაცებელმა მხეცმაც იცის; თქვენ კი ვერ გაიგებთ, რა არის მიწისა და სამშობლოს სიყვარული. თქვენი ცდა, რომ მე რამე დამაცდენინოთ, ფუჭია. ამიტომ ჯობია, მომკლათ, მე მაინც არა-ფერს გეტყვით...

პირი გაშრობოდა ახალგაზრდა მონამეს; ვიღაცამ წყალი მიაწოდა. ხარბად დაეწაფა წყალს, სული მოითქვა, მერე კვლავ გონი და-კარგა და რომ გადაბრუნდა, ისევ ნაკვერცხალზე დაეცა. ქოსა მბრძანებელი წამოგარდა ფეხზე, ჭაბუე ცეცხლიდან გადაათრია, მისი თავი თავის ფეხზე დაასვენა, სახიდან სისხლი მოსწმინდა და

კარგახანს ასე ჩაშტერებოდამისი ვაუკაცის უსიცოცხლო გვამი და კალოზე მოჰყვა წინ და უკან სიარულს....

დიდხანს დუმდა თარაქამა, არაფრით არ ეგონა, რომ ტყვე აქეთ შემოუტევდა. იფიქრა, ამდენი წამების შემდეგ მუდარას დამიწყებს და შენდობას მთხოვსო, მაგრამ შეცდა. ჩქარობდა, დარწმუნებული არ იყო, რომ ქართული ჯარი წუთიწუთზე არ მოადგებოდა სოფელს და ამიტომ ეშურებოდა სოფლის სამალავის გაგებას. დილამდე გმინვაში გაატარა ბიჭმა ლამე კოცონთან. არც ქოსა გოლიათს მოუხუჭავს თვალი. განთიადისას რაზმის შეკრება ბრძანა გოლიათმა და ყველანი ცხენზე ამხედრებულნი კალოზე დაწყვენენ. ქოსა ცხენზე არ შემჯდარა, კოცონის გარშემო დიდხანს სცემდა ბოლთას, ბოლოს თავი ასწია და რაზმს მიმართა:

– აი, ამ ქვაკაცის მაგალითზე მინდა გითხრათ ორიოდ სიტყვა... - მერე კარგა ხანს დაშტერებოდა მომაკვდავ ჭაბუკს, შემდეგ, თითქოს ძალა მოიკრიბა, წელში გასწორდა და განაგრძო: – თუ ამ ჭაბუკის ნახევარი კაცები მაინც დარჩენილან ამ სოფელში, და ეს რომ ასეა, მე ორგზის გამოვცადე ჩემს ტყავზე, მაშინ გამოდის, რომ ჩვენ აქ არაფერი გვესაქმება. ამ ქვაკაცამ, რომელმაც ამდენი წამება ისე აიტანა, როგორც წეტარება და ერთი სიტყვაც არ დასცდენია ჩვენს სასარგებლოდ, ბრძოლა მოგვიგო. მთელი ლამე ვფიქრობდი ამაზე. თქვენი არ ვიცი, მაგრამ მე შინ ვბრუნდები, რომ ჩემი დარჩენილი ცხოვრება საკუთარი შრომით ვარჩინო იჯახი. თუ თქვენ ჩემთან წამოხვალთ, კარგია, თუ არა და გირჩევთ, სხვაგან ეძიოთ ბედი, ამ სოფლიდან თქვენ ვერაფერს წაიღებთ. ერთ ჩხირსაც რომ ხელი მოჰკიდოთ, პირველ ტყვიას მე დაგახლით. ან ვინმემ ამ მოხუცებს რომ რაიმე აწყენიოს, ჩემთან ექნება საქმე. ეს სოფელი და დღევანდელი მშვიდობიანი დღე, აი, ამ ჭაბუკის ვაუკაცობისთვის მიჩიქნია. ახლა კი, გთხოვთ, ცხენებიდან ჩამოხტით და თავი დახარეთ, რომ ამ ჭაბუკს პატივი მივაგოთ და ჩვენი თავიც გავიხსენოთ, თუ-კი ოდესმე ვყოფილვართ ვაუკაცები, იმ ჩვენს ვაუკაცობასაცპატივი მივაგოთ. ეს ჩვენს შვილებსაც გამოადგებათ. მე, როგორც ლეგენდას, ისე მოვუთხოობ ჩემს შვილებს ამ ვაუკაცის გმირობას. აი, აქ ამეხილა თვალი, თურმე აქამდე ბრძანა დავიარებოდი. აფსუს, რომ არ შემიძლია აქ დავრჩე და ამ ხალხის გვერდით ვიცხოვრო, ხევის გადასახედიდან მტერს ვეკვეთო და მოვკვდე, ჩემი შვილისთვის მოვეკვდე, ჩემი მიწისთვის მოვეკვდე.... თარაქამა მუხლებზე დაეცა და მიწას ემთხვია. მერე მკვირცხლად წამოდგა და ცხენს გაუძღვა წინ. ასე იარა ცოტა ხანს, შემდეგ ტაძრის წინ გაჩერდა, რაზმი უკან აე-

დევნა, დიდხანს უყურა დიდებულ ტაძარს, თითქოს ცოტაც და მუხლს მოიყრიდა ტაძრის წინაშე, ბოლოს ცხენზე ამხედრდა და ბრძანა, ჩრდილო-დასავლეთისაკენ დაძრულიყო რაზმი.

ზარს შემოჰკრეს. უკვე ეკლესიის წინ მიმავალმა ქოსამ კვლავ ყურებზე აიფარა ხელი. ფიელი თარაქამა მივარდა ზარის მრეკველს და ხელი ჰკრა. ორი ბერდენენა ტყვია ესროლა ზარს: ერთმა გახვრიტა ზარი და გაარა, მეორემ თავი ვერ გაიტანა და გაიჭედა ზარში, ოლონდ გაბზარა. როგორც სულიერი, ისე „ტიროდა“ თურმე დიდ-ხანს საცოდავი ხმით ზარი.

გველნაკენივით შემოტრიალდა ქოსა გოლიათი და ფიელებს ტყვია დაუშინა. თავქუდმოგლეჯილები გარბოლნენ ფიელი თარაქმები სოფლიდან. მას, ვინც ზარს ტყვია ესროლა, ფიაში ჩასულს, რაღაცა სენი შეჰყროდა და ასე, წვალებაში ალმოხდა სული. თითქმის ათი წელიწადი იწვალა. თავზარი დაეცა ყველას. ზედა თმოგველებმა კარგად იციან, რომ სნეული თარაქმას დედა თითქმის ყოველ წელიწადს დადიოდა ზედათმოგვში და შესანირი ამოჰკონდა ეკლესიაში იმ დრომდე, სანამ 1944 წელს მათაც გაასახლებდნენ....

სიმონა ბერიძე, აი, ვინ იყო ის გმირი, რომელსაც თარაქმებმა ქვაკაცა უწოდეს.

ბერიძეები ზედა თმოგვში ჯავახეთიდან მოსულან ასპინძის ომის შემდეგ ვინც ასპინძის ომში მიიღო მონაწილეობა, თითქმის ყველა დააბეზლეს ახალციხის ფაშასთან. ერეკლე მეფე იმის შემდეგ თბილისში ეშურებოდა; კარგად არ დაუსვერია არც მეფეს, არც ჯარს. ნადიმი ხიზაბავრაში გადაიხადეს. ამ ნადიმზე შეიკრიბნენ მთელი მესხეთის რჩეულნი. რომ არა ტოტლებენი, რომელიც ანუურში გაეყარა ერეკლეს და თბილისისკენ მიერურებოდა, ერეკლე მეფე, ალბათ, მთელ მესხეთს გაწმენდა თურქებისაგან. გულანთებული მესხები მოეშურებოდნენ ერეკლესკენ. ნადიმზე ბევრი საკლავი დაიკლა, ეს იმას ნიშნავს, რომ აქ მთელი მესხეთი იყო შეკრებილი. ახალციხის ფაშა, რომელიც ახალციხის ციხეში იყო გამოკეტილი, ნახა რა ერეკლე თბილისისკენ მიმავალი, გარეთ გამოვიდა და მთელი ორი წელიწადი დასდევდა მათ, ვინც გაბედა და მეფეს გვერდში ამოუდგა.

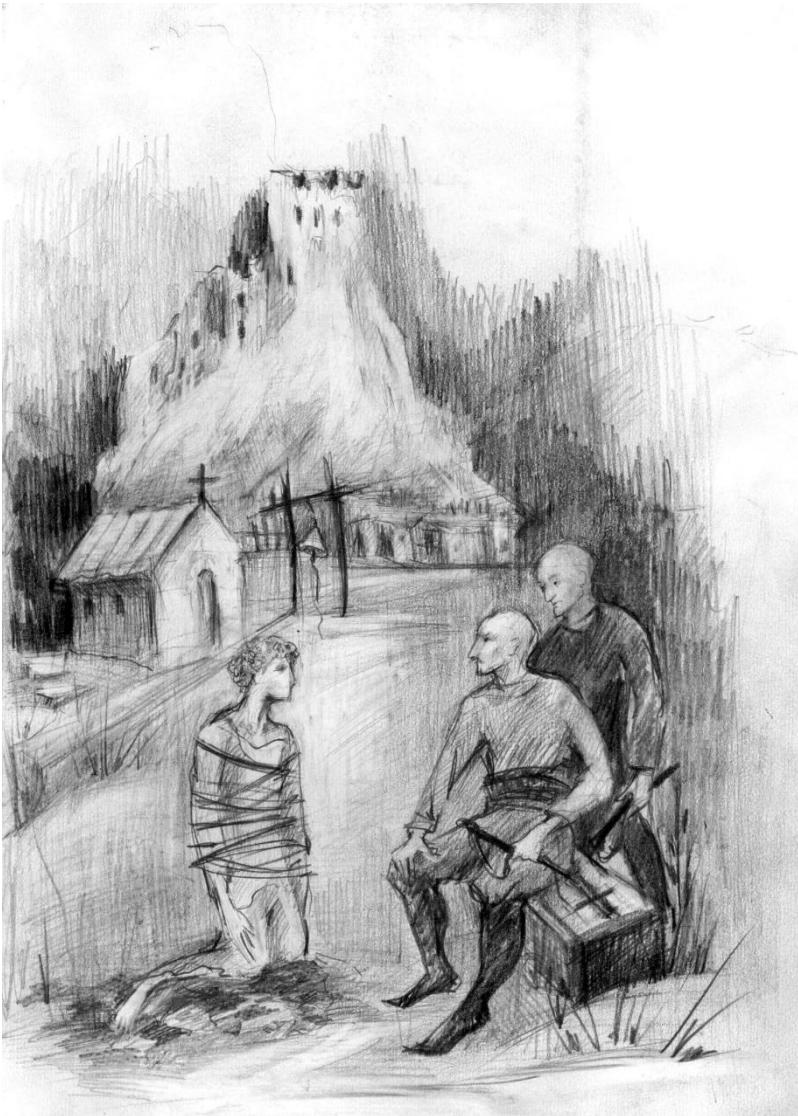
1772 წელს თითქმის მთელი მესხეთის მართლმადიდებლური მოსახლეობა, ქართლში და ახლანდელი ხარაგაულის ტერიტორიაზე გადასახლდა, ვეღარ გაუძლო ახალციხის ფაშის დევნას. ნახევარი ზედათმოგვიც მაშინ გაიქცა. უფრო უარესი მერე მოხდა. თითოეულ ქართულ სოფელში დააგზავნა ფაშამ მოლები და კატეგორიულად

მოითხოვა ყველა გათათოებულიყო. ზედათმოგვშიც მიავლინეს ახალგაზრდა მოლა, მაგრამ რადგან მარტო იყო და სოფელში არც ერთი მუსლიმი არ ცხოვრობდა და არც არასოდეს უცხოვრია, მოლას საქმიანობა ყურანის სიდიადეზე ქადაგებით შემოიფარგლებოდა. არც არავინ უსმენდა მას. მაგრამ გრძნობდნენ, საშიშროება ახლოს იყო, რაღაცა უნდა ეღონათ; ბევრი ფიქრის შემდეგ ასეთი გამოსავალი მოძებნა სოფელმა: მაისურაძების ქაანთ ქალი შერთეს მოლას ცოლად. ამ ქალბატონმა აუწერელი როლი ითამაშა სოფელ ზედათმოგვისათვის. ქმარი კეთილად განაწყო სოფლისადმი და დაარწმუნა იმაში, რომ სოფლელები უფრო დაიხოცებოდნენ, ვიდრე მაჰმადის რჯულს მიიღებდნენ. „თუ შენ მათ დააბეჭდებ, მაშინ მათი და შენი შვილების სისხლიც შენს კისერზე იქნება იმიტომ, რომ შვილებს, აი, იმ ხრამში გადავყრი და მეც თან გადავყვები“. ასეთი დამაჯერებლობით ნათქვამი მოლას ენიშნა და განუცხადა მეუღლეს:

— კარგი, რადგანაც ასეა, თქვენ როგორც გიწირით, ისე ნირეთ. ოლონდ თუ ვინმე მოვიდა ამ სოფელში შესამოწმებლად და გკითხათ, ვის რა გქვიათო, - შენ აბდალა იქნები, შენ ისმაილი, შენ ესა და ესაო და ჩამოურიგა თურქული სახელები ყველას.

40 ნელსაც არ იყო მიღწეული ეს მოლა, რომ გარდაიცვალა. ვიღაცები ამბობდნენ, რომ სოფლის მღვდელმა ის მართლმადიდებლურად მონათლაო; მეორენი უარყოფდნენ; მაგრამ ამ კაცმა აშკარად დიდი ღვაწლი დასდო სოფელს, ქართველები ქართველებად რომ დარჩენილიყვნენ.

მალე რუსები შემოვიდნენ მესხეთში და სომხები შემოასახლეს. 16 000 ქართველი მაჰმადიანი ოჯახი აყარეს და გადასახლეს თურქეთში. ეს ის ქართველებია, რომლებმაც ეს-ესაა მაჰმადიანობა მიიღეს. თითქმის არც ერთი თურქი არ გაუსახლებიათ, როგორც ცხოვრობდნენ, ისე დარჩენ. ისინიც ხომ მაჰმადიანები იყვნენ, მაგრამ მათ ხელი არ ახლეს, ქართველების ნასახლარზე კი პასკევიჩმა სომხები ჩამოასახლა. რომ არა ეს მოლა, ახლა ზედათმოგვის ნაშიერი სხვა კულტურის მატარებელი იქნებოდა და ვინ იცის, სად და რამდენი იქნებოდნენ. მოლა დიდი მონიშნებით დამარხეს და ცოტა ხანში მის ქვრივზე დაქორწინდა ჯავახეთიდან მოსული ბერიძე. მოლას ორი შვილი დარჩა. ამ კაცმა ეს ბავშვებიც ბერიძედ დაწერა და ახლა ვინც ზედათმოგველი ბერიძეა, ამ ორი კაცის ნაშიერია. მოლას ნაშიერს ჰასრათაანთ ეძახიან, ჯავახეთიდან მოსული ბერიძის ნაშიერს—იშილაანთს.

მხატვარი ნანა ყორანაშვილი

აი, ამ იშილაანთ შთამომავალი იყო სიმონა ბერიძე, რომელმაც თითქმის 100 წლის შემდეგ კიდევ ერთი ანიოკებისა და ფიზიური განადგურება-გადაშენებისგან იხსნა ზედა თმოგვი, არ გასცა და სა-ნაცვლოდ საკუთარი თავი დადო სამსხვერპლოზე.

მალე კომუნისტური იდეოლოგიით თავბრუდახვეული სოფელი კოლექტიური მეურნეობის ფერხულში ჩაეცა, იქამდე კი სიმონა სოფლის მღვდელმა თავისი მალამითი და მხურვალე ლოცვით გან-კურნა და ისიც, როგორც უვნებელი, თავისი შრომით არჩენდა ცოლ-შვილს.

1937 წელს შემოდგომით კომკავშირელები გამოეყვნენ თურმე სოფელს და გადაწყვიტეს, მეამი გაჯიბრებოდნენ დანარჩენ სოფ-ლელებს. სიმონას გაუვლია შუადლისით, სამხრობისას, მათკენ და ხედავს: ჯერ კიდევ გაულენავ ნამჯაზე მიუშვიათ ულლიდან გამოშ-ვებული ხარები კომკავშირელებს, თვითონ კი იქვე არხეინად სძი-ნავთ. გაუღვიძებია სიმონას და უთქვამს:

— ეგ ნამჯა ან შენი რომ იყოს, ან შენი, ხარებს ზედ ხომ არ მიუშვებდით? თუ ასეთია თქვენი კომკავშირი და მაგას გასწავლით, ვაი, თქვენს კომკავშირსა და თქვენს კომკავშირლობასაცო. ერთი გვარიანად შეუკურთხავს და წასულა.

კომკავშირელები საგონებელში ჩაცვივდნენ, ამან რომ სადმე გვი-ჩივლოს ან დაგვაბეზღლოს, ვაი, ჩვენი ბრალიო. არადა, სიმონა მაბე-ზღლარა რომ ყოფილიყო, კოცონზე რომ იდგა, მაშინ დააბეზღლებდა სოფელს; მის სხეულში ხომ ნათელი და წაუბილწავი სული სახლობ-და, რომლისთვისაც უცხო იყო მაბეზღლარობა, ღალატი და გამცემ-ლობა. კომკავშირელებმა ითათბირეს და შექმნეს გასაკვირი დოკუ-მენტი, აქეთ მოედავნენ სიმონას, რომ თავიანთი უნიათობა დაეფა-რათ. სიმონას ალალმა ბიძაშვილმა და სიმონა ბერიძემ მთავრობა და პარტია გვიგინა და მერე ჩვენც ზედ მიგვაყოლაო. ახალციხის რაიკომიდან ამოსულ ჩინოვნიკს ჩაბარეს ეს ოქმი. სოფელი წინ გა-დაუდგა ამ კაცს მუდარით, ნუ იზამ მაგ საქმეს, დოკუმენტს ნუ წაიღებო. იმ კაცმა კი მიუგო: ვიცი, რომ სიმონა უბრალოა და ეს ვირიშვილები გამოლტვის ღირსებიც არიან, მაგრამ მე რომ ეს დო-კუმენტი ახალციხეში არ ჩავიტანო, მაშინ ჩემს ტყავს ციმბირში ყორნები შეჭამენო.

ორ დღეში სიმონა სოფლიდან წაიყვანეს როგორც მოღალატე, როგორც ქურდი, გამყიდველი და ნაძირალა და მას შემდეგ აღარა-ვის უნახავს. არც მისი საფლავი იცის ვინმემ; მისი სახელის ხსენე-

ბაზე აქეთ-იქით იყურებოდნენ ჩვენი მამა-პაპანი და მის სახელს ჩურჩულით მოიხსენიებდნენ ზედათმოგველები.

ერთი დამბეზღებელი საეჭვო ვითარებაში სოფლიდან გაქრა. არავინ იცის მისი არც ავი, არც კარგი. მეორემ ომი მოიარა და მთელი დარჩენილი ცხოვრება ჯოხით დადიოდა ბრუდე მირიანას სახელით. სოფლის სააჯო ადგილას ხმამაღალი სიტყვა არასოდეს უთქვამს, ისე წავიდა ამ სოფლიდან. არც მესამეს დაუტოვებია წაშიერი, მისი სახელის მხსენებელი არავინ დარჩა.

გავა დრო და მერე სიმონას წაშიერი გაიკეთებს წითელ ყელსახვეს და პიონერხელმძღვანელთან ერთად, შუბლზე ხელმიდებული პატაკს ჩააბარებს პარტიას, რომ იგი მზადაა შეასრულოს ყველა დავალება, რასაც პარტია უბრძანებს. პავლიკ მოროზოვის სახელობის რაზმს შექმნიან და წითელ კუთხეში, სადაც თამარ მეფის და ქეთევან წამებულის ხატები უნდა ყოფილიყო, თუნდაც სიმონა ბერიძის სურათი, მეძავთა ფოტოების წინ - კლარა ცეტკინის და როზა ლუქ-სემბურგის ფოტოებთან - დასდებენ ფიცს არა სამშობლოს ერთგულებაზე, არამედ კომკავშირის, პარტიისა და პიონერთა ორგანიზაციის თავდადებულ სამსახურზე. ზედათმოგვის ეკლესიიდან გამოასვენებენ ხატებს, უძვირფასეს ისტორიულ დოკუმენტებს, წიგნებსა და მღვდლის ტანსაცმელს; შეჰყურიან სადღაც ბოსელში, სადაც კოლმეურნეობის ყანაში უნებლიერ შესულ ვირებს ამწყვდევდნენ, როგორც საპატიმროში და ეს ძვირფასი ქონება მშიერ ვირებს შემოეჭმევათ, მავანი კი მღვდლის ტანსაცმელს ჩაიცვამს და გიჟივით ირბენს სოფელში. ერთი საათის შემდეგ, მზიან ამინდში, სოფელს ისეთი სეტყვა და წარღვნა დაატყდება, რომ სოფლის იმ არემარეში არც პურისა და არც ბალახის ერთი ლერიც არ დარჩება. იგივე ხალხი მოსდგება და სოფლის ეკლესიის გარშემო საფლავის ქვებს მარილს მოაყრის საქონლის საჭმელად. პირუტყვის წაკელითა თუ ჩლიქებით სოფლის ისტორიას ამოძირკვავენ. ეს შედეგი იქნება იმ პიონერული აღზრდისა, სადაც მთავარია, კაცი მარტო პარტიის მსახური ყოფილიყო. სამშობლო და ქართველობა უგულებელჲყველს. მათთვის არაფერს წარმოადგენდა წინაპართა საფლავები, სიმონა ბერიძე, მაქსა მალრაძე, ანდია ბერიძე. მათ გმირობას გადაფარავს კინოს ყალბი გმირები, მენტალობით უცხონი და არაფრის მთქმელნი, ვინმე სტალინე და ვანდამი, შვარცენეგერი და სხვა. ახლა მათი დაუნოთული სხეულის დოდი პორტრეტები დაიკავებენ ხატების ადგილს, სადაც აღმაშენებლის, თამარ მეფის, ლუარსაბ მეფის, სვიმონ მეფის, ილია ჭავჭავაძისა და მამულიშვილთა ხატები უნდა ყოფი-

լոյսուն. արարառեած օյցեզա ցերա մմա երթեղուղուց դա մատո գեցա. սամացոյերուն, զուլացա մեծացուսա դա լլեսծոնսեղուս, զոտոմ մոմլերունուս և սուրատս հիմունուգեցեն տաղաղեցիանունունունու քածույցեծու. ցայցա-սուրճեած եցայուրտա, կածտա, տպաշտա դա մեսետա ցմորուն. ասքոննուն ռոմ, ծասունու դա գուցունու սեբուրտա գամունունուն. իմ ցուլմուս և սույսութեածտան, ռոմլեցիունուց ցուլմուս ցմորուն մոնանուլունուն, սագաւ մտալ ծագուալունս ցրտո կապո յուղուն. մերյ մամայապո սագուալ յուտ-սեմո մոցցունուն սագուա օյցեզա „ցմորո յալուս“ ցոննիյ, ռոմելուն յուրաննիյ ցրտո եցլուս մուսմուտ ատ դա ուց մամայապուս իսյ յսնորճեած, ռոցորուն յսյուսյուր տացցեծս. այ, ամ պալու դա ուրու ցմորունուտ տու ցմորունունուն ցայցասուրճեած մամայապուս ցենոմենո. մատ ար հիմոր-հին արու նոցոյերուտ յարտուցուն, ռոմլեցիուն իսյ արուն ցա-գութեածունուն յուցուցուսուցարունուս ալներուտ, ռոմ վերու կո ամինցըն, ռոցոր յյոմացեծուն ցարցունունուս դա ազոննուցուն տու ցմորունուն սայարուցուն շցուլուն արուն. մեսետո ցմորուն յայսանա, սոմոնա ծերո-սիսնաուն ցմորուն տուտյմուս պայցու սոցունուն ուցնեն, մացրամ յուր-նալ-ցանցուցուն մատնիյ արու ցրտո սուկուցա ար ուներունուն. սամացոյ-րուն, րասունուս ցանցուցուն ափրունուն ստիացունուն մենցունացեծնի, մե-լորուցուն, մածենդարա կոմայացմունուն ցուլուն.

Սոցուն ծագուրուն ար ցպունուն տու պայցու ցանատունունուն դա ցունուն ունուն ունուն սուլուն տացցաւունուս մունունունուն, յուրունունուն դա մարունեցուն ալունուն տացուս տացնու սոցունուս մարտուն. ասյ-տո դամւունունուս դա ցագացարունուն քյուսուս մոնմյս, կունց ռոցոր յուցուս սոցուն յուլու, մարտունալ, սայցունուն.

Ցեցատմունուն ցուաանտ քանիյ նյալու տու դալու, ու նյալու չյը մայսաս ժցունուն դա նոնապրունուս մցունուն ցայցունուս, զուգունուն գայցունուս, զուգունուն դա մարունեցուն ալունուն տացուս տացնու սոցունուս մարտուն. ասյ-տո դամւունունուս դա ցագացարունուն քյուսուս մոնմյս, կունց ռոցոր յուցուս սոցուն յուլու, մարտունալ, սայցունուն.

Ռուցա ռնմենա ոյս, սոցուն ծարսուն այրտուանենուն դա ցակյուն-դա տ ցրտմանետո. աելա ծարսուն ռամցունուն գեցայապո դա ծավանու տու մոցա. կապուն չյամնու հայրցացու ցեցուրու դա սագմունուս մուլմա վերա-ցուրս եցացուն. սոցունուս արացուրու ստիցու. ტկունուն եռմ սուցարունուս թուն. ցը կո արա, յալունուս մմունուն ալար յնգատ, ցա-նցուն սոցուն, մացրամ րա, ցանա սուլ ցրտո ար արուս տոխուս գոյէ ցացարունուս յցանց, տու յցա մուցունուս ցոյէ? որուց շյութեցունուն ցոյէս ցաննունուն!

სიმონას სახელი ჩვენს სოფელში უპირატესია. სხვისი სახელით ვერ იცოცხლებ კაცი, ვერც სხვისი სახელით მოკვდება ადამიანი. ღირსეული კაცის საფლავის ქვაც რომ დაიდო, მასზე მაინც იმ კაცის სახელი იქნება ამოტვიფრული და არა შენი. ყველას თავისი გვირგვინი უნდა ედგას. მერე ხალხმა უნდა განსაჯოს, ვისი გვირგვინია უპირატესი. კაცის სახელი აძლევს სიდიადეს საფლავის ქვასაც და გვირგვინსაც. ადამიანს დატოვებული სახელი უკვდავყოფს.

2013 წელი, თბილისი-ნაქალაქევი.

მხატვარი ნანა ყორანაშვილი

ნადირობა

ივანე ჯაფარიძე

დაიბადა 1949 წელს საგარეჯოში.

სკოლის შემდეგ დამთავრა საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ავტომატიკა-ტელემექანიკის ფაკულტეტი. მუშაობდა სხვადასხვა თანამდებობაზე. არის ორი პოემის - „ნინაპართა ძახილისა“ და „მამლუქების“ ავტორი.

პირველი შეეხბა აფხაზეთისა და სამარიაბლოს პრობლემებს, ხოლო მეორე ეძღვნება თსუ მესხეთის ფილიალს, მისი გახსნისა და ფუნქციონირების ისტორიულ პატრიოტულ საქმეს. თვითონ ცნობილი მონაცირება.

2010 წლიდან დაიწყო მონაცირული ჩანაწერების დამუშავება. მზადდება გამოსაცემად წიგნი „ნაცირობა, თევზაობა, თავგადასავალი“, რომლის ერთ-ერთ მოთხოვნასაც ვთავაზობთ მკითხველს.

როგორ ვინაზირეთ პირველად დათვზე

კავკასიონის განშტოების, ცივ-გომბორის ქედის უმაღლესი - მთაცივი საგარეჯოსა და თელავის რაიონების საზღვარზე მდებარეობს. კახეთში ამინდს ეს ფაქტორი განაპირობებს. ჯერ გარშემო შემოიყრის დაჯანგულ ღრუბლებს და მერე საითკენაც დაიძვრებიან დაწავლენ, იმ მხარეს შექმნიან ამინდს.

ცივის მთის ალბური ზონის იაღალები, ცხვარ-ძროხისათვის საუკეთესო საძოვრებია, სადაც საგარეჯოსა და თელავის მეჯოგეთა სადგომ-ფარები არის გაპნეული. უფრო დაბლა კი ნაძვნარ-ფიჭვნარის ტყის ნაპირებში ქალაქელთა და სოფლელთა საზაფხულო „დაჩებია“. მთებიდან კოდის წყლები გამოდის, რასაც აქაურები მთის წყაროებს ეძახიან. ზაფხულის ხვატს გამორიდებული, უკუთესს ვერაფერს ნახავენ.

აქვეა სოფელ მარიამჯვრის იშვიათი, ენდემური ჯიშის ფიჭვნარის ნაკრძალი, რომელშიც ბინადრობს მრავალი შველ-ირემი, დათვი, მგელი, ფოცხვერი და სხვა ნადირ-ფრინველი. ცივ-გომბორის ქედის მაღალი ზონის ფოთლოვანი წიფლის ტყეების საუკუნოვანი ტევრები

საუკეთესო საკვების მარაგს ქმნის მთელი შემოდგომისა და ზამთრის პერიოდში აქაური გარეული თუ შინაური ნადირფრინველისათვის.

როგორც ჩემი ბავშვობიდან მახსოვს, მრავალი წლის განმავლობაში ცივის მთის მიდამოებში ბინადრობდა ერთი ნიმუში, მარცხენაფეხმოჩართული კოჭლი ძუ დათვი. ეს იყო სირიული სახეობის ეგზემპლარი. მრავალი მონადირისაგან მიზანში ამოღებული, მრავალჯერ დაჭრილი, ტყვიაფინთმორტყმული, მაგრამ ბედის წყალობით მრავალჯერ სიკვდილგადარჩენილი მაინც ცოცხლობდა. ხანდახან ბელებსაც გამოიყვანდა, თავს შეახსენებდა ხოლმე მეცხოველებს. რომ ეგონათ, მოვიშორეთო, საიდანლაც გამოჩნდებოდა. ცხვარ-ძროხის დატაცებაზე იყო დაგეშილი, რაც სირიული წარმოშობის დათვებისათვის არის დამახასიათებელი. მურა და შავი დათვი ძირითადად მცენარეული საკვებით საზრდოობენ და მტაცებელი მათში უფრო იშვიათია, თუ რაიმემ არ წამოაგდო ზამთრის ძილქუშიდან. ამ ჩვენს გმირს ყველა ცნობდა მისი წინა დაზიანებული ფეხის ნაკვალევით.

საერთოდ, კავკასიაში გავრცელებულია სამი სახეობის - სირიული, მურა და შავი გულთეთრა დათვი. ასევე მათი ჰიბრიდები. ყველაზე დიდი მურა იზრდება, რომლის წონა ხანდახან ოთხას კილოგრამს აღემატება. ყველაზე პატარა კი შავი დათვია.

მხატვარი ნანა ყორანაშვილი

ეს კოჭლი ძუ დათვი, რაკი მრავალჯერ იყო დაჭრილი, გაგეშილი იყო შინაურ საქონელზე დაცემაზე და მრავალი პირუტყვი ჰყავდა დაგლეჯილ-დატაცებული. ზოგჯერ მასთან ბუღაც უნახავთ, უპატრონოდ გაშვებული საქონლის გადასარჩენად შებრძოლებული, ზოგჯერ დამარცხებული, მისგან მოკლული და დაჯაბნილი, სხვაზე რომ არაფერი ვთქვათ. საგარეჯოს მხარეს რომ გაუმართავდნენ ომს და ცდილობდნენ, სადმე მოემწყვდიათ, თელავის მხარეზე, ქედ-გადალმა გადაიკარგებოდა. როდის, როდის, ახლა აქითაც გამოჩნდებოდა, როცა წყენა და მტრობა უკვე განელებული იყო. ასე გადიოდა წლები და ასეთ დავიდარაბაში როგორლაც გაჰქონდა თავი.

ერთხელაც, ეს ძუ დათვი შელამებულზე სწვევია საგარეჯოელი მეცხვარის ევგენა ქვლივიძის ბინას ცივზე და საჩიხში შერეკილ ცხვარს, ხარისხებში წინა თათის შეყოფით, ცდილობს, კლანჭი გამოჰკრას. ძალი სადღაც ყოფილა წასული. ხმაურზე გამოიხედა ევგენამ სიბნელეში, იფიქრა, ცხენი მოსულა საძოვრიდანო, გამოიტანა ავშარა, ცდილობს, დააბას იქვე რამეზე, გადასწვდა კისერზე და დათვი არ შერჩა ხელში! დათვმა შემოჰლრიალა. შეშინებული ევგენა ოთახში შევარდა და კარები შემოიკეტა. დათვმა კი, რაღა დაინახა, შევაშინეო, მიჰყვა და კარების შემტვრევას ცდილობს. ერთი ცალლულა თოფი ჰქონდა მეცხვარეს უბრალო ვაზნით და თურმე სროლა ვერ გაებედა.

ამ დროს დათვი ბინაზე დაგვიანებით მობრუნებულ მეწველ ძროხას გადასწდომოდა და დაეტორნა. მოეკლა და მოშორებით გაეთრია ფლატის ნაპირისაკენ. ნაწილის შექმა მოესწრო. მერე და მერე ძალლიც გამოჩენილიყო და უყეფდა, მაგრამ მას იგი აინუნშემიც არ ჩაუგდია.

ევგენამ შემოვითვალა საგარეჯოში - დათვმა ძროხა მომიკლა და ამოდით, ლეშზე დაუდარაჯეთ, კიდევაც მოვაო. სანამ ამბავი მოგვიტანეს და სანამ ავედით, სამი დღეც გავიდა...იმ დროს სკოლას ვამთავრებდი. მოკლედ, გავემზადეთ სანადიროდ. თან კარგი ხარჯიც გავიყოლეთ სასმელით და ხუთი კაცი ავედით ქვლივიძის ცხვრის ბინაზე. ვიყავით: მე, ჩემი ნათლიმამები, სიმონა და შალვა ქურდიანები, მათი ბიძა, კარგი ვაჟუაცი და ქართველი წუგზარ მიხალოვიჩი და თავისი სიფიცხით გამორჩეული ჭიკაძე. ჭიკაძემ ერთხელ კაციც დაჭრა. სასამართლოზე საქმე ჩაუწყეს ახლობლებმა. დაზარალებულიც მოისყიდეს, უნდათ, ცხრა სასჯელს გადაარჩინონ. დაზარალებულმა სასამართლოზე განაცხადა, აღარ ვუჩივიო. თურმე მოსამართლე ყასიდად ეკითხება, რატომ არ უჩივი, კაცმა დაგჭრაო,

რატომ და ჩივილი არაკაცურია, აი, გარეთ რომ გავალ, იქ გავუს-ნორდებიო. - ვისაო, ბიჭო, წამოუხტა ჭიკაძე, - შენ მაშინაც ეგრე იძახდი და ვერ მიიღე ფაშვებშიო?!

ავედით მანქანით ცივკოდაზე. სალამოა, უკვე ბინდდება. სექტემბრის ბოლო რიცხვებია, აქ უკვე ცივა. მწყემსმა გვისაყვედურა, რატომ აქამდე არ ამოხვედით, თუმცა ჯერ არ მობრუნებულა, შესაძლოა, ამალამ მოვიდეს კიდეცო და მერე ძროხის ლეში გვიჩვენა, ძალლებისა და ყვავ-ყორნებისაგან თითქმის ხორცისაგან მთლად გაცლილი.

ჩავსაფრდით ლეშისაგან მოშორებით, აქეთ-იქით, ფერდობების ჯაგნარებში. ვხედავთ, ქვემოთ დაბალი ფლატე-კლდეა. ცდამ კარგა ხანს მოგვიწია, შემოდგომაა და ცივა. არ ჩანს არაფერი. შევბეზრდით, მწყემსსაც შევეცოდეთ, ეტყობა, ჩამოვიდა იქვე ბინიდან და გვითხრა: - წამოდით, ნუ იყინებით, ცოდონი ხართ, თუ მოვა, ძალლი გაუგებს, დაეტანება, ყეფას დაუწყებს და უფრო უკეთესად მიეპარებით. ეგრე თქვენგან სუნს დაიყრის და მანდ არ გამოვა, ლეშს აღარ მოეკარება.

მივბრუნდით ცხვრის ბინაზე. ადრე ლამის სულყველას რამდენ-ჯერმე შეგვხვედროდა ტყეში დათვი, მოკლულიც გვენახა, მაგრამ ასე, ჯგუფურად სანადიროდ არ ვყოფილვართ წამოსულები და ძალიან ვხალისობდით, გვიხაროდა, ევგენამ გუდიდან ცხვრის ყველი ჩამოგვიჭრა, ჩვენც კარგი ხარჯი გვაქვს ატანილი. არაყს ბარში თეთრ ოქროს ეძახიან, მთაში დედის რძედ ერგება კაცს და ჩვენც შევყევით სუფრას. ვიძახით სადღეგრძელოებს, მთისას და ბარისას, ნადირთმფარველის, ადრე აქ გამვლელ-გამომვლელის, მწყემსის, მონადირეების და კიდევ სხვა და სხვას. არ გვავიწყდება, საშველადა ვართ ასულები, მტაცებელი უნდა მოვაშოროთ, თან ვქეითობთ... ხანდახან ჭიკაძე გავეშებული წამოიძახებს: აჲ, სად არის ის ჩემი წერა დავიდ დავიდოვიჩი, სად არის ეხლა, რათ იგვიანებს, რომ სული გავაფრთხობინო... სიმონა კი პასუხობს: ის კიდე, მგონი, იძახის, სად არის ჩემი წერა ჭიკაძე, რომ დავიდო და ერთი მაგრად დავბეგო. - ვისაო, ბიჭო! - წამოუხტება გამწყრალი ჭიკაძე და ასე ვართ ერთ ამბავში. ხომ გაგიგიათ, სუფრაზე იუმორი ამხიარულებსო ადამიანს, ვხუმრობთ და თან ცალი ყური გარეთ გვიჭირავს, რა ხდება. არა გვგონია, დათვი მოვიდეს, მაგრამ წამდაუნუმ ვიხედებით კარებში და ჩავყურებთ სიბნელეს.

უკვე შუალამე მოვიდა და მოგვესმა ძალლების ყეფა-ხმაური. მათი ღრიანცელი თანდათან გვიახლოვდება. აქედან ჩვენი ძალლი

ლავლავებს, თან გავრბივართ ლეშისაკენ სიბნელეში, ერთმანეთის მხარდამხარ. თურმე ეს ძუ დათვი მისულა ზემოთა ცხვარ-ძროხის ბინებზე. ძალლებს გაუგიათ და გულადად დახვედრიან. იქიდან ვერაფერი გამოუტაცია, გადასულა მეორე ბინაზე, იქაც ძალლები დახვედრიან. მშიერი ერთ ძალლს არ ეპუება. ბევრი ძალლი ამ შემთხვევაში დიდი ძალაა და იქაც რომ ვერაფერი გაუწყვია, ჩვენკენ წამოსულა. თურმე ორივე ბინის ძალლები თან მოსდევენ. ერთს, ეტყობა ძალიან კაპასს, დაბმულს ჯაჭვი აუწყვეტია და ნაწყვეტი თან დასთრევს. აქ, ჩვენთან მოსულს, მშიერსა და შელონებულს, დაუვლია ძროხის ლეშისათვის და მიაქვს თურმე ფლატისაკენ, რომ მდევარსა და ხათაბალას გაერიდოს. ჩვენც გავერიეთ ძალლებში და გავრბივართ მათთან ერთად. ღრუბლიანი ლამეა, ბნელა, თვალნინ არაფერი ჩანს. ზედმივარდნით უყეფენ, გვგონია და თურმე მოშორებით მისდევენ. შალვამ ჩართო ბატარეა, მიატარ-მოატარა შუქი და დათვს მოვეკარით თვალი, ლეშისათვის პირი დაუვლია და ბუმბულივით მიაქვს. როგორც ამბობდნენ, დიდი დათვი იყო. ვხედავთ, ფლატეს წაპირზე მისულა, სადაცაა გადაეშვება, მანძილი ორმოცი-ოდე მეტრია და დავუშინეთ ტყვიები სიბნელეში მაშუქის შუქზე.

დათვი გადავარდა კლდეში. მივეხვინით სუყველა იმ ადგილს. ჩვენდა გასაოცრად სიმონა იქ დაგვხვდა. ბატარიის მცირე სინათლეზე კლდეში ჩავყურებთ. არაფერი ჩანს. ძალლებიც მაღლიდან უყეფენ. ჩასვლას ვერ ბედავენ. სისხლს ვეძებთ - არ არის. თუმცა, უცებ გადავარდნილი ნადირისაგან, კლდეში რა სისხლის კვალი დარჩებოდა?! ჩავთვალეთ, რომ დათვი მოვკალით, მაგრამ სიმონამ გაგვაჩუმა სუყველა, თურმე რა მომხდარა, ჩვენ ერთად მორბენალნი რომ გავცდით დათვეს, ის ცოტა უკან მომავალი ზედ გადასწვდომია. თქვენი მაშუქის ანთება და ხუთ მეტრში დათვის დანახვა ერთი იყო, თოფებს კი ესროდით, მაგრამ, მე რომ დავახალე, კლდეში მაშინ გადავარდა, აღარ უნდა ამას ლაპარაკიო და ჩვენც დავეთანხმეთ, რა გვქონდა სადაო?! სიმონამ კლდეში ჩაყოლა გადაწყვიტა, მაგრამ მიხაილოვიჩმა არ გაუშვა, დაჭრილ დავიდოვგრის არ ჩაეხვიო ტორებშიო.

იმ სიბნელეში ვერაფერი გავაწყეთ და გადავწყვიტეთ, გათენებას დავლოდებოდით ლამე კლდის ძირში. შემოვლითი ჩასვლა დაჭრილ დათვთან ვერ გავბედეთ, რადგან მაშუქი უკვე ველარ ანათებდა. ევგენამაც გვირჩია, წამოდით, თუ მკვდარია ეგ ჩემი დამაქცევარი, სადღა წაება, დილით გნახოთოო.

შევბრუნდით გახარებულები მნყემსის ბინაში და დიდი ქეიფი გავმართეთ. ერთ ამბავში ვართ, რომ იტყვიან, ქუდებს ჭერში ვი-

სვრით. შალვას ძმა ჰყავდა პროფესორი და ბიძაშვილს, სიმონას სთხოვა, თეზიკუმ ბუხარი გააკეთა თბილისში და მოდი, დათვის ტყავი იმას ვაჩუქოთ, ბუხართან კედელზე მოუხდებაო. სიმონას ცოტა დაენანა, შაგრამ რალას იზამდა, დაეთანხმა.

მწყემსმა გვითხრა, მე რომ ავჭარას ვაპამდი და დამეჭირა, თქვენ დღეს ცარიელები დარჩებოდითო. ამის გაგონებაზე ავტეხეთ სიცილი, ეგრე ხომ მიხაილოვიჩმაც დაიჭირა ვირთხა, თუ მაშინვე გაუშვებდიო. ნუგზარ მიხაილოვიჩი, ჩვენი თანამებრძოლი, ჩვენზე ასაკით უფროსი, ძევლი მძღოლი და შეხედულობითაც კარგი ვაჟკაცი იყო. კეფაზე ხელის წამორტყმით კეპა ქუდს რომ შუბლზე გადმოიგდებდა და თვალებმოჭუტული შალახოს იცევებდა, უკეთესს ვერაფერს ნახავდა კაცი. კარგმა მოსაუბრემ თამაღობაც კარგი იცოდა. სულით და გულით იშვიათი ქართველი იყო. შალვა ჰგავდა მას ძალიან. ჰოდა, ამ ჩვენს მიხაილოვიჩსაც შეემთხვა ერთხელ ფათერაკი. სიმონას ჰყავდა ერთი გაბანჯგლულულვაშიანი, რაღაც დრატჰარის ჯიშის ნარევი მეძებარი ძაღლი, კარგადაც ნადირობდა, მაგრამ ერთი ძალიან ცუდი თვისება ჰქონდა, ხორცს მონატრებული, სანამ მუცელს არ ამოივსებდა ნადირობაში, მოკლულ ფრინველს ხელში არ აგვაღებინებდა, ნანადირევის ჭამა უყვარდა.

მიხაილოვიჩი ალბათ ინსტიქტურად გრძნობდა, რომ ეს ძაღლი როდესადაც რაღაც ხიფათს გადაჰყრიდა და ამიტომ ეჯავრებოდა. მანქანების ხელისანი იყო, სახლში მუშაობდა. ძაღლიც მასთან ერთად ტრიალებდა. ისე არ გაივლიდა ან გამოივლიდა, რომ ამას თავი არ მიენებდინა საქმისათვის, თვალი არ გაეყოლებინა და არ გადაეფურთხებინა. თუ ხელში რამე მოხვდებოდა, ზურგში დასთხლებავდა. ძაღლსაც ეჯავრებოდა, ნადირობისას ან პურის ჭამისას უყურებდა, უყურებდა: რასა ჰგავს, კაცოო, გვერდზე მიიხედავდა და გადააფურთხებდა: - მოაშორეთ, კაცოო, სულ მუდამ ედავებოდა ხოლმე სიმონას, ის კიდევ: - იყოს, რა გინდა, რას გიშავებსო! - რასა და უბანს ამახინჯებს, ლაზათს უკარგავსო. სულ იმის ლაპარაკში იყო: აბა, თუ ერთი ვინმემ მოკლას, ან მანქანა დაეჯახოს, ან მოპარონ. ოღონდაც სახლში არ მოვიდეს, მაგრამ ვის რად უნდა ეს უსახურიო.

ერთხელაც ვნადირობთ მწყერზე მინდორში გოლგოთებზე. მიხაილოვიჩი ძალიან სულსწრაფი იყო ნადირობაში და ამის გამო ვერაფერს კლავდა. მწყერი მიწაზე გაფრთხიალებული არ იყო, რომ ორივე ვაზნას ზედ მიაცლიდა. როგორც იტყვიან, ბუდეშივე ახლიდა. მწყერი, ან სხვა ფრინველი წავიდოდა უვნებელი, ის კი წყენით

გადმოხედავდა ხოლმე და გვეტყოდა: მოდით, რა კაცომ! ვითომ იმას გულისხმობდა, თქვენც რომ ახლოს ყოფილიყავით, ხომ მოვკლავდითო. ეს რომ ვიცოდით, თუ ერთად სროლა მოგვიხდებოდა რაიმეზე და მოვკლავდით, მივაძახებდით, მიდი, მიხაილოვიჩ, მიდი, აიღე, არ დაიკარგოს, შენმა ნასროლმა ჩამოაგდოო. ისიც აიღებდა და ჩამოიკიდებდა. ვუგროვებდით ნანადირევს. იმ დღესაც, სიმონამ თავისი ძალი რომ გამოიყვანა და მანქანაში ჩასვა, უთხრა: ნეტავ, რას მოათრევ, სამაგისო მწყერს დღეს ვერ მოვაგროვებთო. - იყოს, რა გინდაო, - იყო პასუხი. - როგორ, თუ რა მინდა, რასა ჰგავს ეს ულაზათო, აქ უბანს ამახინჯებს და ახლა იქაც მოგვავსო.

ვნადირობთ გოლგოთებზე. მწყერი ბლომათაა. საერთოდ მწყერზე ნადირობა იმითაა გამორჩეული, რომ ზუსტი სროლით და ძალის ნადირობით მიღებული სიამოვნება მრავლად გინევს. ძალის მიერ ფრინველის ძებნის, დანაბულების, ნაბულიდან მიდევნება-ამოყვანის პროცესი მომხიბლავია და ნადირობას უფრო აზარტულს ხდის.

ეს სიმონას დრატჰარიც არის ერთ ამბავში. ჩამოვარდნილ მწყერს პირველი მივარდება და გადაუძახებს უძირო ხახაში. უკაცრაული პასუხია და ვერა და ვერ ამოივსო მუცელი. განსაკუთრებით დავიდარაპა მოსდის მიხაილოვიჩთან. არიან დასწრებაზე, პირიდან აცლის მწყერს და თან გამეტებით ურტყმის თოფის კონდახს თავში. ამისთვის წამოვედით კაცოო, - იძახის, - ამისთვის წამოვსულვართ რაღა, რომ ეს ვასიამოვნოთო. არიან ერთ ომში.

საქონლის ნაბინავარზე გნოლები აფრინდნენ. ვესროლეთ სუსელამ. შორი იყო და ერთი ჩამოვარდა ჭინჭრებში. - მიდი, მიხაილოვიჩ, მიდი, - მივაძახეთ, - შენმა ნასროლმა ჩამოაგდოო. ისიც ნასიამოვნები მირბის გნოლისაკენ. ის აქედან, სიმონას ძალი იქიდან. მიხაილოვიჩი შორიდანვე უყვირის: გადი, ძალლო, იქითო. თან თოფს მიიქნევს მაღლა-მაღლა, რომ შეაშინოს და მიასწრეს ერთდროულად. მიახტა ძალლი რაღაცას ჭინჭრიანში და დაეცა მაღლიდან მიხაილოვიჩიც. ძალლს პირში უჭირავს ნანადირევი. სტაცა მიხაილოვიჩმა ხელი და უნდა პირიდან გამოგლივოს, თან თოფის კონდახს გამეტებითა სცემს თავში, ვუყურებთ, ვიხოცებით სიცილით.

თურმე, ძალლს დაუჭერია გოჭივით მოზრდილი ნაბინავარის ვირთხა, თავით პირში, მიხაილოვიჩს კი გნოლი ჰეგონია. კუდი ვერ შენიშნა და ართმევს მთელი ძალით. როგორც იქნა, გამოსტაცა და უჭირავს მაღლა აწევით, ისევ რომ მიახტეს წასართმებად. ვხედავ და რას ვხედავთ, ვირთხა იკრიჭება, ჭყივის გოჭივით, აფხლაკუნებს ფეხებს. ძალლიც განცვიფრებული შეჰყურებს. შემკრთალმა მიხაი-

ლოვიჩმა ძირს გამეტებით დაანარცხა ვირთხა და: - ამოწყდი დამბადებლითო! - მიაძახა. ჩავიხოცენით სიცილით. სულ მიწაზე ვგორაობთ. მიხაილოვიჩმა სინანულით დაპირება ძალლს, მარჯვენა ხელი მკერდამდე ასწია, მისკენ თითებგაშეერით და დაყვედრებით თქვა: ეს რა წამოვიყვანია, ეს მეთაგვეო.

გაგვინაწყინდა მიხაილოვიჩი. თოფი სადღაცას გადააგდო, ჩამოჯდა ქვაზე და ალარ გველაპარაკება. დაგვიმწუხრდა. ვამშვიდებთ, ვის არ შემთხვევია რამე, რა ვუყოთ, ასე ნუ განიცდი, მაგრამ - არა და არა. გამანებელ თავი, სიცოცხლე ალარ მინდაო. მერე თოფის წართმევა სცადა, ძალზე ინია, უნდა მოვკლა ეს უსახურიო. გვინდა დავამშვიდოთ, დავაწყნაროთ, მაგრამ არ გამოგვდის არაფერი. ბოლოს გვითხრა: დავმშვიდდები მაშინ, თუ ამ ამბავს არსად იტყვით, თავი მომეჭრებაო. - რას ამბობ მიხაილოვიჩ, ამას როგორ ვიტყვით, დაგვიჯერე, სამარენი ვართო, - ვუთხარით. როგორც იქნა, წამოვიყვანეთ მანქანისაკენ და ალარც გვინადირია. რაღას ვიზამდით, დაგვიმუხარდა კაცი.

პირობა კი პირობად დარჩა გარკვეული პერიოდი. შემდეგ კი ეს ამბავი მთელმა საგარეჯომ იცოდა. თავად მიხაილოვიჩიც ნელ-ნელა შეეგუა ამ ამბავს და თუ ვინმე რამეს გაახსენებდა, თვითონაც იღი-მებოდა, უკვე ალარ სწყინდა ალარაფერი.

დათვზე გამარჯვების შემდეგ ქეიფი გავაგრძელეთ, ქუდს ჭერში ვისვრით გახარებულები, დათვი ჯიბეში გვიდევს. დიდი კმაყოფილება იცის წარმატებულმა ნადირობამ და უცებ, გამთენისას, ისევ შემოვგესმა ძალლების ყეფა-გნიასი. გავემებული წამოვცვივდით მაგიდიდან და დავწვდით იარაღს, მაგრამ აქ სიმონამ, რომელიც ზედ მივარდა სიბრძეში დათვს და, როგორც ჩანს, გარისკვა ალარ უნდოდა, დამშვიდება დაგვიწყო: კარგი, რა გახდით, სულ დღეს ხომ არ ამოვხოცავთ, რაც ცივზე დათვებია. ხვალაც რომ ამოვალთ, ხომ უნდა იყვნენო და აქაც განრისხებულმა მიხაილოვიჩმა მიაძახა: - რას მიედ-მოედები, იქიდან აქ ამოვსულვართ და სათითაო ალარ მოვკლათ! გავცვივდით ლემისაკენ, ვნახეთ - არაფერია. ძალლები სადღაც გვერდით იყეფებიან. შემოვპრუნდით ბინაზე. იმ ღამით მცირე თოვლი მოვიდა. მეორე დღეს, ჯერ კიდევ კარგად გათენებული არ იყო, რომ ფლატეს შემოვუარეთ, ჩავყევით ტყიან ხეობას, ვეძებელ, მაგრამ მკვდარი ან დაჭრილი დათვი ვერსად ვნახეთ. იმ ღამის დათოვლილზე კვალიც ვერ გავიტანეთ. იქვე, ახლოს, სისხლის მცირე წაჟღენთი ვნახეთ თოვლში და მეტი არაფერი. ისიც კი ვერ გავიგეთ კარგად, თუ საით წავიდა, მიუხედავად იმისა, რომ

მთელი შემოგარენი და კლდე-ღრე მოვიარეთ... აღარც სისხლის წვეთები შეგვევედრია სადმე. იმ ღამით მოსულმა პირველმა თოვლ-მა გადაფარა მისი გაუჩინარების საიდუმლო. ეტყობა, მცირედ იყო დაჭრილი. იმ ღამითვე იარა და გადაიკარგა. სისხლის წვეთებიც, ალბათ მძიმედ არ იყო დაჭრილი, ახალმა თოვლმა დაფარა.

ეს კოჭლი ძუ დათვი კიდევ რამდენიმე წელიწადი აღონებდა მეცხვარე-მესაქონლეებს. საპოლოოდ თელაველ მონადირეებს მოეკლათ თურმე და დაასვენეს ისიცა და ქვეყანაც.

მხატვარი ნანა ყორანაშვილი

იმპიტორატული პოეზია

ზაირა კელოშვილი

დაიბადა ასპინძის რაიონის სოფელ ხიზაბავრაში. რვა წელია, იმყოფება საბერძნეთში, კერძოდ, ათენში. ოჯახი - მეუღლე, ორი შვილი და ერთი შვილიშვილი, ჰყავს თბილისში.

არის საქართველოს მწერალთა კაფეირის, საბერძნეთის ქართველ ქალთა კაფეირისა და უურნალ „ტეიგრანტი ქალის“ სარედაქციო საბჭოს წევრი. ორი პოეტური კრებულის - „ვით მძივი, გაშლილი გიშრის“, „ცას ასხლეტილი ცრემლის“ ავტორი.

სიცოცხლის დღესასწაული

მივდივარ, მივალ ფიქრებით
განვლილს მივცები კვალდაკვალ,
გამინაპირეს ფიქრებმა,
მუხლი მღალატობს ხანდახან.
მაგრამ ადგომაც მწადია,
დაჭრილ არწივის „დარადა“,
ვინა სთქვა მისი სიკვდილი,
ანდა ყიალი ქარდაქარ.
მთას შეფენილი ფარა ვარ,
წვრილ ბილიკებით მავალი,
მეცხვარეცა ვარ, მგლისმუხლა,
დაუღალავი, თამამი.
ახლა მგელიც ვარ სამგლეთში,
ძალი - ერთგული მცველი ვარ,
ბრძოლის ველს მოკლული მხედრის
სისხლამღვრეული ცხენი ვარ.
კლდეზე ჯიხვი ვარ, მხტომარე,

სიკვდილის შიშის მოზარე,
წვიმა ვარ, გვალვების შემდეგ,
მორწყვა, მონამვის მოვალე.
ცაზე - ღრუბელი საშენო,
დაგუბებული ცრემლი ვარ,
მთაზე ბალახი უჩემოდ
არც არასოდეს მორწყულა.
გმირი ვარ, წაგებულ ომში,
სსოვნას შემოვრჩი ოდითგან,
გმირის დედა ვარ, ძაძებით
დაუსრულებელ ლოდინად.
ჩიტი ვარ, ჩიტი ბელურა,
ერთგული მთის და ბარისა,
მერცხალიცა ვარ, გაზაფხულს
დაბრუნებული თავისას.
ლექსი ვარ, გაშლილ სუფრასთან
ნატყორცნი კაკლის ჩეროდან,

მე ხეთა ხე ვარ, სააკვნე,
 ჩვილი ყრმა საქართველოდან.
 ფუძეაყრილი მგზავრი ვარ,
 ფარად მაქვს გულის წადილი,
 მამულო, ვკვალავ გოლგოთას,
 ვარ შენი სუნთქვა, დაღლილი.
 ჭირისუფალიც მყოლია,
 მტერიც მყოლია, დაცლილი,
 ჭირისუფალიც ვყოფილვარ,
 შავი ძაძით და მანდილით.
 ლხინში საამოდ ნამლერი,
 ნეფე-პატარძლის მზეობა...
 შვილები, გოგო-ბიჭები,
 გამრავლება და მხნეობა.
 მივალ და დარდი მიმყვება,
 „დაჭრილ არწივის“ დარადა...
 ბინდდება, უკვე ბინდდება,

ფიქრი მომჯრია რახანა.
 სულს რაღა აახმიანებს,
 გულზე დაწოლილს ჯანდადა;
 მაგრამ ადგომაც მწადია,
 „დაჭრილ არწივის“ დარადა.
 სამარის მძიმე ლოდი ვარ,
 მამა-პაპათა საძვალე,
 წინაპართ სულზე მლოცველი,
 ჩემთვის პირლია სამარე.
 სიცოცხლის დღესასწაული,
 ცამდე ასული გალობა,
 ჩემი ძირ-ფესვის მომთხრელის,
 პატიება და დანდობა.
 სიბერე - ჩემი ტაძარი,
 მუხანათ დროის არნდობა,
 მერე სიკვდილი უცილოდ,
 წასვლა და ისევ „აღდგომა“.

დღევანდელაგდე

მოვდივარ შენთან, უნდა ჩამოვჯდე,
 ჩამოვასვენო მუხლი, დაღლილი,
 უნდა გიამბო, თუ რა მტანჯავდა,
 რით მოვიტოვე ყველა გზა-წვრილი.
 მიმერეკება დღე დაფიონთან,
 დგას და მომელის ჩემი მარხილი,
 ახლა მიამბე, უნდა მიამბო,
 რითი სუნთქავდა ჩვენი წარსული.
 გამოითხოვა ნათელმა ღამე,
 ქარებისაგან ჩაწნულ-ვარცხნილი,
 დაჯექ, მიამბე, დღევანდელამდე,
 რით გახდი ჩემი სულის ნაწილი.
 გამოითხოვა ნათელმა ღამე
 ქარებისაგან ჩაწნულ-ვარცხნილი,
 მოვდივარ შენთან, უნდა ჩამოვჯდე,
 ჩამოვასვენო მუხლი დაღლილი.

სული მართალი

ახლა, განგებავ, თქვი, სათხოვარი,
სიცოცხლის ბოლოს თუ რამე დამრჩა,
ან თუ ისეთი ვითხოვე რამე,
რაც უფლის კანონს უდავოდ გასცდა.
ახლა, უფალო, მუხლმოყრა მინდა,
სანამ დამიტანს მინა, აყალო,
რომ ვალმოხდილმა ყველას წინაშე,
სული, მართალი, ხორც-გვამს გავყარო.
ახლა, უფალო...

არჩევანი

არჩევანი შენია და მაინც...
დრო მოგყება ფეხმარდი და ჩქარი,
მიდიხარ და არ გაჩერებ,
მიდიხარ და არ ვკითხულობ, საით?
და პა...ქოლგა გაიტაცა ქარმა,
გამეტებით გასველებს და გაწვიმს,
უკან არა, აღარ იხედები,
თუ დრო გდევნის და არაფერს გაცდის.
მიდიხარ და ყვითელ ფოთლებს
ხეებიდან ერეკება ქარი,
მიდიხარ და არ გაჩერებ,
მიდიხარ და არ ვკითხულობ, საით?..

მისაცეკული ტაქარი

დგახარ, საქართველოვ, ცრემლების მდელოზე!
დედათა გოდება კანწრავს ცის კაბადონს,
ვაი, რომ გაბნეულ აღმასის თვლებივით,
ბრწყინავენ ცრემლები ბალახის ღეროზე.
და ჰა, ჩაცურდა მიწაზე ცვარ-ნამი
ნაცრემლი, ნაწვიმი დედათა გოდება,
დაფლეთილ მამულში გუგუნებს სამრეკლო...
მეც ვყვირი - ჩემია! და აღარ მეთმობა!
ტაძარი, რომელიც გუშინწინ წამართვი,
მოგძახი, ჩემია! ვგოდებ და მადარდებს,
არა ვთმობ, თვეუნც იცით, ჩემია, რადგანაც
ხვალ ვიცი, ჩავლენავ ჩაკეტილ დარაბებს.
საძირკველს ახლა ჭრი ჩემ ფუძე-კერაზე.
სახლს ანგრევ, აშენებ თავლას და ნალიას,
შენ ახლა დაიწყე ათვლა ისტორიის,
მე ჩემი გადავწერე უკვე რა ხანია.
ცას კიბე მივადგი სუფთა, გზა-სავალი,
ავყვები, სამართალს ვიპოვი უცილოდ,
ოღონდაც შეაშრეს ჩემს მამულს ცრემლები -
დედათა ნაწვიმი სუფთა და უბინო.
მოჭრილი მარჯვენა ქართველთა ხვედრია,
დიდების საშენად ქმნილ-გამოძერნილი,
ეგ წართმეული მიწები ჩემია,
მეც ჩემი მარჯვენა მაქვს შესანირავი.

მიმუშაობი

გიგი ხორნაული

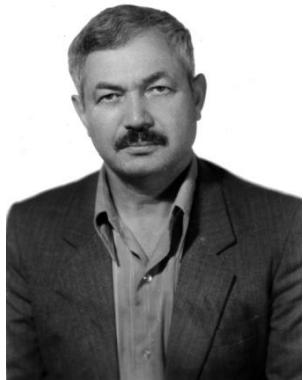
გიორგი (გიგი) ივანეს ძე ხორნაული, დაიბადა დუშეთის რაიონის სოფელ კანალხევში (ფშავი) 1936 წელს.

1954 წელს დაამთავრა ბარისახოს (ხევსურე-თი) საშუალო სკოლა-აინტერნატი. იმავე წელს ჩააპარა გამოცდები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის უურნალისტიკის განყოფილებაზე. მეორე კურსიდან გადავიდა კავკასიურ ენთა განყოფილებაზე, რომელიც წარჩინებით დაამთავრა 1959 წელს. ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მოთხოვნით დატოვეს ასპირანტურისა და მთის დალექტების ლექსიკაზე სამუშაოდ.

1960-61 წლებში მონაწილეობას იღებდა ლიტერატურის ინსტიტუტის მიერ მოწყობილ კახეთის დიდ ფოლკლორულ ექსპედიციაში. 1963-1967 წლებში მუშაობდა გამომცემლობა „ნაკადულის“ რედაქტორად. 1967-1969 წლებში – „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის“ სპეციალური სამეცნიერო რედაქციის მეცნიერ-რედაქტორად.

1969 წლიდან დღემდე მუშაობს ონომასტიკის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრის წარმატებულ მეცნიერად. ამ წნის მანძილზე მოიარა, აღწერა და გმირობაცემად მოამზადა აღმოსავლეთ საქართველოს მთის ყველა კუთხის ტოპონიმია.

1975 წელს დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე: „მთიულეთ-გუადამაყრის ტოპონიმიკა“, ხოლო 1995 წელს – სადოქტორო დისერტაცია: „ქართული ონომასტიკის საკითხები“. არის მხერალთა კავშირის წევრი.

„ნაკადული“ და ხუთა პერსონაჟა

ერთ დღესაც მორიგი შემოვლიდან ვბრუნდებოდი დაბოლმილ-დაძმარებული. ახლა უკვე მხოლოდ ფილოლოგის ადგილს არ ვეძებდი. ყველანაირ სამუშაოზე თანახმა ვიყავი, ოღონდაც საარსებო მინიმუმი გვქონდა. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთ საქმეზე მაინც უარს ვამბობდი. მაგალითად, კომკავშირულზე. ვახუშტიმ წამიყვანა კომკავშირის ცეკას პირველ მდივანთან როინ მეტრეველთან – იქნებ რამე აღმოგვიჩინოს. იმან მითხრა, სხვაგან არაფერი ვიცი, მაგრამ ჩვენთან თუ იმუშავებ, ახლავე მიგიღებო. დავფიქრდები-მეთქი, ვუთხარი. გარეთ რომ გამოვედით, ვახუშტიმ მკითხა, რალა უნდა მოიფიქრო? რა უნდა მოვიფიქრო და არაფერი: შიმშილით რომ

მოვკვდე, კომსომოლა არ გავხდები-მეთქი. გადამეხვია – მართლა საჩვენო სიძე ხარო.

ჰოდა, მოვუყვებოდი რუსთაველს. თეატრებში, კინოთეატრებში, სასტუმროებში, მაღაზიებში – შევდიოდი და გამოვდიოდი. რუსთაველის კინოთეატრთან ჩემი კურსელი აკაკი ბრეგაძე შემხვდა. დამთავრების შემდეგ აღარ მენახა. მან იცოდა, ენათმეცნიერების ინსტიტუტმა რომ მომითხოვა, როგორ მილოცავდა, როგორ შემომნატროდა თვითონაც და უცებ ასეთ დღეში რომ მნახა, შეიცხადა. „ერთი ამგენისო”, – ქუთაისურად შეუკურთხა ჩემ ქუჩაში დამტოვებლებს და მირჩა: მოდი, ხუტა ბერულავასთან შედი, ჩვენი „ნაკადულის”, საბავშვო წიგნების გამომცემლობის დირექტორთან. უყვარს გაჭირვებული ახალგაზრდების დახმარება, მეც ეგრე მიმიღო. ჩემი თარგმანები მივუტანე, აგერ აქ, „ნაკადულის” სტამბაში გამომიშვა სამუშაოდ და ახლა უკვე რამდენიმე თვეა, რედაქტორად გადამიყვანესო. რაღა გადავდოთ, თუკი გცალია, გამომყევი ახლავე და ბარემ შედიო.

გავყევი. გამომცემლობა „ნაკადული” მარჯანიშვილის ქუჩის და-საწყისში აღმოჩნდა, „საქწიგნის” შენობაში. ყველგან ვიყავი ნამყოფი, აქ რამ არ მომიყვანა ადრევე, არ ვიცი. მისაღებმი მდივან გოგოს ჩამაბარა. როგორც ფუტკრის სკაში, ისე შედიოდნენ და გამოდიოდნენ თანამშრომლები, მწერლები. დიდხანს ველოდე. მეგონა, ჩემთვის დრო არ დარჩებოდა და თავი მეთაკილებოდა, კინალამ ნამოვდექი და წავედი. როდის-როდის მითხრა მდივანმა, შეპრძანდითო. ბატონმა ხუტამ დამსვა, დიდი გულისყურით მომისმინა, მერე უჯრიდან ამოიღო საკმაოდ სქელი ფურცლების კონა და მითხრა:

– აი აქ ას ცამეტი განცხადებაა სამსახურის მთხოვნელთა. თითოეული მათგანის უკან ცეკა-ტეკაში მსხდომი მათი მამა-ბიძები დგანან. შენ რომ მიგიღო და ისინი არა, თუკი რამე გამოჩნდა, გამომცემლობიანად ამაფეთქებენო.

რაღა უნდა მეთქვა. ბოდიში მოვუხადე და კარისკენ წავედი.

– მოითმინე! სტამბაში თუ წახვალ სამუშაოდ? – დამადევნა. გულმა რეჩხი მიყო.

– ბატონო ხუტა, სტამბაში კი არა, ლამის მეეზოვეობა დავიწყო, ისეთ დღეში ვარ.

– მაშინ, მოდი, დაჯექი ერთი წუთით, დავრეკავ, – ყურმილი აიღო, – იქ ძირითადად მტვირთავები სჭირდებათ, ამ ასცამეტივემ უარი განმიცხადა...

— მე არ ვიტყვი უარს, — ვუპასუხე და ვიგრძენი ჩემ თავზე ცაიხსნებოდა.

— ძალიან კარგი... ბატონო ნოე, მე ვარ... — ჯერ რაღაცა წიგნების ბეჭდვის ამბავი ჰქითხა და მერე ჩემი მოაყოლა, — ეხლა ერთ კარგ ბიჭს გიგზავნი, უნდა როგორმე დავეხმაროთ... ჰო...ჰო... მოკლედ, შენ იცი, ... ახლავე მოვა.

ბატონმა ხუტამ კიდევ წამოიწინა, ხელი ჩამომართვა და წარმატება მისურვა. თან ისიც ამიხსნა, სად უნდა მივსულიყავი და ვინ უნდა მეკითხა. დიდი მაღლობა გადავუხადე ძლიერ გაღიმებულმა. აჩქარებული გამოვვარდი. კაკოს შევძახე. მომილოცა — ნახავ, როგორ კარგად იქნება ყველაფერიო.

„ნაკადულის“ სტამბის დირექტორი ნოე კაკუშაძე საოცრად კარგი კაცი აღმოჩნდა. ჩემს მონათხოობზე, თუ ვინ ვიყავი, ცრემლი მოერია. მითხრა:

— რაც ჩემზე იქნება დამოკიდებული, ყველაფრით დაგეხმარები. მტვირთავის ადგილის მეტი ახლა არაფერი გვაქვს, ამ ადგილზე მიგიღებ, მაგრამ კონტროლზე დაგსვამ — გასატანად გამზადებულ წიგნებს შეამონებ, წუნი რომ არ გაიპაროს. და კიდევ, ხვალ დილით რვა საათზე მოხვალ, პირველი ცვლა რვაზე იწყებს მუშაობას, სამუშაო ტანსაცმელი მოიყოლე, აქ გადაიცვამ. პასპორტი მოიტანე, დიპლომს ნუ გამოაჩენ, თორემ გაგვიჯავრდებიან, უმაღლესდამთავრებულის შავ მუშად მიღების უფლება არა გვაქვს — ჩვენს ქვეყანაში ხომ უმუშევრობა არ არისო.

საამტინაო საამქროში გამიყვანა, სადაც მე ვიმუშავებდი. წიგნების საკერავი მანქანებისა და ქაღალდ-მუყაოს საჭრელების ჩახაჩუბისაგან ყურთასმენა არ იყო. ხის წებოს საძაგელი სუნით იყო გაუღენთილი ჰაერი. ქაღალდისა და შეფუთულ-შეუფუთავი წიგნის მთები იდგა. მაშინ ხომ წიგნები და, განსაკუთრებით საბავშვო წიგნები, უზარმაზარი ტირაჟებით გამოდიოდა — 60, 80, 100 და მეტი ათასებითაც კი. ამ მთებს შორის ჭიანჭველებივით ირეოდნენ გოგობიჭები. როგორც მერე გავიგე, მუშაობის ორწლიანი სტაჟისათვის მიღებულნი. ასეთი ცნობის გარეშე მაშინ უმაღლესში საბუთებს არ იღებდნენ.

ბატონმა ნოემ საამქროს უფროსს წარუდგინა ჩემი თავი. უგულოდ ჩამომართვა ხელი, სახელი მერე გავიგე, ბონდო ერქვა. წესიერად არცეკი შემოუხედია ჩემთვის, აქეთ-იქით იცემორებოდა.

— ფრთხილად დააწყვე, ბიჭო, წიგნები, რაფერ ყრი! — უყვირა ვიღაცას და იქით გაქანდა.

– საქმეზე თავგადაკლული კაცია, უნესრიგობას ვერ იტანს, –
მითხრა ბატონმა ნოემ, – ამისი იმედითა ვარო.

კონტროლზე გამოცდილი ქალი იჯდა. ამისნა, რა და როგორ
უნდა გამეცეთებინა. ორნი მალე ვამთავრებდით და სანამ კიდევ იქ-
ნებოდა მზა წიგნი, მე იმათ ვეხმარებოდი, სადაც საქმე მოზღვავდე-
ბოდა; ასეთი იყო შეფუთული ტირაჟის გაზიდვა სატვირთო მანქა-
ნაზე, რულონების ჩამოტვირთვა, დაჭრილი ქალალდის ჩაზიდვა
პირველ სართულზე, საბეჭდ საამქროში; მესამე სართულიდან, სა-
ლინოტიპოდან ტყვიისაგან ჩამოსხმული სტრიქონების ჩაზიდვა და
სხვა. „სტაჟიორი“ ბიჭები კი მეუბნებოდნენ, თქვენ ნუ შეწუხდები-
თო, მაგრამ მე რა გული მომითმენდა, ჩემს უმუალო საქმეში შორი-
დან მეცქირა ბავშვებისათვის. ხანდახან ისეთი შუალედებიც გამო-
ვარდებოდა, არც ის იყო და არც ის. მაშინ გადავძლიდი ცინცხალ
წიგნს და ვკითხულობდი. ამან მთლად თეთრი ყვავივით გამომაჩინა.
დამიძახა ბატონმა ნოემ თავისთან და მეუბნება: წიგნიერი ბიჭი ყო-
ფილხარ, აპა, შენ ეს წიგნებიო და გადმომიწყო ტირაჟს ზევით დარ-
ჩენილი წიგნებიდან თითო-თითო ცალი. ერთი დიდი შეკვრა საწერი
ქალალდი – შენ არ შეიძლება, არ წერდე და გამოგადგებაო. ეს ყვე-
ლაფერი დარაჯვს ვაჩვენე გამოტანისას, საჩუმათო რა მქონდა.

ქალალდის საჭრელ დანადგარზე დუშელი გურამ ხოსიშვილი მუ-
შაობდა, წიგნების ყდაში ჩასმაზე – ძიძია ჯილაური. ძალიან დიდი
გულშემატკივარი იყვნენ ჩემი. ერთხელაც იმათი თანდასწრებით ჩა-
ვილაპარაკე – რამხელა ჩამონაჭრები მიდის მაკულატურაში, რა
ბლოკნოტები გაკეთდებოდა-მეთქი. მეორე დღეს ერთი კაი ბარაქია-
ნი ბლოკნოტი ჩამაბარეს – შენ ოლონდაც წერე და ბლოკნოტები და
საწერი ქალალდი ჩევნზე იყოსო. გახარებული ვატრიალებდი ხელში,
ვტკებოდი ყდაზე ამოტვიფრული ჩემი გვარ-სახელით.

– რა არის ეს? – თავზე წამომდგომოდა ბონდო.

– ბლოკნოტი, – ვუპასუხე ღიმილით, რადგან ამაში დანაშაული
არ დამინახია.

– მერე, ვინ მოგცათ ამისი უფლება?! აი, ამიტომაა, რომ გვაკლ-
დება წიგნები!

იმ წინა დღეებში სტამბაში ატებილი იყო ერთი ამბავი, ტირაჟს
აკლდება წიგნებიო. კონტროლიორებსაც გვისაყვედურეს – ალბათ,
კარგად არა თვლითო, კარში გასვლისასაც შემოწმება გაამკაცრეს.
წიგნები მაინც აკლდებოდა. ჰოდა, ამ დანაკლისს ეხლა მე მაბრა-
ლებდა ბონდო.

- რაო, რაო?! – ბრაზი მომაწვა. ისედაც ბევრი მქონდა ნათმენი,
- გადასაყრელი ნაკუნებიდან გაკეთებულმა ერთმა ბლოკნოტმა, როგორ დაგაკლოთ წიგნების ტირაჟები?!

– გადასაყრელი ნაკუნებია წიგნები, საწერი ქაღალდი? – კითხვა შემომიბრუნა. მივხვდი, სადაც უკაუნებდა. განა არ იცოდა, იცოდა, მაგრამ მაინც მეგულლრძოებოდა. რა გამოდიოდა, სახალხოდ, საჯაროდ ქურდობას მაპრალებდა. ამას უკვე რა გული მომითმენდა. მითუმეტეს, რომ მაღიზიანებდა მუდამ მისი უხეში მოპყრობა ბავშვებთან, მუშებთან მისი ხაზგასმული „პატიოსნება“ და საქმის ერთგულება. ვაუა-ფშაველას ახუნდს მახსენებდა – დღე რომ ზანზალაკების წეარუნით დადიოდა სოფელში, ჭიანჭველა არ გამესრესინოს, დამე კი მოუხელთებელ მძარცველად გარდაიქმნებოდა. ეს ჩემი აზრი ერთხელ გურამსაც გავუზიარე. გაეცინა, არ დამიჯერა. ახლა ეს ამომიტივტივდა, გაბრაზებულს და პირდაპირ ვაჯახე:

– ქურდობა და მამაძალლობა შენ მხარეს მოიკითხე, ახუნდი ხარ, ახუნდი!

– ვის უბედავ, შე ლანირაკო! გაგთხლიშავ შუაში! – ვითომ გამოიწია ჩემკენ.

– ფეხებს მომჭამ! – ვუყვირე და მოვემზადე დასახვედრად. გურამი და კიდევ ვიღაცები ეცნენ, იქით გაიყვანეს. ნერვებაშლილს რალა საქმის გული მქონდა. ვფიქრობდი, რა მექნა. პრესზე ჩამოვჯექი. გოგო-ბიჭები მივლიდნენ გვერდს. ჩემ ახლოს „მაკვარანცხი“ მაკა წიგნიდან ფხრენდა ფურცლებს – უხეში კორექტურა იყო გაპარული. ორი დღე იყო, რაც ფხრანა-ფხრუნი გაუდიოდა. როცა დასვეს, მაშინ გავეხუმრე, საშენო საქმე შეგირჩიეს-მეთქი. კი, ბავშვობიდან მიყვარდა წიგნების ხევა. მამაჩემმა მკითხა, რას გაკეთებინებენ, შვილოო. რომ ვუთხარი, წიგნიდან ფურცლებს ვხევო, იმდენი იცინა, კინალამ სიცილისაგან დაიხრჩო – ეგ რა შენი საყვარელი საქმე შეურჩევიათო. პოდა, უცებ იმისი ბუტბუტი ჩამესმა, თავისთვის ბუტბუტებდა:

– მაგისი კუბო ვნახე და დავაყარე მინა! როგორ მეზიზღება ეგ კაცი! ხომ მიიღო პასუხი!

გამეღიმა, მივხვდი ვისზეც ბრაზობდა.

– შენც გაწყენინა რამე, მაკა? – ისე ჩავეკითხე.

– როგორ არ მაწყენინა, ყველას აწყენინა, ყველას უყვირის, მონებივით გვექვევით. ხმას ვერავინ იღებს, ერთადერთი შენ შეეკამათე, როგორ მესიამოვნა... ეს ოხერი, რა ბედი მაქსს, თუ ვინმე მომენონა, აუცილებლად ცოლიანი აღმოჩნდება... შენ რომ ცოლიანი არ

იყო, აუცილებლად შემიყვარდებოდი და ცოლადაც გამოგყვებოდი. როგორა მშერს შენი ცოლისა! კარგი ცოლი გყავს?

გამეცინა. რა მეცინებოდა, მაგრამ თავი ვეღარ შევიკავე. ფიქრი კი იმაზე მიწრიალებდა, რა მექნა. ბონდოსთან ჩემი მუშაობა არ შეიძლებოდა! კიდევ ჩხები და მილიცია მინდოდა! გავედი საამქრო-დან, გადავიცვი და ერთი გურამს დავემშვიდობე – მე აქ მომსვლე-ლი აღარა ვარ-მეთქი.

მეორე დღეს აღარ წავედი სამუშაოზე, შინ ვიჯექი. არც მაინც-დამაინც ნანას შეუცხადებია – ვეცოდებოდი ამ მძიმე სამუშაოსთვის. გავიხედოთ და გურამი მოვიდა სიცილითა და თავის ქნევით: – ბიჭო, როგორ ამჩნევდი! წუხელ ბონდო და დარაჯი მილიციას წიგნების ქურდობაზე დაუჭერიათ. თურმე, ღამის ოთხ საათზე ბონდო მოსულა სტამბასთან თავისი ფურგონ-მანქანით, დარაჯ არტავაზასა და იმას გამოუზიდიათ „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონის“ შეკვრები, ჩაუტვირთიათ და ზედაც წასდგომია თავს ჩასაფრებული მილიცია. ბატონმა ნოემ გამომგზავნა შენთან, საჩქაროდ მოიყვანეო.

მთელი საამქრო ისეთი ოვაციებით შემოშვედა, როგორც უბედურებისაგან მხსნელ გმირს. მეხვეოდნენ, მყოცნიდნენ – ოო, გუშინ რა გული მოგვიხანეო, ამდენ კაცებში ერთი კაცი შენ აღმოჩნდი, დაბე-ჩავებულნი ხმას ვერ იღებდნენო! გურამმა მითხრა: ჩემი საქმე წიგნების ყდაში ჩასმა იყო, ქაღალდის საჭრელი შემითავსა, იმ ხელფასს თავად იღებდა, ვერაფერს ვეუბნებოდიო.

მთავარი მაინც ბატონი ნოე იყო. კაბინეტში რომ შევედი მასთან, შესძახა:

– შე ღმერთგამწყრალო, „ახუნდი“ რამ გაგახსენა! მაგას როგორ წარმოვიდებენდი! თქვენი წაკამათების ამბავი რომ მიამბო გურამმა, მერე მომივიდა აზრი, მაინც, ყოველშემთხვევისათვის, დავრეკე მილიციაში! ეს რა გველი მყოლია უბეში! აპა, ეხლა ჩაიცვი სასწრა-ფოდ და ხუტასთან წადი, შენ რომ წასულიყავი გუშინ, მერე დარეკა, სასწრაფოდ ჩემთან მოვიდესო!

კიდევ რეჩხი მიყო გულმა. ჩემი გული ასეთ რეჩხებს მიჩვეული იყო. ვიფიქრე, იქნებ უკვე რამე ადგილი გამოჩნდა გამომცემლობა-ში, იქნებ უკვე გადავყავარ-მეთქი პირობის თანახმად.

ხუტა ფეხზე წამოდგომით შემხვედა, ხელი ჩამომართვა:

– ყოჩალ, მიხარია, რომ შენით დიდად კმაყოფილნი არიან სტამ-ბაში. ჩამონაჭრებიდან ბლოკნოტების შეკვეთის იდეაც მოგვანდე.

პირდაპირ საქმეზე გადავიდა. თავისი მაგიდის კიდეზე აკოკოლა-ვებულ გატენილ საქაღალდეებზე მიმითითა:

– აი, ეს არის მიხეილ ჩიქოვანის მიერ შედგენილი „ფოლკლორი“ – „ჩვენი საუნჯის“ ოცტომეულზე მინდა ხალხური სიტყვიერების რამდენიმე ტომის დამატება, ორი წელია, ვწვალობთ, მესამედ წარმომიდგინეს, მაგრამ მაინც არ მაკმაყოფილებს. სხვებმაც შემომთავაზეს რაღაც, ის არ არის, რაც მე მინდა. შენზე მითხრეს, ფოლკლორთან აქვს რაღაც კავშირებიო. მინდა, წაიღო ეს საქალალდეები, გადახედო და შემიდგინო გეგმა, რა მასალა, რამდენ ტომად... რამდენი დღე გეყოფა?

– რა ვიცი, ბატონო ხუტა... ერთი კვირა... – შემაკრთო ამხელა პასუხისმგებლობის ჩემს თავზე ალებამ.

– ორ კვირას გაძლევ, ათ დღეს. სამუშაოდან გათავისუფლებ, – მითხრა და მდივანს გამოუძახა, – ჩემს მძღოლს დაუძახე, გიგის, ეს საქალალდეები სახლამდე მიატანინოსო. კაკომ მითხრა იქიდან გამოსულს, მე ვურჩიე შენი თავი, იცოდე, გამოცდას გინყობს, ერთი შენებურად ჩაუკირკიტეო.

ჩაუკირკიტეო, ეს ის სიტყვა არ არის. რაკი ჩემი „ყოფნა არ ყოფნა“ ამაზე იყო დამოკიდებული, ღამე ძილიც არ მეძინა. გადავხედე თორმეტ საქალალდე მასალას და გასაგები გახდა ბატონი ხუტას გულისწყრომა - არავითარი გარჩევა, არავითარი სისტემატიზაცია. ათ ტომში ზღაპრები იყო ჩაყრილი ყოველგვარი დაყოფის გარეშე. თანაც ძირითადად თავისი ჩაწერილი ზღაპრები შეეტანა ბატონ მიხელის, აბდაუბდა, დაუხვენავი ვარიანტები. მეთერთმეტე ტომი პოეზია იყო, მეთორმეტეც რაღაც ამგვარი. მივედი ინსტიტუტში, საჯაროში, დავაზუსტე რაღაც-რაღაცები, დავჯერ და დავწერ ათგვერდიანი დასკვნა. მასალა, რჩეული „ხალხური სიბრძნე“ ხუთ ტომად გავიანგარიშე: I ტომი – ცხოველ-ფრინველთა და ჯადოსნური ზღაპრები (მიხეილ ჩიქოვანი), II ტომი – ჯადოსნური ზღაპრები და ხალხური ნოველა, ანუ საყოფაცხოვრებო ზღაპრები (ალ. ღლონტი), III ტომი – მითები, ლეგენდა-გადმოცემები (ელენე ვირსალაძე), IV ტომი – ხალხური პოეზია (ქსენია სიხარულიძე), V ტომი – მახვილ-სიტყვაობა (პალლონ ცანავა), გამოცანები (ჯონდო ბარდაველიძე), ანდაზები (ლია ლეჟავა).

ბატონმა ხუტამ რეცენზია ალაგ-ალაგ ამოიკითხა, გეგმა ჩაათვალიერა და მდივანი გამოიძახა – განყოფილების გამგეები და მათი მოადგილეები დამიძახეო! შემოვიდნენ, დასხდნენ.

– აი, ამ ბიჭმა, არც პროფესორმა და არც ფოლკლორისტმა, შეგვიდგინა ისეთი პროსპექტი, როგორზეც ვოცნებობდი. უსმინეთო და წაუკითხა. ყველამ ერთხმად მოიხონა. ერთ კვირაში რედაქტორად გადამიყვანა და „ხალხური სიბრძნის“ ტომეულების ხელმძღვანელობა და გამოსაცემად მომზადება დამავალა.

მიშა ნათლია

მერვე კლასი რომ დავამთავრე, იმ ზაფხულს ჩვენთან დასასვენებლად ამოვიდა მიშა ნათლია თავის მეუღლესთან ერთად. ისინი იმჟამად თბილისში ცხოვრობდნენ თურმე, ისე ორივენი თიანეთიდან იყვნენ. მიშა ნათლია სომეხი იყო, მარქაროვი, თეთრფეროვანი, ლურჯთვალება, გულმისავალი კაცი, ძალზე კულტურული და ძალზე განათლებულიც, მიუხედავად იმისა, რომ ხარაზი იყო. ის ადრიდანვე, თიანეთიდან მეგობრობდა თურმე მამაჩემთან და ამიტომ მამაჩემმა ჩემი უმცროსი ძმა, ავთანდილი მოანათვლინა. მისი მეუღლე მარგო ქიტესაშვილიც კარგი ქალი იყო, მაგრამ ნათლია მიშასთანა მაინც ვერა.

ცოტა წინ წავურბინე სათქმელს. როცა გავიგეთ, ქალაქიდან მოდიან ჩვენთან დასასვენებლადო, ცას ვენიეთ სიხარულით. მაშინ განსაკუთრებით მთა ისევ ძველებურად ძალიან მოწყვეტილი იყო ბარს. უცხო სტუმრის გამოჩენა ლამის ზემი იყო სოფლისა, ოჯახისა.

დათქმულ დღეს მე და მამაჩემი ცხენებით გავედით არაგვზე მათ დასახვედრად. ისინი ფოსტის საბარგო მანქანას ამოჰყვნენ. მამაჩემმა მითხრა, აუცილებელ საქმეზე ვარ ჩარგალში გადასასვლელი და მალევე მოვალ, შენ წაიყვანეო. შევსხით ისინი ცხენებზე, არაგვში გავიყვანე, მერე წინ გავუძეხი და წავედით. უკვირდათ, როგორი ჩქარი სიარული გცოდნია, ცხენები რომ ძლიერს მოგყვებიანო. მეკითხებოდნენ ათას რაღაცას და შეც ვუამბობდი აჭიკეტიკებული. წყლის წყურვილი მოვათმენინე ჟუვე წყლამდე. როცა მივალნიეთ, მივირბინე და იქ მდგარი ჟანგიანი კონსერვის კოლოფით ამოვკრიფე. ნათლია მარგომ ხელი გაასავსავა, მაგითი რა დამალევინებს! მიშა ნათლიამ გამოცალა და – იფ, იფ, რა წყალიაო, მეორედაც მიმატანინა.

– მერე მანდ ბაყაყებიც ხომ ჩახტებიან? – სხვა მხრივაც გაამართლა თავისი ზიზღი ნათლია მარგომ. ასეთი რამ მანამდე არ მიფიქრია თუნდაც იმიტომ, რომ მუავე წყალში ვერც ბაყაყი და ვერც თევზი ვერ ძლებს. მერე რა, თუნდაც ჩამხტარიყო, მდინარის წყალში, ხევებში კალმახებთან ერთად ბაყაყებიც სხედან, მაგრამ დასალევად არავის დაუწენებია. კი არა, უფროსები კიდეც რჩეობდნენ – მოღლილი წყალი უფრო გემრიელიაო.

კვირიაში ადრეული მსხალტკბილი ჩამოდიოდა. მივირბინე, ჯიბეები დავივსე. დამიწყეს ძახილი – მოდი, მოდი, საით მივდივართო!

სირბილით წამოვენიე და მუჭით შევთავაზე – ნახეთ, როგორი ტკბილია-მეთქი.

– გარეცხილი რომ არ არის, როგორ შეიძლება მაგისი ჭამაო! – კვლავ გამაოცა ნათლია მარგომ. პანტასა და, საერთოდ, ხილს, თუნდაც ძირს ნაყარს ვინა რეცხავდა, მინიანი თუ იყო, შარვალზე გავიწმენდდით და ხელში უუნწილა გვრჩებოდა... მაშინ მივხვდი პირველად, რას ნიშნავდა ქალაქელობა, ჩვენი სოფლელები რომ წასახებდნენ ხოლმე ერთმანეთს – „რას კაკურაზობ, ქალაქელი ხომ არა სარო?!”

ძალზე ხუმარა, ძალზე კარგი კაცი აღმოჩნდა ნათლია მიშა. გვიამბობდა ქალაქელ კინტოებსა და ჯაბგირებზე, გვიამბობდა ანეგდოტებს, გვიტარებდა ფოკუსებს, რითაც ლამის გვაგიუებდა. ჩვენ ხომ მაშინ ცირკი და ჯამბაზი თვალით არ გვენახა. სალამორბით თითქმის მთელი სოფლის ბალლები ჩვენსა გროვდებოდნენ, შემოგვისხამდა ირგვლივ და იყო ერთი სიცილ-ხარხარი. ჩვენ კი სამაგიეროდ დაგვყავდა საბანაოდ, სათევზაოდ.

მიშა ნათლიას ძალზე გაუკვირდა, როცა გაიგო, რომ თბილისში არ ვიყავი ნამყოფი, არ მენახა კინო, თეატრი, არ მეჭამა „მაროუნი“ და ა. შ. საყვედურით მიმართა მამაჩემს:

– ვაიმე, ვაიმე, ნათლიმამ, ეს რა გავიგე, მაშ, ამ ხნის ბიჭი, შენი შვილი, თბილისში ნამყოფი არ უნდა იყოს? კინო მაინც არ უნდა ჰქონდეს ნანახი?

– სადა მცალიან ამათ სასეირნოდ, – ცალყბად გადმოუგდო მამა-ჩემმა.

– ჩამოგეყვანა ჩემთან, დაგეტოვებინა.

არ ვიცი, მართლა აუცილებელი საქმე ჰქონდა თბილისში მიშა ნათლიას, თუ ჩემ წასაყვანად რაღაცა მოიფიქრა, გამომიცხადა:

– გიგილო, მე და შენ რამდენიმე დღით თბილისში უნდა წავიდეთო. რაღაცები უნდა ამოვიტანო და ბარემ შენც წაგიყვანო.

ყურებს არ დავუჯერე, სიხარულისაგან ამაკანკალა. თვალებში შევცექროდი ნათლია მიშას და მინდოდა, გამერკვია, ხომ არ მეხუმრებოდა.

– პო, პო, მართალს გეუბნება, – დაუდასტურა მეუღლემ, – მიდი, გამოიცვალე ტანსაცმელი.

ყუთიდან ამოვარჩიე ბარისახოში, სკოლაში ჩასაცმელი შედარებით მთელი და სუფთა შარგალ-ხალათი, ახალი, ტყვევის ქალმები ჩამოვხსენი ლურსმნიდან და დასალბობად გავაქციე ღარაზე. ფეხები იქვე დავიბანე, დიდხანს არც ჩემი გამოსასვლელი, ახალი ქალმების

დალბობას დაველოდე და ვითომცდა გადაცმული, ისე გამოვეცხადე ასევე გადაცმულ ნათლიას. მან ამხედ-დამხედა, შევატყვე, ჩემი ქალმები განსაკუთრებით არ ესიამოვნა და აღარაფერი უთქვამს. დარწმუნდა იმაში, რასაც აქამდე, ჩანს, ბოლომდე ვერ იჯერებდა. კანალხევის ჭალას როცა დავუყევით, მეითხა:

- გიგი, სკოლაში მაგ ქალამნებით დადიხარ?
- ამეებით არა, რეზინის.
- ტუფლები თუ გქონია?
- პირველად როცა აგვიყვანეს ბარისახოში, მაშინ მოგვცეს, მერე აღარა – მარტო უდედმამოებს უნდა მივცეთ.

შევატყვე, გუნება შეეკრა ნათლია მიშას, ჩარგლისკრამდე ხმა აღარ ამოუღია. მაშინ არავზე გაბმული ხიდი მხოლოდ იქ იყო. სამი სოფელი – კანალხევი, მიგრიაულთა, გუდარაბი – იქ გავდიოდით ხიდზე და იქ ველოდებოდით გამვლელ მანქანას. თუ საცხენე ბარგი არ გვერნდა, ჩამოსვლითაც იქ ჩამოვდიოდით.

დიდხანს არ გვიცდია. ბარისახოს მხრიდან გამოჩნდა ვილისი, მოვიდა, გააჩერა. ცარიელი იყო. თბილისამდე ათ-ათი მანეთი ითხოვა. ნათლიამ იძვირა. იმან დაქოქა მანქანა – ნაკლებად ვერ წაგიყვანთო.

– მივცეთ, მივცეთ ნათლი! – შევძახე იმის შიშით, ვაითუ სხვამ აღარაფერმა გამოიაროსო. აბა, მაშინ მე რა ვიცოდი „შოფრებისა“ და ქალაქელებისა.

ორივეს გაეცინა და ნათლია დათანხმდა. კარი გამოაღო და მითხრა, ადიო. ისე ავედი, როგორც უცხო სამყაროს ეტლში. ვილისსა და სხვა ჰატარა მანქანაში ჯერ არ ვიყავი ნაჯდომი. ის კი არა, საბარგო მანქანის კაბინაშიც არავინ შეგვახედებდა. იქ მხოლოდ საპატიო ხალხის ადგილი იყო, უბრალო ხალხი საბარგულზე. ზოგი საბარგულზეც არ გვიშვებდა, ასულებსაც ჩამოგვყრიდა, რაკი გზის ფული არა გვერნდა. ერთი ვარდანაშვილი („თავჭირიმე“) და მეორე დუშელი გივი ბარათაშვილი („ზანგელა“) არ იზამდნენ ისე, რომ მადლი არ მოესხათ – უთუოდ გაგვიჩერებდნენ. წინასწარ ბოდიშს რომ მოვუხდიდით, ფული არ გვაქსო, გაიცინებდნენ: ვიცი, ვიცი, ჩემი არ იყოს, ფული თქვენ ვინ მოგატიალათო. ძალლ-მძლოლებში გამორჩეული იყო ფოსტის მანქანის „შოფრი“, „ოყნი-მოყნი“. „ჰამ-ჰამ მანათსაც“ ეძახდნენ. ბეგრა „ს“-ს ვერ გამოთქვამდა, მის აგილზე ჰ-ს კი არა, ძალლის ყეფასავით ხმას უშვებდა. ყველას ფულსა სთხოვდა, გვთხოვდა ჩვენც მშიერ-ტიტველ ბალღებსაც – სამ-სამი მანეთი მაინც გადაიხადეთო. აღმართში ან მოსახვევებში

თუ წამოგვეწეოდა, შევახტებოდით. ხალხით სავსე „კუზაო“ რომ ჰქონიყო, მაინც გვხედავდა, გააჩირებდა და ქვების სროლით გამოგვიდგებოდა. სანამ დაძრავდა, ჩვენ ისევ შევახტებოდით და იყო ერთი სასაცილობა.

პოდა, ეხლა ვილისით მივგრიალებდი ქალაქისაკენ, ზღაპრულ სამყაროსაკენ. საბურთალოზე ჩამოვედით. მაშინ ეს იყო ქალაქიდან გასასვლელი და ქალაქში შემოსასვლელი. იქ შემომეფეთა ქალაქი ხდოსავით თვალებდაჭყეტილ ბალდს.

ნათლია მიშას ბინა გრიბოედოვის ქუჩაზე აღმოჩნდა, ოცდაშვიდ წომერში. შუშაბანდები რუსთაველის გამზირს გადასცექროდა და მეც თითქმის თვალმოუშორებლად გადმოვცექროდი. ტრამვაი, ტროლეიბუსი თუ სხვა რამ ავტომანქანები წალმა-უკულმა ირეოდა, ისმოდა გაბმული საყვირების ხმა და გნიასი. მაგრამ ეს სულაც არ მანუხებდა, პირიქით, რაღაც უცხო სიმღერასავით ჩამესმოდა. არც ის აგვისტოს სიცხე იყო ჩემთვის „აუტანელი“. მანქანების გამონაბოლქვიც კი უცხო სურნელივით მატებობდა.

— გიგილო, ეხლა რუსთაველზე გავისეირნოთ მე და შენ, — მითხრა ნათლიამ, ცოტა რომ შევისვენეთ. ჯერ სასადილოში შემიყვანა, გემრიელი რაღაცებით დამანაყრა, მერე ტანსაცმლის დიდ მაღაზიაში შევედით პირველი საშუალო სკოლის წინ, შარვალი და თხელი, უსახელებო პერანგი მიყიდა. უბრალო, მაგრამ ლამაზი ტუფლები ბერიას მოედანზე აღმომიჩინა. მერე სანაყინეში შემიყვანა და ნაყინი, ანუ, როგორც მაშინ ეძახდნენ „მაროყნი“ მაჭამა. სიროვან წყლებს ხომ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ვსვამდით.

მეორე დღეს თავის ნაცნობ ხარაზებთან მიდიოდა ნათლია მიშა და მეც თან გამიყოლა. რაღაცა მასალის შორვნა უნდოდა ფეხსაცმელებისათვის, რადგან ჩვენს სოფელში დასამარხი ტუფლების შეკვეთები მიეღო. იცინოდა მიშა ნათლია, კუბოში ჩასაცმელი ტუფლებისათვის კარგი საპირე-საძირეები როგორ გავიმეტო, უბრალოსას რამისას შევუკერავ, იქნება სულაც მუყაო გადამეღებაო.

ძირითადად ფეხით დავდიოდით. მე თვალიერ-თვალიერებით მივყვებოდი უკან. ხანდახან რაღაცას მიშტერებულს შორიდან მომეს-მოდა ხოლმე ძახილი:

— გიგიჯან! მოდი, მოდი!

სანახაობებით თავბრუდახვეული ვიყავი, მაგრამ ყველაზე მეტად მაინც ჯიბგირებისა და კინტოობის ნახვა მაინტერესებდა. ნათლიას რომ ვუთხარი, იმდენი იცინა, კინალამ დაიხრი. მითხრა, კინტოებს

ვერა, მაგრამ ჯიბგირების მეტი რა არისო ქალაქში, ჯიბგირებს გაჩვენებო.

ეხლა რატომ დავინტერესდი ჯიბგირების ნახვით? მთაში ბევრს რაღაცას ჰყვებოდნენ ქალაქელ ჯიბგირებზე. ქალაქში სავაჭროდ ჩამოსულ მთიელებს ხომ ძირითადად მათთან ჰქონდათ „ურთიერთობა“. გავიხსენებ ზოგიერთს...

XX საუკუნის 20-იან წლებში ყოფილა, საპტოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, ხევსურებს ყველ-ერბო ჩამოუტანიათ თბილისში გასაყიდად. საბურთალოს ბაზარში ჩამოჰქონდათ, რომელიც სპორტის სასახლის ადგილას იყო. ერთ-ერთი ხევსურისათვის ქურდებს ერბოიანი გუდა მოუპარიათ. უკითხია გაბრაზებულ ხევსურს: ამ ქალაქს პატრონი არა ჰყავო?

– როგორ არა ჰყავს, ფილიპე მახარაძეა პატრონიო, – გახუმრებია ბაზრის ხალხი.

- მერე სად არი, მე რო აქ ერბოს მპარავენ, არ უნდა მამხედასო!
- სად არი და მთავრობის სასახლეში ზისო.
- სად არი მაგისი სასახლე?

მიუსწავლებიათ. მაშინ მთავრობა ახლანდელ მოსწავლეთა სასახლეში ყოფილა. კითხვა-კითხვით მიუგნია. დაცვას, რა თქმა უნდა, არ შეუშვია ფარ-ხმლანი ხევსური. მას ყვირილი დაუწყია: რატომ არ მიშვებთ, საქმე მაქვ კაცთანაო! ყვირილზე თვითონ ფილიპეს გადმოუხედია და ხევსური რომ დაუნახავს, ჩამოუძახნია დაცვისთვის – გამოატარეთო! ასულა ხევსური.

- ფილიპე, ეს ქალაქ შენიაო? – უკითხია.
- ჩემიაო.
- ჯიბგირებიც შენებიაო?
- ჩემებიაო.
- შენებია და ... მაგ შენებ ჯიბგირებმ ერბო მამპარეს და უნდა მიზღაო!

ფილიპე მახარაძეს ამოუღია ფული და მიუცია.

მეორე ამბავი. ბარისახოს მოპირდაპირედ, მაღლა მთაზეა სოფელი მაღრანი. იქაური კაცი იყო ხთისო ლიქოკელი, ვეებერთელა ტანისა და საზარელი შესახედაობის – მსხვილი თვალები, ჯაგარივით წარბები და ცხენივით პირ-კბილი. დევისცალს ეძახდნენ. შულლში საზარელი ხმით ყვირილი იცოდა. იმაზე ჰყვებოდნენ, რომ იმისათვისაც მოუპარიათ ჯიბგირებს ერბოიანი გუდა იმავე საბურთალოს ბაზარში. მალევე გაიგო თურმე და თვალი შეასწრო, მიათრევს ქურდი იმის გუდას ხალხში.

– ა დედას!.. – შეჰყვირა თურმე ხთისომ, იძრო ხანჯალი და გამოენთო. აქეთ-იქით მიაწყდა თურმე დამფრთხებალი ხალხი და ჯიბ-გირი მარტოდ დარჩა. ხთისომ ზურგში ნაკრავი ხანჯალი წინ გაახ-ედა, „აეხლა ჭამე ერბოლი!“ – სისხლიანი ხანჯალი მკვდარზე გაწ-მინდა, გუდასაც აღარ ახლო ხელი, შეჯდა ცხენზე და წამოვიდა.

მესამე ამბავი. ფშავის სოფელ უძილაურთაში მცხოვრებ კოპალას ხევისბერ ხევსურას იმავე საბურთალოს ბაზარში ჩაყვნილი საქონ-ლის ხორცი გაუყიდია, რაღაცა ნავაჭრით ხურჯინი გაუვსია და სა-ცრის ყიდვაც მოუნდომებია. მოიხსნა ხურჯინი. შემოეხვივნენ ჯიბ-გირები, ახედებენ საცერში, არჩევინებენ და ამასობაში ხურჯინი გააცალეს. ეძებს ხევსურა ხურჯინს და სადღაა.

– გქონდა, ხემსურა, ხურჯინი? – ეკითხებიან აგდებით.

– მქონდა, კოპალას გამარჯვებამა! – უფიცავს ხევსურა, კოპა-ლას ხევისბერი.

– როდისა გაქვთ კოპალობა, ხემსურა? – დაუძახეს შორს გასუ-ლებმა.

– აი, რო გაგიწყრესთ, მაშინა!

ჰოდა, ასეთი და კიდევ სხვა ამბების მოსმენის შემდეგ, რა გასაკ-ვირია, რომ მაინტერესებდა ნახვა ქალაქის მთავარი მოქმედი პირე-ბისა – ჯიბგირებისა. ქუჩებში მობორიალე ამ დუნია ხალხში ვცდი-ლობდი მათ ამოცნობას.

და, აი, საკმაოდ ჩამორჩენილი რომ ვიყავი ნათლიას, ვხედავ, ტრამგაი გაჩერდა და უკან აკიდებული ორი ფეხშიშველა, შარვალა-კაპინებული ბიჭი აქეთ-იქით იცქირება. რა ვიცი, რატომ მომეჩვენა, რომ ისინი იყვნენ ჯიბგირები.

– ნათლი! ნათლი! – გავძახე მთელი ხმით, – ესენი არიან ჯიბგი-რები?! – თან თითს ვიშვერდი მათკენ.

– ვინ არი ჯიბგირი, მე შენი! – მუშტი დამანახა ერთმა. რაკი არ გავჩერდი, ჩამოხტნენ და ჩემკენ გამოქანდნენ. ზედაც მოვარდა ნათლია მიშა. საჩხუბრად მომზადებულს ხელი ჩამავლო ხელში და ჩქარა გამაშორა იქაობას.

– გიგიჯან, გინდა კიდევ „მაროუნი“? – შემეკითხებოდა ხოლმე ნათლია მიშა, როცა გამოჩენდებოდა თეთრხალათიანი, მხარზე ყუთ-წამოკიდებული ნაყინის გამყიდველი მთელი ხმით რომ გაჰყვიროდა – „მაროოოუნი!“

მე უარს ვერ ვეუბნებოდი, რადგან ვგრძნობდი, მისი ჭამა არა-სოდეს მომყირჭდებოდა. ასევე „სიროფიანი“ წყლის სმა. ნათლია მი-შას კი ჩემი სიამოვნებისათვის ფული არ ენანებოდა.

სალამოხანს, როგორც უკვე შეპირებული იყო, კინოში წამიყვანა. იქვე ახლოს, რუსთაველზე ჩავედით კინოთეატრ „სპარტაკში“, რომელიც რუსთაველის თეატრის ზემოთ გვერდზე იყო. „დაკარგული სამოთხე“ გადიოდა. როგორც გამეგონა, მართლა „წამდვილივით“ იყო. შიგდაშიგ შევყვირებდი ხოლმე, რაზეც ნათლიამ გამაფრთხილა, არ შეიძლება, ჩუმად უყურეო. ჩუმად კი ვუყურე, მაგრამ ისეთი შთაპეჭდილება მოახდინა, ისე ჩამებეჭდა თავში, დღემდე დაწვრილებით მახსოვს. ამას იმანაც შეუწყო ალბათ ხელი, სოფელშიცა და ბარისახოშიც ბალდები თითემის ყოველდღე მაყოლებდნენ.

სამი დღე დავრჩით ქალაქში. მესამე დღესაც ისეთივე სიარულის შემდეგ სალამოხანს ფუნიკულიორზე ამიყვანა. თან ახლდა ახლობელი ვიღაცა ახალგაზრდა კაცი. სეირნობის შემდეგ რესტორანში შევედით, ლია აიგანზე მივუსხედით სუფრას. რაღა არ შეუკვეთეს. რესტორნის უგემრიელესი საჭმელები მაშინ ვიგემე პირველად. მე შებრანული ვარია დამიდგეს საკუთრად და ლიმონათიანი ბოთლი. თან გაჩახჩახებულ თბილისს გადმოვცექროდი და თან გემრიელად შევექცეოდი, თავსაც ბედნიერად ვვრძნობდი. ჩემთვის რაღაცა ნამცხვრებიც მოატანინეს „ოფიციანტს“. გალიმებული მიცექროდა ღვინომოკიდებული ნათლია მიშა და თვალებში ცრემლი უბრნწყინავდა ჩემ დახარბებულ ჭამას რომ უცექროდა.

მეოთხე დღეს გავემზავრეთ მთაში ყველასათვის რაღაც-რაღაცა საჩუქრებით დატვირთულნი.

პოლიტიკა

უჩა ბლუზევილი

დაიბადა 1949 წელს. 1973 წელს დაამთავრა თბილისის იუ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტი. სხვადასხვა დროს მუშაობდა ხალხთა მე-გობრობის მუზეუმის მეცნიერ-თანამშრომლად, საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის სკოლის კათედრის დოკუმენტად, მინისტრთა საბჭოსთან არსებულ სახალხო მუზეუმის მართვის ინსტიტუტში პოლიტოლოგიის კათედრის დოკუმენტად, პარლამენტის პოლიტოლოგიის ინსტიტუტში მეცნიერ-თანამშრომლად, სამცხე-ჯავახეთის სამსარეო ადმინისტრაციაში პრეზიდენტის რწმუნებულის მთავარ მრჩევლად, სამცხე-ჯავახეთის სასკოლო ოლქის სამმართველოს უფროსად, განათლების სამინისტროში მოაღილედ, ხელოვნების ისტორიისა და ძეგლთა დაცვის ცენტრში დირექტორის მოაღილედ. არის ისტორიის დოქტორი, გამოქვეყნებული აქვს 6 მონოგრაფია, 2 საღერძოო კურსი, 10 ბრძოლურა, 200-ზე მეტი პუბლიცისტური და სამცხე-ჯავახეთის სტატია. ამჟამად სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორია.

მეცნიერების სამმართველოს უფროსის მოაღილედ, ხელოვნების ისტორიისა და ძეგლთა დაცვის ცენტრში დირექტორის მოაღილედ. არის ისტორიის დოქტორი, გამოქვეყნებული აქვს 6 მონოგრაფია, 2 საღერძოო კურსი, 10 ბრძოლურა, 200-ზე მეტი პუბლიცისტური და სამცხე-ჯავახეთის სტატია. ამჟამად სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორია.

„ახლავე შეუტიე, დასტურია, აიღო ქალაქი“

სამოქალაქო ომში გამარჯვებისა და სამხედრო ინტერვენციის მოგერიების შემდეგ საბჭოთა რუსეთმა ამიერკავკასიისთვის მოიცალა. ჯერ კიდევ 1920 წლის მარტში ვლადიმერ ლენინი წერდა სერგო ორჯონიქიძეს: „ბაქოს აღება ჩვენთვის უაღრესად, უაღრესად საჭიროა... იგივე ეხება საქართველოს. თუმცა, გირჩევთ მას კიდევ უფრო ფრთხილად მოეპყრათ“.

და მართლაც, იმავე წლის აპრილში ბოლშევიკებმა ბაქო აიღეს.

1920 წლის 2 მაისს ქართველმა ბოლშევიკებმა სცადეს აჯანყების მოწყობა თბილისში. ისინი თავს დაესხნენ იუნკერთა სასწავლებელს, რუსეთის წითელი არმიის ნაწილები კი აზერბაიჯანიდან საქართველოს ტერიტორიაზე შემოიჭრნენ. 3 მაისს ორჯონიქიძე ატყობინებდა ლენინს და სტალინს, რომ უკვე 15 მაისისთვის თბილისის დაკავებას შეძლებდა.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელმძღვანელობამ ბოლშევიკური ამბოხის ჩახშობა ადვილად მოახერხა. ქართულმა

სამხედრო შენაერთებმა სერიოზული დარტყმა აგემეს ჩვენს საზღვრებში შემოქრილ წითელ ჯარსაც. მოსკოვში კი ორჯონიკიძის გეგმა ნაადრევად მიიჩნიეს და 4 მაისს მას საქართველოდან ჯარების დაუყოვნებლივ გაყვანა მოსთხოვეს. სტალინმა ტელეფონით საუბრისას განუმარტა ორჯონიკიძეს, რომ „ცკ-ს ეს მოთხოვნა ნაკარნახევია ახლანდელი საერთაშორისო ვითარებით“.

საქმე ის იყო, რომ ინგლისის საგარეო საქმეთა მინისტრი კერზონი რუსეთისგან დაუინებით მოითხოვდა საომარი მოქმედებების შეწყვეტას. ამას გარდა, საბჭოთა რუსეთს მოსაგერიებელი პერიდა გენერალ ვრანგელის შეტევა. დასამთავრებელი იყო სამხედრო მოქმედებები პოლონეთის ფრონტზეც.

ასეთ ვითარებაში საქართველოს მთავრობამ საბჭოთა რუსეთს ხელშეკრულების გაფორმება შესთავაზია. კრემლმა შეთავაზება მიიღო. 1920 წლის 7 მაისს საქართველოს დემოკრატიულ რესუბლიკა-სა და ა საბჭოთა რუსეთს შორის დადებული ხელშეკრულების თანახმად, რუსეთმა აღიარა საქართველოს დამოუკიდებლობა და მისი საზღვრები. თავის მხრივ, საქართველომ იკისრა ვალდებულება, მოეხდინა ბოლშევიკური პარტიის ლეგალიზაცია და გაეყვანა თავისი ტერიტორიიდან უცხო ქვეყნის ჯარები.

იმავე დღეს თრიუმფი და კიროვმა უბატაკეს მოსკოვს, რომ საქართველოდან ჯარებს გაიყვანდნენ. თუმცა, ბრძოლები 16 მაისამდე მაინც გაგრძელდა.

1920 წლის ნოემბრის შუა რიცხვებში სტალინი ბაქოდან უდეპეშებდა ლენინს: „თუ ანტანტა დაიკავებს ბათუმს, ... მაშინ ჩვენ უნდა გადავიდეთ შეტევაზე, დავიკავოთ თბილისი და ავაფეთქოთ გვირაბი სურამის გადასასვლელთან ... ნინაალმდეგ შემთხვევაში ჩვენ ... შეიძლება დავკარგოთ ბაქოც“.

ლენინი ამის შემდეგაც ფრთხილობს და არ იძლევა თანხმობას საქართველოში ჯარების შეყვანაზე.

რატომ ისწრაფვოდნენ ასე დაუინებით ქართველები - სტალინი და ორჯონიკიძე საქართველოს ოკუპაციისკენ?

ამის ყველაზე მარტივი ახსნა სტალინისა და ორჯონიკიძის სამშობლოს მოღალატეებად გამოცხადებაა. სტალინის ბავშვობის მეგობარი ირემაშვილი წერს, რომ სტალინს პატივმოყვარეობა და მენ-შევიკი ბელადების სიძულვილი უბიძებდა ასეთი ქმედებისკენ.

გიმეორებ, ასეთი ახსნა მეტისმეტად ამარტივებს სიტუაციას და არ ასახავს საკითხის მთელ სირთულეს.

სტალინისა და ორჯონიქიძის (საერთოდ, ქართველი ბოლშევიკების) მოჭარბებული გულმოდგინება საქართველოს რაც შეიძლება სწრაფად გასაბჭოებისკენ, ერთი მხრივ, განპირობებული იყო მათი ურყევი რწმენით, რომ სოციალიზმი იყო მსოფლიო ხალხების სანუკვარი მიზანი. ამიტომ ისინი, სწორედაც როგორც ქართველები, ცდილობდნენ ამ გზაზე, პირველ რიგში, შეეყენებინათ თავიანთი სამშობლო; მეორე მხრივ, მათ, როგორც რუსეთში მოღვაწე არარუსებს, სხვა გზა არ ჰქონდათ: ქართული წარმოშობა მათ თავზე დამოკლეს მახვილივით ეკიდა. ეროვნულ საკითხთან მიმართებით სულ ოდნავი მერყეობის შემთხვევაშიც მაშინვე დაადანაშაულებდნენ ადგილობრივ ნაციონალიზმში, რაც მათი კარიერისთვის (იქნებ სიცოცხლისთვისაც) შესაძლოა, საბედისწეროც ყოფილიყო. საბჭოთა რუსეთის შემადგენლობაში გასაბჭოებული საქართველოს ყოფნა კი ამ საშიროებას, მათი აზრით, საგრძნობლად შეამცირებდა.

შედეგების თვალსაზრისით ეს ბევრს არაფერს ცვლის. თუმცა, პიროვნების შეფასებისას მისი ქმედებების მოტივაციის მართებული განსაზღვრის გარეშე სწორ დასკვერებამდე ვერ მივალთ.

უნდა ითქვას, რომ გარკვეული შაბლონები და სტერეოტიპები ყველა ეპოქისთვის არის დამახასიათებელი. 1917 წლის ოქტომბრის წარმატებამ ბოლშევიკებს საკუთარი ძალების რწმენა შემატა. ისინი სრულიად სერიოზულად ფიქრობდნენ, რომ სულ მალე დაიწყებოდა მსოფლიო პროლეტარული რევოლუცია. მაშინ სისხლის სამართლის დამნაშავეებისთვის არცაუ იშვიათად ასეთი განაჩენი გამოჰქონდათ: „ჩაჯდეს ციხეში მსოფლიო რევოლუციის დაწყებამდე“. იყო ლოზუნგები: „ავყაროთ კაპიტალისტური რკინიგზები და დავაგოთ სოციალისტური!“, „დავანგრიოთ მემამულურ-კაპიტალისტური სასახლეები და ავაშენოთ სოციალისტური!“ და ა. შ.

სტერეოტიპები დამახასიათებელი იყო ბურჟუაზიული სამყაროსთვისაც. კაპიტალისტური ქვეყნების 20-30-იანი წლების თაობებს ღრმად სწავლდათ, რომ კომუნისტები კანიბალები იყვნენ. ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა საბჭოთა კავშირი, როგორც სახელმწიფო, მხოლოდ 1933 წელს სცნო. აშშ-ს მაშინდელი პრეზიდენტი ფრანკლინ რუზველტი იგონებდა, როგორ მიმართა მას ერთერთი სკოლის ინსპექტორების შემდეგ სახლში დაბრუნებულმა აღშფოთებულმა მეუღლემ (პრეზიდენტის მეუღლე განათლების დარგის მუშავი იყო). გეოგრაფიის გაკვეთილზე მასწავლებლის კითხვას, თუ რა იყო სსრკ-ს ადგილზე დიდი შავი ტუშის ლაქით რუკაზე აღნიშნული, მოსწავლეები პასუხობდნენ - არაფერით.

ცხადია, ასეთი რეალობას მოწყვეტილი შეხედულებები მცდარ დასკვნებს და, შესაბამისად, მცდარ ქმედებებს განაპირობებდნენ. კომუნისტური ეპოქის ცდომილებანი, მაშინდელ მოღვაწეთა დანაშაულის ტოლფასი ქმედებები, კომუნისტთა დემონური ბუნების კი არა, მათი უტობიური შეხედულებების შედეგი იყო. ისტორიული მოვლენების პიროვნული ფაქტორებით ახსნას, გვინდა თუ არა ეს ჩვენ, უნებლიერ საუკუნე-ნახევრით უკან, ნაროდნიკულ პოზიციებზე გადავყავართ.

დავუბრუნდეთ საკითხს საქართველოში ბოლშევიკური რუსეთის ინტერვენციის შესახებ. 1920 წლის ნოემბერში წითელმა არმიამ სომხეთი დაიპყრო.

ჯერი საქართველოზე მიდგა, თუმცა ლენინი კვლავ ფრთხილობდა. ამის მიზეზი ნათლად ჩანს პოლიტბიუროს წევრის, თბილისელი კამენევის ლენინისადმი გაგზავნილ წერილში: „... კავკასიაში რომ ომი წამოვიწყოთ, ამის უახლოესი შედეგი იქნება ანტატასთან ჩვენი ურთიერთობის უეჭველი გამწვავება“.

შემთხვევითი როდი იყო, რომ ამ ბარათზე ლენინმა წააწერა: „სტალინს“.

დეკმბერში ორჯონიკიძემ კვლავ მოითხოვა საქართველოში ჯარების შეყვანის ნებართვა. ლენინმა ამჯერადაც კატეგორიულად მოუწოდა მას თავშეკავებისკენ.

მე-11 არმიის სარდალი ანატოლი ჰეკერი აღიარებდა, რომ საქართველოს მოსახლეობა „მტრულადაა განწყობილი წითელი არმიის მიმართ“. გულსატკენი ის იყო, რომ თბილისელი ჰეკერი წერდა: „თბილისზე შეტევა უნდა მოხდეს მხოლოდ და მხოლოდ კარგი მომზადების შემდეგ, რათა სწრაფად მოვუთავოთ ხელი თბილისის სალს“.

1921 წლის იანვარში რუსეთის წარმომადგენელმა აუდენცია სთხოვა ნოე უორდანიას. რუსეთი აპირებს საქართველოზე თავდასხმას. რა შეგიძლიათ შეთავაზოთ რუსეთს, ამ განზრახვაზე ხელის აღების სანაცვლოდ? — ჰკითხა საიდუმლო შეხვედრაზე რუსეთის წარმომადგენელმა უორდანიას. „საზოგადოთ გვითხრან, რა უნდათ ჩვენგან, რა მიზეზით ემზადებიან ჩვენ წინააღმდეგ, ეგების მოვენწყობით, შევთანხმდებით უეჭველათ ყველა საკითხზე, გარდა ერთისა - ერის დამოუკიდებლობისა და სუვერენიტეტის შეკვეცისა. მან ვერაფერი კონკრეტული ვერ წამოაყენა. ვამჯობინე დაშინება და ვუთხარი - კავკასიის ხალხები ... უკმაყოფილო არიან მოსკოვის რეჟიმით. თუ ამდენ ხანს არ ამდგარან, ამის მიზეზი ვართ ჩვენ -

მათ არ ვუჭერთ მხარს ... მაგრამ ეს განწყობა შეიცვლება მაშინვე, როგორც კი ჩვენ თავს დაგვესხმებით. აჯანყებებს გავაჩალებთ ყველგან, თქვენ ზურგს უკან. ამ საბუთმა მასზე იმოქმედა. მხოლოდ მაშინ გავიგე, რომ ყოფილა დავალებული მოსკოვიდან, ვინაიდან თქვა - ეს მართლა სერიოზულია, მოსკოვს ვაცნობებო“, - წერდა უორდანია თავის „მოგონებებში“.

სრული ოპიტურობისთვის უნდა ითქვას, რომ რუსეთთან საქართველოც ორპირობდა და თვალი მაინც დასავლეთისკენ ეჭირა. ამას ყველა ხედავდა.

1921 წლის 24 იანვარს სტალინმა ცკ-ს პოლიტბიუროს წევრებს საქართველოზე შეტევისთვის თანხმობა სთხოვა. ტროცკი, კამენევი, კრესტინსკი საკითხის გადადებას მოითხოვდნენ. საქმე გადაწყვიტა ლენინის პოზიციამ, რომელიც ამჯერად დაეთანხმა სტალინს.

26 იანვარს ცკ-მ იმსჯელა ამ საკითხზე და მიიღო ლენინის მიერ დაწერილი რეზოლუცია, რომელიც აგალებდა სამხედრო უწყებას, დაეწყო მზადება საქართველოში შეჭრისთვის.

აჯანყების მოსაწყობად ლორეს რაიონი შეარჩიეს.

რატომ ლორე?

სომხეთ-საქართველოს ომის შემდეგ ბორჩალოს მაზრის ჩრდილო ნაწილი საქართველოს დარჩა, სამხრეთი - სომხეთს, ხოლო ცენტრალური - ლორეს რაიონი გამოცხადდა ნეიტრალურ ზონად, მისი მმართველობა კი შერეულ ქართულ-სომხურ ადმინისტრაციას დაევალა.

1920 წლის 13 ნოემბერს სომხეთისა და საქართველოს მთავრობები შეთანხმდნენ, რომ ლორეს ნეიტრალურ ზონას სამი თვით მთლიანად საქართველოს ჯარი დაიკავებდა. მაშინ ლორეში თურქეთის შემოჭრის საფრთხე არსებობდა და სომხეთი იძულებული იყო ამ დათმობაზე ნამოსულიყო.

სომხეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ამ ქვეყნის კომუნისტურმა ხელმძღვანელობამ მოითხოვა ქართული ნაწილების ლორედან გაყვანა, თუმცა ეს არ დაუუინია.

ლორეში ქართული ჯარის ყოფნის ვადა 13 თებერვალს იწურებოდა. ამიტომ აჯანყება 13 თებერვლამდე უნდა დაწყებულიყო. მისი მომზადება სომხეთის კომპარტიის ცკ-ს დაევალა. პასუხისმგებელ ხელმძღვანელად დაინიშნა სომხეთის წითელი არმიის პოლიტგანყოფილების უფროსის მოადგილე, ახალციხელი იოსებ ლაზიანი.

და შეუდგა ლაზიანი „საქართველოს მშრომელთა აჯანყების“ მომზადებას ბორჩალოს მაზრის რუსი კოლონისტების სოფლებში - ვორონცოვკაში, პოკროვსკოეში, პრივოლნოეში ...

კაცმა რომ თქვას, რუსეთს დიდი არჩევანი არც ჰქონდა. ქართველი ხალხი ერთსულოვნად უჭერდა მხარს ეროვნულ მთავრობას. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ მთავრობას სასოებით შესცემეროდა ევროპის სოციალ-დემოკრატია, რომელიც მასში თავისი იდეების რეალურ ხორცებს ხმას ხედავდა. ინგლისის მუშათა პარტიის ბელადი რამზე მაკდონალდი ამბობდა: „... თუ რომელიმე ერს თავისუფლება ეკუთვნის, ესაა ქართველი ერი, რომელმაც დაუმტკიცა მთელ კაცობრიობას თავისი მაღალი კულტუროსნება და პოლიტიკური სიმწიფე. მე გავეცანი მის კონსტიტუციას, მის სოციალურ და ეკონომიკურ აღმშენებლობას. მე იქ რაც ვნახე, ვისურვებდი, ასე მოწყობილი მენახოს ცხოვრება ჩემს ქვეყანში“. ბელგიელი სოციალისტი ემილ ვანდერველდე: „ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა ჩამოაყალიბეს დამოუკიდებელი საქართველო ნაციონალურ ფარგლებში ჭეშმარიტი დემოკრატიული იდეებით“. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის აღიარებული ლიდერი კარლ კაუცი: „რევოლუციამ საქართველოს მოუტანა პროვინციებისა და სოფლების სრული თვითმმართველობა“.

ცხადია, საქართველოში მრავლად იყო პრობლემებიც, მაგრამ ჩვენი ეკონომიკა რუსეთის, აზერბაიჯანის, სომხეთის ეკონომიკაზე უფრო ძლიერი, ჩვენი ვალუტის კურსი ამ ქვეყნების ვალუტების კურსზე უფრო მტკიცე, ხოლო ცხოვრების დონე უფრო მაღალი იყო.

ასეთ ვითარებაში ბოლშევიკებს საქართველოს სხვა რეგიონებში აჯანყების წამონების შანსი არ ჰქონდათ.

11-12 თებერვლის ღამეს ლორეში მყოფ ქართულ ჯარს თავს სომხეთიდან შემოჭრილი რუსეთის მე-11 არმიის ნაწილები დაესხენ. ქართული ჯარი თითქმის მთლიანად (სამი ათასი კაცი) ტყვედ ჩავარდა. მე-5, მე-7, მე-8 ქართული პოლკები უბრძოლველად დანებდნენ აჯანყებულებსო, წერდა ორჯონიერე კიროვს. იოსებ ლაზიანი იგონებდა, რომ ქართველებს დანაღმული ჰქონდათ შაგალის-ხიდი, მაგრამ ჩვენ არ მივეცით საშუალება მისი აფეთქებისო. სტეპანიანმა და სხვებმა ჩაიცვეს ლტოლვილების ტანსაცმელი, მათ გახსნეს შაგალში სამიკიტზოები... ამით ისინი დაუახლოვდნენ ქართველ ჯარისკაცებს და ოფიცრებს, ... გაიგეს, როგორი წესით იყო

ხიდი დანაღმული... მერე 12 თებერვალს უეცრად დაეცნენ ხიდს, ხელთ იგდეს იგი...

14 თებერვალს ცკ-ზ ნება დართო წითელ არმიას, დაიკავოს თბილისი „საერთაშორისო ნორმების სრული დაცვით“. (!!!) 15 თებერვალს 4 საათზე სტალინმა უდეპეშა ორჯონიკიძეს: „ახლავე შეუტიე, დასტურია, აიღე ქალაქი“.

16 თებერვალს შეიქმნა საქართველოს რევკომი ბუდუ მდივნის, ფილიპე მახარაძის და სხვათა შემადგენლობით. მდივანი ამ დროს თურქეთში იმყოფებოდა, მახარაძე - მოსკოვში. აჯანყების შესახებ მათ არაფერი იცოდნენ.

17 თებერვალს სტალინი ორჯონიკიძეს მოსკოვიდან ურჩივდა: „რევკომის შემადგენლობა არ არის კარგი. წინადადებას გაძლევ, მიუმატე სიას არაქელა, ცხაკაია, ელისაბედაშვილი, ვინმე თათართაგან და, აგრეთვე, ფედერალისტთაგან. რევკომს შეუძლია გამოყოს ალმასკომი 5 კაცის შემადგენლობით: მაგალითად, მახარაძე, მდივანი, ელისაბედაშვილი, 1 სომეხი, 1 თათარი... უორდანიას შეცდომა - მისი მთავრობა შედგენილი იყო მთლიანად გურულებისგან, რის გამოც არ სარგებლობს ალმოსავლეთ საქართველოს თანაგრძნობით, ჩვენ არ უნდა გავიმეოროთ. სხვანაირად რევკომი იკოჭლებს“.

საქართველოში მტერი 6 მიმართულებიდან შემოიჭრა. ყველაზე ახლოს თბილისთან მე-11 არმიის ნაწილები მოვიდნენ. ნოე ჟორდანიამ პირველივე დღეს გაათავისუფლა გენერალი ილია ოდიშელიძე სამხედრო მინისტრის თანამდებობიდან. ამ თანამდებობაზე დაინიშნა გენერალი გიორგი კვინიტაძე, იმ დროის ერთ-ერთი საუკეთესო გენერალი. კვინიტაძემ სოლანლულის ფრონტზე ქართულ ჯარებს გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი უსარდლა, ტაბახმელასთან და კოჯორთან გენერალი ანდრონიკაშვილი და სახალხო გვარდიის ნაწილები დადგნენ. 18 და 19 თებერვალს ჩვენმა ჯარებმა ყველა ფრონტზე წარმატებით მოიგერიეს მტრის იერიშები. მაზნიაშვილი შეტევაზეც გადავიდა და 1500 ტყვეც იგდო ხელთ. 23 თებერვალს იუნკრებმა სასტიკი ბრძოლა გაუმართეს მტერს კოჯორთან და უკუაგდეს ის...

სამხედრო შტაბში მისულ ნოე ჟორდანიას საოცარი საბრძოლო სულისკვეთება დახვდა. ჯარისკაცები შეტევაზე გადასვლას ელოდნენ... აი, სწორედ ასეთ დროს გენერალმა კვინიტაძემ უკან დახევის და თბილისის დატოვების გადაწყვეტილება მიიღო. გაოცებულმა ჟორდანიამ გენერალს თავისი გადაწყვეტილების დასაბუთება მოსთ-

ხოვა. გენერალმა განმარტა, რომ ფრონტის ხაზი 90 კილომეტრამდე გაიჭიმა. დიღმის მხრიდან მტრის ცხენოსანი ჯარი თბილისისკენ მოემართება, ჩვენ კი რეზერვი ალარ დაგვრჩა, რომ მტრის წინსვლა შევაჩეროთ. თუ მტრის ცხენოსანი ჯარი დიღმის მიმართულებიდან თბილის ზურგში მოექცევა, უკანდახევას ვეღარ შევძლებთ. რჩება ერთადერთი გამოსავალი: ვიდრე გვიან არ არის, უკან დავიხიოთ მცხეთამდე და იქ მოვაწყოთ წინააღმდეგობათ.

კვინიტაძის განცხადებამ ყველა დაზაფრა. აღმფოთებულმა გენერალმა ოდიშელიძემ განაცხადა, რომ მაშინ, როცა ჩვენს ჯარს ბრძოლა არ წაუგია, უკანდახევა და დედაქალაქის დატოვება უგუნურებაა. ჩვენ შეტევაზე უნდა გადავიდეთ. და თუ დამარცხება გვინერია, სჯობს აქ, თბილისის მისასვლელებთან დავიხოცოთ.

უორდანიამ ჰყითხა ოდიშელიძეს: შეუძლია თუ არა მთავარსარდალს ერთპიროვნულად მიიღოს ასეთი მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება. ოდიშელიძემ უპასუხა, რომ მთავარსარდლის გადაწყვეტილებაში ვერავინ ჩაერევა.

თბილისში დაბრუნებულ უორდანიას ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთმა ლიდერმა ვეშაპელმა ჰყითხა: მართალია თუ არა, რომ თბილისის ჩაბარებას ვაპირებთო. „ასეთია მთავარსარდლის გადაწყვეტილება, - უპასუხა უორდანიამ, - და თუ არ ეთანხმებით, მაშინ მითხარით და მთავარსარდლად თქვენ დაგნიშნავთო“.

24 თებერვლის დამით ქართულმა ჯარმა თბილისი დატოვა. თუმცა, მცხეთაში გამავრება, ჯარში არსებული პანიკისა და ქაოსის გამო ვერ მოხერხდა. კვინიტაძემ სურამის უდელტეხილთან სცადა თავდაცვის ზღუდის შექმნა, მაგრამ არც აქედან გამოვიდა რამე. ბათუმი კი ამ დროს თურქმა ასკერებმა დაიკავეს. თურქებთან დადებული ხელშეკრულების გამო ბოლშევიკებს მათთან ომი არ შეეძლოთ. ამიტომ მათ საქართველოს მთავრობას მიმართეს. ბოლშევიკი სერგი ქავთარაძე შეხვდა ევროპაში გასამგზავრებლად უკვე გემზე მყოფ უორდანიას და ბათუმიდან თურქთა გაძევება სთხოვა. უორდანიამ გადაწყვიტა გენერალ მაზნიაშვილისთვის (რომელიც, მისი ვარაუდით, სადღაც ბათუმთან ახლოს უნდა ყოფილიყო) მიეწერა წერილი. ამ დროს იქვე მყოფმა სამხედრო მინისტრმა გრიგოლ ლორთქიფანიძემ განაცხადა: მე კარგად ვიცნობ გენერალ მაზნიაშვილს. ის წერილით არაფერს გააკეთებს. სჯობს პირადად ვნახო და დავითანხმო. ამ სიტყვების შემდეგ ლორთქიფანიძემ ხელში აიყვანა თავისი მცირენლოვანი ბავშვები და მეუღლესთან და შვილებთან ერთად გემიდან ჩამოვიდა.

გენერალმა გრიგოლ ლორთქიფანიძეს ცივი უარი სტკიცა: „ვისთვის ვიბრძოლო - ბოლშევიკების სთვისო!“ „ბოლშევიკების სთვის არა - ქართული მიწის სთვისო“, - უპასუხა ლორთქიფანიძემ. ამ არგუმენტმა გაჭრა. წამიერი ჩაფიქრების შემდეგ მაზნიაშვილი ეტლში ჩაჯდა და ჩილოქთან გზაჯვარედინზე გავიდა. იქ ფრონტიდან სახლში მიმავალი ჯარისკაცები შეაგროვა, რაზმი შეერა და თურქებზე გაიღლა-შერა. ორ დღეში ბათუმი და მისი შემოგარენი თურქებისგან სრულად გაიწინდა!

17-18 მარტს საქართველოს მთავრობასა და ბოლშევიკებს შორის ქუთაისში მოლაპარაკება შედგა. საქართველოს მთავრობას გრიგოლ ლორთქიფანიძე წარმოადგენდა. ბოლშევიკებმა უორდანიას და მის მთავრობას საქართველოში დარჩენა და თანამშრომლობა შესთავაზეს, მაგრამ საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკის მთავრობის სახელით ლორთქიფანიძემ ამ შეთავაზებაზე უარი განაცხადა და არც მთავრობის უფლებამოსილების ნებაყოფლობით მოხსნისა და დამფუძნებელი კრების დათხოვნის წინადადებას დათანხმდა, რითაც შემდგომ თაობებს დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლის სამართლებრივი საფუძველი შეგვინარჩუნა.

როგორ უნდა შევაფასოთ 1921 წლის თებერვალ-მარტის მოვლენები?

იოსებ სტალინი მას „სამხედრო ჩარევას და საქართველოს ოკუპაციას“ უწოდებს. ტროცკის აზრით, ეს იყო „სამხედრო ინტერვენცია და საქართველოს ნააღრევი გასაბჭოება“, ორჯონიკიძე აღიარებდა, რომ წითელი ჯარების წინააღმდეგ აღდგა საქართველოს „თითქმის მთელი მოსახლეობა“. ბესო ლომინაძის თქმით, რუსეთმა „საქართველო წითელი არმიის ხილტებით დაიპყრო“. ფილიპე მახარაძე წერდა, რომ „საქართველოს საზღვრებში წითელი არმიის შესვლამ და საბჭოთა ხელისუფლების გამოცხადებამ გარედან დაპყრიბის ხასიათი მიიღო, რადგან ამ ქვეყანაში ამ დროს აჯანყების დაწყება არც უფიქრია ვინმეს“...

აქედან სრულიად ნათელია, რომ თვით ბოლშევიკებმა ზუსტად შეაფასეს თავიანთი ნამოქმედარი: ინტერვენციის გზით საქართველოს ოკუპაცია, ძალდატანებითი გასაბჭოება და მისი ფაქტობრივი ანექსია.

საქართველოს ოკუპაცია დაგმო ევროპამ. მეორე ინტერნაციონალის ლიდერებმა საქართველოდან რუსეთის ჯარების გაყვანა და რეფერენდუმის ჩატარება მოითხოვეს. ლენინის პასუხი: „ჩვენ უნდა მოვქებნოთ რომელიმე გესლიანი ჟურნალისტი, რომელიც განუმარ-

ტავს ამ ვაჟბატონებს, რომ ჩვენ წინააღმდეგი არა ვართ, შევასრულოთ მათი მოთხოვნა, ერთი პირობით: თუ ინგლისიც გაიყვანს თავის ჯარებს ინდოეთიდან და შემდეგ ამ ქვეყანაში რეფერენდუმს ჩაატარებს; თუ საფრანგეთი იმავეს გააკეთებს ალჟირში, ამერიკა - მთელ ლათინურ ამერიკაში და ა. შ.“

ამით ლენინმა აღიარა, რომ რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა ინგლის-ინდოეთის, საფრანგეთ-ალჟირის, იაპონია-კორეის ურთიერთობების იდენტური იყო. მაშინ ლენინს ამის თქმა შეეძლო. მსოფლიოში იმ დროს არაერთი კოლონია და მეტროპოლია არსებობდა. როგორც სჩანს, აქ შეგონებანი არ ჭრის.

სამინისტრო ძალის

გიორგი ბუცხრიკიძე

ეკონომიკის დოქტორი, სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, ბაზნესის ადმინისტრირების ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე.

გამოქვეყნებული აქვს 58 სამეცნიერო ნაშრომი, მათ მორის ოთხი სახელმძღვანელო წიგნი და ერთი მონოგრაფია.

მუშაობს მინათრეგულირებისა და ადმინისტრირების პრიბლემებზე.

ტერასების მშენებლობის ტრადიციები სამცხე - ჯავახეთში

სამცხე-ჯავახეთი მეხილეობის, მეკარტოფილეობის, მებოსტეობის, მეცხოველობის მხარეა. ვინც ერთხელ მაინც ყოფილა სამცხე-ჯავახეთში, უნახავს ცის ლაუგარდი, უსუნთქავს მისი ჯან-საღი ჰარი, დაულევია წყალი და მესხური ლვინო, უნახავს მესხი კაცის კოურიანი ხელით გაშენებული ბაღ-ვენახები, არ შეიძლება ყურადღება არ მიექცია მდინარეთა ხეობებში დახრილ ფერდობებზე შემორჩენილი ნასახლარებისათვის, ეროზისაგან დეგრადირებული და გავერანებული ფერდობებისა და მათ გვერდით ქვის კედლიანი ტერასებისათვის. მესხეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში ნაკვე-თების რთულმა რელიეფმა, ეროზიული მოვლენებისადმი ნიადაგების ძლიერმა მიღრეუილებამ, განსაკუთრებით სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტენისიური სავარგულების სიმცირემ, აგრეთვე სავარგულების დიდ ნაწილზე მიწისზედა და მიწისქვეშა ქვების მოჭარბებული რაოდენობით არსებობამ, სამთო პირობებში ირიგაციის აუცილებლობამ მეს-ხები ძველთაგანვე მიიყვანა სამთო მიწათმოქმედებაში ნაკვეთების დატერასების საჭიროებამდე.

სამცხე-ჯავახეთსა და საერთოდ, მესხეთში უძველესი ტერასების სახელწოდებები (დარიჯები, საქვე, ოროკები), ასევე მათი ტექნოლოგია თავიანთი წარმომობის თვალსაზრისით, ჯერჯერობით ნაკლებად არის შესწავლილი, მაგრამ ზოგიერთ ისტორიულ მოვლენათა გაანალიზებისას ირკვევა, რომ სამთო მინათმოქმედების საწყისები, კერძოდ, ტერასული მეურნეობის სათავეები საქართველოს შორეულ წარსულს მიეკუთვნება და ძველი წელთაღრიცხვის VIII-III საუკუნეებიდან უნდა მომდინარეობდეს (ვაშალომიძე ა., ფერდობების დატერასებით ათვისების ტექნოლოგია, ტექნიკური საშუალებები და პერსპექტივა საქართველოს პირობებში, 1982, გვ. 6). ძველ მესხეთში ცნობილია ფერდობების ათვისების სამი ძირითადი მეთოდი: ფერდობებზე ორმოებში ხეხილის გაშენება; დაკორდებითი მოწყობილი კორდის კედლიანი ტერასები; ქვისკედლიანი ტერასები.

ამათგან უძველეს და მეტად საიმედო ფორმას, მაგალითად, ქვის კედლიან ტერასებს, თავისი პირვანდელი სახით ჩვენამდე მოულწევიათ და მათი გამოყენება ჯერ კიდევ წარმატებით შეიძლება ასეული წლების მანძილზეც, რადგან ტერასები ისეა აგებული, რომ სრულად პასუხობს

ფერდობების ირიგაციისა და მექანიზაციის გამოყენების მოთხოვნებს. მესხური ქვის კედლიანი ზოგიერთი ტერასი ისტორიული თვალსაზრისით, შესრულების ტექნიკითა და ტექნოლოგიის უნიკალურობით დასრულებული სახით საინჟინრო ნაგებობას წარმოადგენს. განსაკუთრებით საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ზოგიერთი შემორჩენილი ტერასი გეომეტრიული ელემენტების სათანადო შერჩევით, დამცავი ზოლებისა და საირიგაციო სისტემის მოწყობით, ტერასის ვაკეზე მრავალწლიანი კულტურების გაშენების ტექნოლოგიით, არ ჩამოუვარდება დღევანდელ მზარდ მოთხოვნებს და შესაძლოა, რომ მსგავსი ანალოგი მსოფლიო პრაქტიკაშიც არ იყოს გამოყენებული. როგორც წესი, ტერასებზე მრავალწლიანი კულტურები გაშენებული იყო ვაკის უკიდურეს ნაწილებზე, ქვის კედლის ძირში ან ტერასის მინაყრილის მხარეზე, ქვის კედლელთან ახლოს:

ვაკის შუა ნაწილი გამოყენებული იყო მარცვლეულის, პოსტნეულის, ძირხვენებიანი თუ სხვა კულტურების მოსაყვანად.

ეს ძველი ტექნოლოგია, დღევანდელობის თვალსაზრისით, როცა კულტურების მოვლა-მოყვანაში ძირითადი როლი მექანიზაციას აქვს დათმობილი, მეტად საყურადღებოა და მისი, თუნდაც ამ სახით დანერგვა დიდ სარგებლობას მოუტანს განსაკუთრებით მთის რაიონებს, როგორც სამცხე-ჯავახეთში, ასევე სხვა რეგიონებშიც.

1976-1978 წლებში მიწათმოწყობის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის ექსპედიციის მერ, რომელშიც პირადად ვმონაწილეობდი, დეტალურად იქნა შესწავლილი და გამოკვლეული სამცხე-ჯავახეთში არსებული ძველი ტერასების მდგომარეობა და შედგა მისი რეკონსტრუქცია-აღდგენის პროექტი.

გამოკვლევის შედეგებიდან მაგალითისათვის მინდა მოვიყვანო

ეგრეთწოდებული „ხიზაბავრის“ ტერასების მშენებლობის არსებული მდგომარეობა. აქ ტერასები გაშენებულია მდინარე მტკვრის მარჯვენა მხარეს განლაგებულ ფერდობზე. იგი შედგება 50 თაროსაგან ანუ ტერასის ვაკისისაგან, როგორც ჩანს, ფერდობი დაფარული იყო ქვით, რომელიც

გამოყენებულია ტერასების მშენებლობისათვის. ხოლო ზედმეტი ქვის მასა გატანილია და თავმოყრილია ერთ ადგილზე. ტერასების მშენებლობისას ქვის კედლებში ჩაყრილია 0,5-დან 1.8 მეტრ სიმაღლეზე მდინარე მტკვრის კალაპოტიდან აჭანილი მინის ლამი, რომელიც ერთ-ერთ საუცხოო ჰუმუსოვან ფენას წარმოადგენს ხეხილისა და ბოსტნეული კულტურის მოსაყვანად. ტერასების განლაგების ექსპოზიცია ისეთია, რომ მზე მთელი დღის განმავლობაში უყურებს. ტერასიდან ტერასზე გადასასვლელად გაკეთებულია ქვის საფეხურიანი კიბეები, რომელსაც იყენებდნენ სარწყავი წყლის გადასყვანად, ხოლო, რაც შეეხება ტერასის ვაკისს, იგი შუაში ჩაღრმავებულია დაახლოებით 20-25 სანტიმეტრით, გობს მოგვაგონებს. მას იყენებდნენ იმისათვის, რომ სარწყავი წყალი დამდგარიყო ტერასზე საჭირო ოდენობით, ხოლო ზედმეტი წყალი გადადიოდა მომ-

დევნო ქვედა ტერასზე ისე, რომ არცერთი წვეთი არ იკარგებოდა და ასე გრძელდებოდა ბოლო ტერასამდე და, რაც მთავარია, იგი არ აზიანებდა ქვის კედელს.

როგორც გამოკვლევამ გვიჩვენა, აქ წყალი მოჰყავდათ თვითდინებით სოფელ ხიზაბავრიდან. როგორც სოფლის უხუცესები ამბობენ, სარწყავი წყალი სოფელ ხიზაბავრის ზემოთ არსებული „ჭობარეთის“ ტყიდან მოდიოდა. სამწუხაროდ, დღეს წყალი აღარ მოედონება სოფელშიც კი საკმარისი ოდენობით. ტერასებზე ვაზის სხვადასხვა ჯიშები იყო გამერბული ქვის კედლის ძირში ან თავში, ხოლო შუა ადგილი გამოყენებული იყო ბოსტნეული კულტურებისათვის. აქვე ყურადღება მისაქცევია ისიც, რომ ვაზი აქ არ იყო მაღლარი. იგი ქვის კედელზე გადადიოდა და ეს იყო საუცხოო იმითაც, რომ მეთოდი ხელს უწყობდა ნაყოფის სრულ დამწიფებას და ამავე დროს დაცული იყო წაყინვისაგან. მოგეხსენებათ, სამცხე-ჯავახეთი საკმაოდ ცივია და ხეხილის სავეგეტაციო პერიოდი საკმაოდ ხანმოკლეა, ვიდრე დასავლეთ საქართველოში, ქართლსა და კახეთის მხარეში.

გამოკვლევებით დადასტურდა, რომ სამცხე-ჯავახეთის ძველი ტერასები გაუმჯობესებული ნიადაგობრივი პირობებით, ერთ-ერთი საუკეთესო ბაზაა ამ მხარეში მევენახეობისა და მეზოლეობის კვლავ აღორმინებისათვის, ასევე დიდი მნიშვნელობა აქვს დღეისათვის ნიადაგის ეროზიისაგან დასაცავად. ტერასების აღდგენა ან ახლის მშენებლობა, ერთი მხრივ, მეურნეობრიობის აღორძინებაა, ხოლო, მეორე მხრივ, არსებული ტერასული მიწების ადამიანის სამსახურში ჩაყენების ამოცანებს ემსახურება.

სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიაზე, ჩვენი გამოკვლევით, გარდა ხიზაბავრისა, ტერასები დიდი ოდენობით გვხვდება მდინარე თავ-ფარავნის წყლის და მტკვრის შესართავთან, ხერთვისის ციხის გალავანში და მის გაგრძელებაზე როგორც ვარძის, ასევე ახალქალაქის მიმართულებით, მდინარე თავთარავნის წყლის მარჯვენა და მარცხენა სანაპიროებზე, ტერასებს ვხვდებით თოკის ბაღებში, ნასოფლარ „შვიდრავანტაში“ - (ნაწილი ამჟამად სოფელ ხიზაბავრას უკავია), ხანდოსა და ჩუქჩის ბაღებში, გოგაშნის ბაღებში (ვარძიამდე), ვარძის აღმოსავლეთით, მდინარე მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე (ყოფილი ტურბაზის მიმდებარედ), ნაქალაქევსა და თმოგვში, სოფელ ტოლოშის შესასვლელში ნასოფლარ ნარმანის ტერიტორიაზე. საერთოდ მდინარე მტკვრის ხეობაში, რომელიც შედის ჯავახეთში. ქვის კედლიანი ტერასები არსებობს თითქმის

ყველგან, რაც იმაზე მიგვანიშნებს, რომ სამცხე-ჯავახეთში უძველე-სი დროიდან კარგად იყვნენ დაუფლებული მიწათმოქმედების მაღალ ტექნოლოგიას და მაქსიმალურად იყენებდნენ თითოეულ გოჯ მიწას.

ტერასების აღდგენით სულ მცირე 200-დან 500-მდე ჰექტარი შეემატება სასოფლო-სამეურნეო მაღალინტენსიურ სავარგულებს, მისი გაზრდა საკმაოდ შეიძლება, რისთვისაც საჭიროა სპეციალური საპროექტო ჯგუფის შექმნა, რომელიც მთლიანად შეისწავლის და დააპროექტებს როგორც ქვის კედლიან ტერასებს, ასევე სხვა სახ-ისასაც. ამით ქვისაგან გაიწმინდება მრავალი სავარგული, რაც ამ მხარეში ბევრია და საჭიროებს კულტურულ-ტექნიკური სამუშაოე-ბის ჩატარებას. კულტურულ-ტექნიკური ღონისძიებების დროულ და მაღალხარისხოვან შესრულებას კი დიდი მნიშვნელობა აქვს ნიადა-გის ნაყოფიერების ამაღლების საქმეში, რაც სამცხე-ჯავახეთში მემცნენარეობისა და მეცხოველეობის დარგის პერსპექტიული გან-ვითარების მტკიცე გარანტიაა.

აღსანიშნავია, რომ 1977 წელს პროექტის საფუძველზე ბატონ მერაბ ბერიძის უშუალო ხელმძღვანელობით ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტური რაზმის მიერ დაიწყო ტერასების აღდგენა მათ მიერ აღდგენილი იქ-ნა ტერასების რამდენიმე ნაწილი.

შემდგომ პერიოდში სხვადასხვა პერიოდში იყო მცდელობა მშე-ნებლობის გაგრძელების, მაგრამ არასრულყოფილად. რატომდაც იმდროინდელმა ხელისუფლებამ აღარ გააგრძელა აღდგენით სამუ-შაოები. სოფელ ნიჯგორიდან, მდინარე მტკვრიდან საროს გავლით აშენდა უდიდესი სარწყავი სისტემა, რითაც სარწყავი წყალი მიეწო-დებოდა სოფელ ხიზაბავრას. აქ იყო ჩანაფიქრი, წყალი გადაეყვანათ ტერასებზეც, მაგრამ არ მოხერხდა. უფრო მეტიც, 1990-2000 წლებ-ში ცნობილი მოვლენების გამო იგი გაიძარცვა და დაინგრა. დღეი-სათვის არ ფუნქციონირებს და სოფლები - ხიზაბავრა და სარო სარწყავი წყლის გარეშეა დარჩენილი. არადა, წყლის გარეშე აქ არაფერი მოდის. მითუმეტეს ხიზაბავრა არის კარტოფილისა და მარცვლეული კულტურების ბეღელი.

ტერასების აღდგენა ხელს შეუწყობს მიწების რაციონალურად გა-მოყენებას. საქართველოს განვითარების დღევანდელ ეტაპზე საჭი-როა, გადავჭრათ მოსახლეობის სურსათით მომარაგების პრობლემა.

ამჟამად, როგორც ჩვენთვის გახდა ცნობილი, ბიზნესმენმა გიორგი ნათენაძემ საინიციატივო ჯგუფთან ერთად აიღო აღნიშნუ-ლი ტერიტორიის ნაწილი საკუთრებაში. აღდგენითი სამოშაოები ად-

გილობრივი ჯიშის ვენახის გასაშენებლად მიგვაჩნია დადებით მოვ-ლენად. პროცესი არ უნდა შეჩერდეს, უფრო მეტიც, უნდა აღდგეს ყველა ტერასი და ამავე დროს აშენდეს ახალიც.

ჩვენი მინიჭობი

ნატო ყრუაშვილი

არის სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი. მის სამეცნიერო კვლევებში პრიორიტეტი ენიჭება რეგონის ინტერესებს. კერძოდ, ავტორია თხუთმეტამდე სამეცნიერო ნაშრომისა და რამდენიმე ათეული სტატიისა, რომელიც ეხება განათლების, კულტურისა და ისტორიის საკითხების შესწავლას.

პირველი სტამბა მასხატში

კაცობრიობის კულტურის ისტორიაში უდიდესი აღმოჩენით შევიდა XV საუკუნე, გერმანელმა გამომგონებელმა გუტენბერგმა შექმნა პირველი სტამბა... საქართველოს ისტორიაში პირველ მესტამბედ მოიაზრება ნიკოლოზ ჩილოყაშვილი (ნიკიფორე ირბახად წოდებული, თეიმურეზ მეფის ელჩი იტალიაში), რომელმაც რომის პაპის დახმარებით ვატიკანში 1628 წელს დააფუძნა სტამბა, სადაც დაიბეჭდა პირველი ქართული წიგნები: „ქართული ანბანი ლოცვებითურთ“, „ქართულ-იტალიური ლექსიკონი“. სწორედ იმ დროიდან დაიწყო ქართული სტამბის ისტორია. შემდგომ პერიოდში მას ბევრი მიმდევარი გამოუჩნდა – თვით მეფე ვახტანგ VI, ნიკოლოზ ლოლობერიძე და სხვა. მოგვიანებით სასატამბო საქმიანობა ფართოდ გაიშალა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეშიც. სამცხე-ჯავახეთში პირველი ქართული სტამბის დაფუძნება უკავშირდება კათოლიკე მღვდელს – ოსებ ხუციშვილს.

იოსებ ხუციშვილის შესახებ ვრცელი ინფორმაციაა დაცული ივანე გვარამაძის არქივში. აღნიშნული მასალიდან ვგებულობთ, რომ იოსებ ხუციშვილი დაიბადა სოფელ ხიზაბავრაში 1802 წელს,

1831 წელს ეკურთხა მღვდლად: „თავდაპირველადვე მღვდლად კურთხევიდგანვე, რა შევიდა 1831 წელსა იესო ქრისტეს წმიდა ეკლესიის სავანეს სამუშაოდ, არაოდეს არ დამცხრალა შრომისაგან. პირველად იყო ხიზაბავრას, ახალმღვდლობასა მიიღო დიდი მონაწილეობა იქაურს ღვთისმშობლის ეკლესიის აღშენებაში, შემდგომ განწესდა უდის სოფელში მღვდლად, იქაც გაადიდებინა ეკლესია, მერე არალს დაინიშნა დროებითად და იქაც შვენიერი ეკლესია ჩაადგმევინა. მას უკან ისევ ხიზაბავრას მობრუნდა რამდენჯერმე დროების მოთხოვნილებისაებრ და ქალაქ ახალციხესაც, სადაც არ დაკლო თავისი ჩვეულებრივი მეცადინეობა თუ ეკლესიაში და თუ მრევლში. ამის გამო ამორჩეულ იქნა ჩვენის ეპარქიის ეპისკოპოსისაგან ორჯერ თუ სამჯერ ჩვენის სასულიერო ს.კ. მმართველობის პატივცემულ წევრად“ (ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. № 1896).

იოსებ ხუციშვილის უპირველესი დამსახურება სტამბის გამართვა იყო. ივანე გვარამაძე წერდა: „იქამდის მახვილ აზროვანი იყო, რომ პირველში თავისთავად გამოიგონა ქართული ასოების კალაპოტი და ერთხანად ჰეჭჭდა ლოცვის წიგნები, ვიდრე დაეშლებოდა მთავრობისაგან“. მისივე ცნობით, იოსებ ხუციშვილმა თავის სტამბაში „დაბეჭჭდა რამდენიმე რიგი ლოცვის წიგნები და მოთხოვნები, საქამაოდ მოხერხებული იყო და მეტად გარჩეული ნახერი. ყველა კაცი სიხარულით კითხულობდა“. მოგვიანებით იმავეს აღნიშნავდა კონსტანტინე გვარამაძეც: „ის იყო ქართველების ჰუტენბერგი. ამ 40-50 წლის წინეთ ხეზე ამოსჭრა ქართული ანბანი და თავის ნაწერებს და ლოცვებს უნყო ბეჭდვა. მეტად შესანიშნავი ნაბეჭდია. რა გინდა თვალნაკლული და ბეჭი ადამიანი იყოს, ამ ნაბეჭდს უსათვალოდაც წაიკითხავს. სტამბა სახლში ჰქონდა და მსხვილადაა ნაბეჭდი“ (კ. გვარამაძე, სოფელი ხიზაბავრა).

უნდა აღინიშნოს, რომ იოსებ ხუციშვილის სტამბაში დაბეჭდილი წიგნებიდან ორმა სწორედ ივანე გვარამაძის დამსახურებით მოაღნია ჩვენამდე: „მოთხოვნანი სულთა განსაწმენდელისა“ (გამოცემულია 1838 წელს, შემკულია ილუსტრაციით: ჯვრით, ორი ხატით, ორნამენტებით) და „პარტეზი სულიერი, რომელსაც შინა შეიკრიბებიან მრავალნი მხურვალე ლოცვანი დაბეჭდილი წელსა უფლისასა 1836 მაისის 7“. ორივე წიგნი სამცხე-ჯავახეთის ისტორიული მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდში ინახება. საჯარო ბიბლიოთეკაში დაცულია იოსებ ხუციშვილის სტამბაში დაბეჭდილი ერთ-ერთი ლოცვანი, რომელსაც თავფურცელზე აწერია: „მოთხოვნანი სულთა განსაწმენდელისა: დაბეჭდილი წელსა უფლისასა 1838 მარტს ხელითა

ხუციანთ იოსებისა: ხიზაბავრას“. ილია მაისურაძის ცნობით, გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში ინახება იოსებ ხუციშვილის სტაბბაში დაბეჭდილი კიდევ ერთი წიგნი (ხელნაწერი №14) სათაურით: „პარტეზი სულიერი, რომელსა შინა შეკრიბებიან მრავალნი მხურვალე ლოცვანი დაბეჭდილი წელსა უფლისასა 1836 მაისის 7 პირმშო“. წიგნის ბოლო გვერდზე ავტორის ბოლო სიტყვა ლექსადაა წარმოდგენილი:

„ჩემს ძელზედ მეტი საქმე, დიაკვნობაში ავსახე,
შაცნობელი მადნისაგან წერვის ასონი ჩაგსახე,
საბეჭდავი არ მენახა, ორი საქმე გამოვსახე,
კურსი ვჰკარი ჩამოვასხი, ქალალზედა ასო ვსახე,
წამკითხველსა გიადვილებს, ამ წიგნის თარიღი ნახე,
ჩინი ასო ხელთ დაიპყარ, ყარი მის ახლოს მონახე,
ოცდაათი ლასით შევკარ, ექვსიც მასთან გამონახე,
სრული თარიღი მუნ გამცნოს, მეხუთე თვის შვიდი ნახე,
აღვასრულე ქრისტეს ძალით, ზემ ხსენებულ თარელისა,
სასჯელი ბევრი გავსწიე, გვირგვინად მივეცი ერსა,
სახელი დავსდევ პარტეზი, ქართულად ბალი თარგმნესა,
მომიხსენიერ მეც ძმანო, თქვენი ლოცვის წინ მხველსა“.

წარმოდგენილი ტექსტიდან გამომდინარე ილია მაისურაძე სამართლიანად დაასკვნიდა: „ნათლად ჩანს, რომ ჩვენ მართლაც საქმე გვაქვს მოხალისე, თვითნასწავლ ხელოსანთან, ისეთ მესტამბესთან, რომელსაც სტამბა არასოდეს ენახა და მაინც წიგნების ბეჭდვა მიზნად ჰქონდა დასახული“ (ს.ჯ.ი.მ. ი.მ.ფ. № 3065).

მოძიებული მასალიდან ირკვევა, რომ იოსებ ხუციშვილი ბეჭდავ-და როგორც სასულიერო ხასიათის წიგნებს, ისე საეროსაც. გაზეთ „ივერიის“ ცნობით იოსებს საკუთარი ლექსების კრებულიც დაუბეჭდავს თავის სტამბაში. აღნიშულის დამტკიცება ჩვენ არ შევ-ვიძლია, რამდენადაც მისი წიგნები იმთავითვე უხვად გაიპნა მოსახლეობაში. მაგრამ მოწოდებული ცნობა არ უნდა იყოს მოკლებული ჭეშმარიტებას, დარწმუნების საფუძველს იძლევა ზემოთ წარმოდგენილი მისი ლექსი.

ამრიგად, როგორც იოსებ ხუციშვილის სტამბაში დაბეჭდილი წიგნებიდან გამოჩნდა, მან სტამბა დააფუძნა ჯერ სოფელ ხიზაბავრაში, იქ უნდა ჰქონდა გამართული 1836-1838 წლებში. შემდეგ გადაიტანა ქალაქ ახალციხეში. იქაც მისი სასტამბო მოღვაწეობა დიდხანს არ გაგრძელებულა. კერძოდ, გიორგი მაისურაძის მიერ ახლად გამოვლენილი დოკუმენტით: საქართველო – იმერეთის სა-

მოქალაქო გუბერნატორის მოხსენება კავკასიის უფროსისა და ნოვოროსიერის-ბესარაბიის გენერალ-გუბერნატორისადმი, რომელიც თარიღდება 1846 წლით (8/1), მისი სასტამბო საქმიანობა მთავრობის მიერ იქნა აკრძალული შემდეგი განაჩენით – პოლიციაში ორკვირიანი პატიმრობა (რაც შემდეგ ამოიღეს) და მისი წიგნების, ასოების, დაზგის განადგურება. (გ. მაისურაძე, ქართული ტამბა ჯავახეთში) ე.ი. იოსებ ხუციშვილს წიგნების ბეჭდვა ოფიციალურად აეკრძალა 1846 წელს.

ამრიგად, იოსებ ხუციშვილის სტამბა ფუნქციონირებდა 1836-1846 წლებში. ათი წლის მანძილზე რამდენიმე ათეული სხვადასხვა ხასიათის წიგნი იქნა დაბეჭდილი, რომელთა უმთავრესი დანიშნულება სამცხე-ჯავახეთის ქართველი მოსახლეობის განათლება იყო, მათში ეროვნული თვითშეგნების გაღვიძება-გაძლიერება და კულტურული დაწინაურება. გარდა აღნიშნულისა, მათ სახელმძღვანელოს დანიშნულებაც ჰქონდათ, რამდენადაც

იოსებმა სახლში ე.წ. „სავაუებო“ და „საქალებო“ სკოლა დააფუძნა, სადაც თავის სტამბაში დაბეჭდილ წიგნებს იყენებდა. აღნიშნულ ფაქტს კონსტანტინე გვარამაძეც ასაბუთებს. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ იოსებ ხუციშვილის სტამბა იმ დროს ერთადერთი ქართული სტამბა იყო. ამ მხრივ საინტერესო მოსაზრება აქვს დავით კოშორიძეს: „სტამბა, მართალია, ოსმალთა დიდი ხნის ბატონობისაგან განთავისუფლებული მესხეთ-ჯავახეთის ქართველი მოსახლეობის გათვიცნობიერების მიზნით იყო დაარსებული და პირველ ხანებში საყოველთაო აღიარებაც არ მოუპოვებია, მაგრამ საყურადღებოა, რადგანაც იმდროინდელ საქართველოში ერთადერთ ქართულ სტამბას წარმოადგენდა.“ მეცნიერებული იოსებ ხუციშვილს მესხეთიდან მოტაცებული საყოველთაოდ ცნობილი სწავლულის ანთიმოზ ივერიელის საქმიანობის გამგრძელებლად ასახელებს (დ. კოშორიძე, განახლებული მესხეთის ქალაქი). შოთა ლომისაძის მითითებით: „თბილისის უწყებათა ქართული ნაწილის გაუქმების შემდეგ საქართველოში ქართულად სტამბურის წესით არაფერი იბეჭდებოდა და ხუციშვილის სტამბა ერთადერთი ქართული სტამბა იყო“.

იოსებ ხუციშვილის მოღვაწეობა საზოგადოებისათვის ცნობილი გახდა მისი გარდაცვალების შემდეგ. 1890 წელს გაზეთი „ივერია“ წერდა: „ვინ მოიფიქრებდა, რომ საქართველოს მიყრუებულ ადგილებში თურმე გუტენბერგები ჩნდებიან. წელს თებერვლის უკანასკნელ რიცხვებში, ახალციხეში გარდაიცვალა ერთი ამგვარი გუტენბერგი“ (გაზ. „ივერია“, 1890). იოსებ ხუციშვილის გარდაცვალების შესახებ საინტერესო ცნობას გვაწვდის კონსტანტინე გვარამაძე: „ხუციანოვი მღვდელი იოსებ მსახურობდა დიდხანს ახალციხის ჯვრის ეკლესიაში და იქვეა დასაფლავებული გალავანში. თავისი საფლავი იოსებმა ორიოდე წლის წინედ თვითონ თავისი ხელით ამოთხარა, სიკვდილის სიახლოვე იგრძნო თუ არა. მისი საფლავის ქვაზე ჩასმული მარმარილო ბავშვებს გაუნადგურებიათ და ნაწერები აღარ აქვს. საჭიროა დავაწერინოთ იმ ქვაზე მაინც მისი ვინაობა, რო არ დაიკარგოს საფლავი ცნობილი მესხეთის ჰუტენბერგისა“. (ს.ჯ.ი.მ.ბ.ფ. № 4065).

შოთა ლომსაძე წერდა: „იოსებ ხუციშვილის საფლავი დღეს და-კარგულად ითვლება. მისი მიკვლევა და დადგენა კი სრულიად იოლო საქმეა. იგი დასაფლავებულია ახალციხის კათოლიკეთა ჯვრის მონასტრის სამხრეთ-აღმოსავლეთ კედელთან“ (შ. ლომსაძე, სამცხე-ჯავახეთი). იოსებ ხუციშვილის საფლავი მოძიებული იქნა მისი თანასოფლელის მიხეილ ველიჯანაშვილის თაოსნობით და 1976 წელს, იოსების ანდერძის მიუხედავად, მისი ნეშტი გადასვენეს მშობლიურ სოფელში – ხიზაბავრაში.

ხილოვანი და ხილობრივი

ლელა ფერაძე

ზედურობის წსტატი

დღეს ვისაუბრებთ ბექა კოპაძესთან, ბექა ჩემი სტუდენტი გახლდათ. ის ახლა უკვე პროფესიონალი მხატვარია. მე მიხარია და მეამაყება მისი უნივერსიტეტში ყოფნა, მისი პედაგოგიური მოღვა-ნეობა, მასთან ერთად თანამშრომლობა. ბექა დიდ ქართულ საქმეს ემსახურება. იგი ასწავლის სტუდენტებს ქართული ჭედურობის ოს-ტატობას, ეს გახლავთ სპეციალობა, რომელსაც იშვიათად მისდევნენ ახალგაზრდები და რომ არა ბექას მსგავსი ერთეული მხატვრები, იქნებ არც გაგრძელებულიყო ეს დიდი საქმე.

ბექა კოპაძე სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სწავლობდა ხის, ქვისადასხვა მასალათა მხატვრული დამუშავებისა და რესტავრაციის ფაკულტეტზე. ის იმდენად წარმატებული სტუ-დენტი გახლდათ, რომ პედაგოგების რეკომენდაციით გადაწყვდა ფაკულტეტზე მისი პედაგოგად დატოვება. მას შემდეგ, 2001 წლი-დან დღემდე ბექა უნივერსიტეტში მუშაობს.

მინდა, თავად ბექას გავესაუბრო და შევეხო მის შემოქმედებას.

ვიდრე უშუალოდ შენს შემოქმედებაზე ვისაუბრებდეთ, იქნებ გაიხსნო, როგორ დაადექი ხელოვნების გზას, რატომ აირჩიე მაინცადამაინც მხატვრობა, როცა დღეს პროფესიების საკმაოდ მრავალფეროვანი სპეციტრი არსებობს?

ჯვართამაღლება

იერუსალიმში შესვლა

ვალის ღვთისმშობლის ტაძრის კარი

ოჯახში ბავშვობიდანვე შემოქმედებით გარემოში ვიზრდებოდი. მამა, მიუხედავად იმისა, რომ პროფესიონალი ისტორიკოსია, საკმაოდ კარგი ფერმწერიც გახლავთ. მამის სიყვარულმა ხელოვნებისადმი ჩემში ინტერესი გააღვიძა, გავყოლოდი მხატვრობას.

1996 წელს დავამთავრე იაკობ ნიკოლაძის სახელობის სამხატვრო ტექნიკუმი. ეს იყო ჩემი სტუდენტობისა და მხატვრობასთან ზარიების ულამაზესი პერიოდი. როგორც ჩემი თანაკურსელების უმრავლესობას, მეც თბილისში მინდოდა დარჩენა და აკადემიაში სწავლის გაგრძელება რესტავრაციის ფაკულტეტზე, მაგრამ ოთხმოცდაათაანი წლების მძიმე პერიოდის გამოეს ვერ შევძელი. ამიტომ იძულებული გავხდი, დავპირუნებულიყავი ჩემს მხარეში...

და აი, ამ დროს თსუ მესხეთი ფილიალში მხვდება სწორედ ის ფაკულტეტი, რომელზეც აკადემიაში მინდოდა სწავლის გაგრძელება. რაღა თქმა უნდა, გადავწყვიტე ჩემს მშობლიურ მხარეში ამ ფაკულტეტზე მესწავლა. დღემდე ვთვლი, რომ ეს იყო ჩემს ცხოვრებაში ერთ-ერთი სწორად გადადგმული ნაბიჯი. უნივერსიტეტში დამხვდნენ შესანიშნავი ახალგაზრდა, მაგრამ პროფესიონალი პედაგოგები: რამაზ კორშია, ლევან ჯონაძე, ნოდარ ჯანიაშვილი. ისინი თავდაუზოგავად შრომობდნენ სტუდენტებთან, მუდამ ცდილობდნენ ბოლომდე დახარჯულიყვნენ. ეს იყო წლები, როცა ეროვნული თვითშეგნება მაღალ დონეზე იდგა ახალგაზრდებში და სწორედ ამ მოწოდებით გახლდნენ ეს ახალგაზრდა პედაგოგები მესხეთში მოვლენილი. მე დღემდე ძალიან დიდი მადლიერი ვარ მათი.

უნივერსიტეტში სწავლის პერიოდში მრავალფეროვანი არჩევანის წინაშე იდექი. რატომ არჩიე მაინცდამაინც ჭედურობა და არა რაიმე სხვა სპეციალობა?

იცი რა, როცა გვაქვს ოპიზრების შედევრები და საერთოდ, როცა ათვალიერებ ქართული ჭედურობის ნიმუშებს, ვერ შეძლებ გულგრილად დაშორდე მათ... მე, ყოველ შემთხვევაში, ასე დამემართა - ვერ ავუარე გვერდი ამ ხელოვნებას. უნივერსიტეტში სწავლის პერიოდში ჩვენ ყველა მასალაში გვქონდა მუშაობის საშუალება, მე მათგან სპილენძი ავირჩიე. ესაა საოცრად დამყოლი, საინტერესო მასალა, აქ ფორმები თითქოს თავისით ამოდის რელიეფებად, სპილენძი დასამუშავებლად დამყოლია და ვიზუალურადაც ულამაზესია ფერში. მასზე მუშაობისას სხვა მასალასთან შედარებით ბევრად თავისუფლად ვგრძნობ თავს.

რომელ ნამუშევარს თვლი შენს პირველ სერიოზულ ნამუშევრად?

ჩემი პირველი სერიოზული ნამუშევარი გახლავთ ჭულევის ტაძრის სამხრეთ ფასადის კარების პერანგი. ეს არის ორფრთიანი კარები (ზომა-290-220 სმ.-ზე) - ჩემი სადიპლომო ნამუშევარი. მასზე გამოსახულია თეოდორე ტირონისა და წმინდა გიორგის ფიგურები. ვფიქრობ, დავალებას კარგად გავართვი თავი. ეს ჭედურობა ჩემს ნამუშევრებს შორის ყველაზე დიდი ზომისაა.

მარკეტინგული თვალსაზრისით ჭედურობა საკმაოდ ნაკლებად იყიდება, მხატვრებისათვის კი ეს მხარე სირთულეს ნარმოადგენს. შენ როგორ ახერხებ ნამუშევრების რეალიზებას?

ნამუშევრების რეალიზაცია ერთ-ერთი აუცილებელი მხარეა იმისათვის, რომ მხატვარმა მუშაობა შეძლოს. ამ მხრივ, ვფიქრობ, ასე თუ ისე, მაინც გამიმართლა, რადგან ჩნდებიან ადამიანები, რომელთაც აქვთ სურვილი, შესწირონ ტაძარს ხატი, ან ტაძრის რაიმე შესამკობი აქსესუარი, ან სულაც მოჭედონ კარები. ერთ-ერთი სერიოზული შეკვეთა მივიღე ოხერას წმინდა გიორგის სახელობის ტაძრის კარებისათვის (ზომა 170-100 სმ). ესაა ერთფრთიანი კარები, რომელზეც გამოვსახე წმინდა გიორგის ფეხზე მდგომი ფიგურა შეტანილი.

რომელია შენი საყვარელი ნამუშევარი და, საერთოდ, რა ჭედურობები გაქვს შესრულებული?

საუკეთესო ნამუშევრად ვთვლი, სახარების ყდას, რომელზეც გამოვსახე „ნათლისძლება“. შესრულებულია სპილენძში. ეს ნამუშევარი ჩემი ნათლულისათვის გავაკეთე საჩუქრად და ალბათ ესეცაა მიზეზი იმისა, რომ განსაკუთრებულად კარგი გამომივიდა. მაქვს შესრულებული კიდევ სამეუფეო კონდაკის ყდა „ამაღლების“ კომპოზიციით. ეს ნამუშევარი ინახება მეუფე სერგისთან.

ჭულევის მონასტერში ინახება ჭედური ხატი „უფლის იერუსალიმში შესვლა“... კიდევ ბევრი სხვა ჭედურობა მაქვს, რომლებიც ჩემთვის ძვირფასია და საინტერესო.

...ალბათ ყველა მათგანს ახლა ვერ გავიხსენებთ... ამიტომ გადავიდეთსხვა თემაზე. გვითხარი, როგორ მუშაობ სტუდენტებთან?

სტუდენტებთან მუშაობისას ვცდილობ, ცოდნასა და ოსტატობასთან ერთად მათ გადავცე ქართული კულტურის სიყვარული. თუ არ ეცოდინებათ მათ ჩვენი ჭედურობის ფასი, თუ არ დაეყრდნობიან ისინი ამ დიდ განძს, მაშინ ის დიდი ტრადიციაც მოიშლება და ქართულ ჭედურობას დაეკარგება ის ღირებულება, რითაც ფასობს იგი ჩვენი ქართული კულტურის საგანძურში.

ზაფხულობით მუშაობ ძეგლების რესტავრაციაზე, შენდა სანაქებოდ უნდა ითქვას, რომ ამ საქმეში ჩვენი უნივერსიტეტის სტუდენტებიც აქტიურად ჩართე.

დიახ, 2007 წლიდან ვმუშაობ ძეგლთა რესტავრაციაზე ჯგუფთან ერთად, რომელიც უშუალოდ ძეგლთა დაცვის დეპარტამენტის მითითებითა და ზედამხედველობით მოღვაწებს. ჯგუფის ხელმძღვანელი გახლავთ ალექსანდრე რუბაშვილი.

ჩემი პირველი ექსპედიცია იყო - ზარზმაში. მას მოჰყვა ჭულევი, საფარა, ბიეთი, იკვი (კასპის რაიონი), გელათი, მეტეხი, ატენის სიონი... ამ ექსპედიციებში მუშაობაში ჩავრთე ჩვენი პროფესიული პროგრამის სტუდენტები და აი, უკვე მეზუთე წელია, ისინი წარმატებით ართმევენ თავს საქმეს. ახლა უკვე ჩვენი ცხრა სტუდენტი მუშაობს მუდმივ წევრად ექსპედიციის ჯგუფში. მათ წელსაც ძალზე საინტერესო ზაფხული ელოდებათ წინ.

და ბოლოს ბექა, შენი ოცნება?

როგორც, ყველა მხატვარს, მეცმინდა მქონდეს ჩემი სახელოსნო, სადაც ვხატავ და ვჭედავ...

ეს მართლა ყველა მხატვრის ოცნებაა, იმედია, მალე გექნება საკუთარი სახელოსნო.

მე კი დავამატებდი, რომ ბექა კოპაძე მრავალფეროვანი შემოქმედი გახლავთ. ის საინტერესოდ მუშაობს ფერწერასა და გრაფიკაში, ასევე წერს ხატებს... ნამუშევრები, გახლავთ მართლაც დახვეწილი და ოსტატურად შესრულებული კომპოზიციები. ეს არის ჭედურობა, რომელიც ნამდვილად გაუძლებს დროს. მე მიხარია, რომ მისი ნამუშევრების უმრავლესობაც მესხეთის ტაძრებში ინახება.

068 ღ პოეზია

მაკა კაჭკაჭიშვილი-ბერიძე

ფილოლოგის დოქტორი, სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი. რექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში. ამავე უნივერსიტეტის კურსდამთავრებული.

დაიცვა დისერტაცია თემაზე: „ბილინგვაზმის საკითხი საქართველოში ჯავახეთის მაგალითზე“.

ქართველური ენათმეცნიერების გარდა მისი კვლევის სფეროა განათლება.

თანამედროვე ქართული პოეზიის ცნისათვის („ცისპარი 1852“)

I

რამდენად აზის ჩვენი დროის „დაღი“ თანამედროვე ქართული პოეზიის ენას, რა ფორმებს ირჩევენ პოეტები და რაზე მეტყველებენ სიტყვანი?

ენა მრავალი თვალსაზრისით შეისწავლება. ბესარიონ ჯორბენაძე ენის შესწავლის ყველა მიდგომას სამ ძირითად ასპექტამდე დაიყვანს: „ა) ენა თავისთავად ე. ი. ენის ფორმობრივი და სემანტიკური სისტემების, სტრუქტურების შესწავლა; ბ) ენა, როგორც ერის კულტურის შემადგენელი ელემენტი; გ) ენა, როგორც მხატვრულ სახეთა შექმნის საშუალება (ანუ ენის შესწავლა პოეტური ლოგიკის თვალსაზრისით)“.

ჩვენთვის საინტერესოა ენის შესწავლის უკანასკნელი მიდგომა, რადგან მიგვაჩნია, რომ სინამდვილის მხატვრული ასახვის დროს

განსაკუთრებით იჩენს თავს ენისადმი სუპიექტური დამოკიდებულება. ამიტომ არის, რომ ერთი და იგივე საგანი ან მოვლენა, შესაძლოა სხვადასხვა, ერთმანეთის საწინააღმდეგო ასოციაციებსაც კი იწვევდეს ორ შემოქმედში. შემოქმედის ენისადმი, სიტყვისადმი და-მოკიდებულება იქცევა მისი თვითმყოფადობის საფუძვლად. ჭეშმარიტი მხატვრული შემოქმედების უმკაცრესი კანონები ხელოვანის-გან ითხოვს არა მხოლოდ სათქმელის ორიგინალობას, არამედ აზრის გადმოსაცემად სწორად შერჩეულ ენობრივ ქსოვილსაც, ანუ შინაარსის შესაფერის ფორმას.

1852 - 1863 წლებში უურნალ „ცისკრის“ ფურცლებზე ენის სა-კითხზე გამლილი პოლემიკა ეპოქალური მნიშვნელობის აღმოჩნდა. მოპაექრე მხარეებს განსხვავებულად ესმოდათ გამართული წერა-კითხვის ნორმები, მეტიც, არსებობდა თვალსაზრისი, რომლის მიხ-ედვითაც ნორმირებული ენა პირობითი მოვლენა იყო.

დ. ბაქრაძე წერდა: „მე არ მნამს ესა, გრამატიკის კანონებით ენის სწავლა. გრამატიკის კანონებით ენის სწავლა შეუძლებელია, როგორც ლოგიკის კანონებით მსჯელობა. მეთერთმეტე და მეთორ-მეტე საუკუნეებში, აგრეთვე შემდეგ, ქართველთ არ ჰქონიათ დანე-რილი გრამატიკა. მაშ, რუსთაველმა, ჩახრუხაძემ, ვახუშტიმ და საბა ორბელინმა, რომლის კანონებით ისწავლეს სამშობლო ენა?“

საკმაოდ მაკაცრი იყო არჩილ ჯორჯაძის პასუხი: „განა უცნაური არ არის, მეცნიერმა სთქვას, ენის კანონების შესწავლა არ არის სა-ჭირო? რუსთაველს არ შეუსწავლია და ნახეთ, რა ენაზე სწერსო. ჯერ ერთი, არ ვიცით, შეუსწავლია თუ არ შეუსწავლია. იმ ხანში განათლება საქართველოში სხვა ხარისხის იყო“.

კითხვა - სად და როგორ შეისწავლა რუსთაველმა გრამატიკა, საუკუნეზე მეტი ხნის წინ დაისვა. პასუხი არც დღეს ვიცით და-ნამდვილებით, თუმცა დღევანდელი გადასახედიდან დაბეჭითებით შეიძლება ვთქვათ, რომ პოლემიკა იმ მოაზროვნეთა სასარგებლოდ დამთავრდა, რომლებიც მიიჩნევდნენ, რომ გრამატიკული წესები ენის განვითარების ბალავარს ქმნის. ამიტომ „ცისკრის“ ფურცლები შემდგომშიც ერთგულებდა ქართული სალიტერატურო ენის ნორ-მებს და ამით მძლავრად უწყობდა ხელს მის განვითარებას.

არ ვიცით, ვინ შეასწავლა რუსთველს გრამატიკა, თორემ მხო-ლოდ „ვეფხისტყაოსანი“ იქნება საკმარისი იმის დასადასტურებლად, რომ სიტყვა თავის მხატვრულ ფუნქციას ასრულებს არა მარტო ში-ნაარსზე დაყრდნობით, მისი მნიშვნელობის პოეტური გააზრებით, არამედ იგი მხოლოდ ფორმითაც შესაძლოა, იქცეს მხატვრული

ფუნქციის მატარებლად. „ვეფხისტყაოსანში“ უხვად არის გაბნეული პერსონაჟთა ხორციელი სილამაზის ამსახველი ეპითეტები, მაგრამ მათ სულიერ სამყაროს, უპირველეს ყოვლისა, მათივე სიტყვა გადმოგვიშლის, ნამოქმედარზე უკეთესად მათი ნათქვამი წარმოგვისახავს პიროვნულ ხატს. სამართლიანადაა ნათქვამი: „განა ეს ერთადერთი შორისდებული, რომელსაც ნესტანის გამტაცებელნი „ორნი მონანი, პირითა მით ქაჯებითა“, გაჟყვივიან, არ წარმოაჩენს მათ პრიმიტულსა და ველურ ბუნებას - „მათ გაეხარნეს, ხმა-მაღლად იყივლეს: იპი, იპია?!“, განა ჭაშნაგირის მუქარით დამფრთხალი ფატმანის ვიშვიში და წიოკობა უკეთ არ ჩაგვახედებს მის სულში: „მოსთქვამს: მოგვალ, ჰაი, ქმარი, ამოვწყვიდენ წვრილნი ძვილნი“ (ბესარიონ ჯორბენაძე).

პერსონაჟთა ხასიათების ძერნვის ეს ხერხი შემდგომი პერიოდის ნაწარმოებებში კიდევ უფრო დაიხვეწა, გამრავალფეროვნდა, თვისებრივად შეიცვალა: თუ ადრე ხასიათის დახატვა ნათქვამის შინაარსს, აზრს ეკისრებოდა, მოგვიანებით ამ მიზნით გამოყენებული იქნა ფორმაც: ეროვნული, სოციალური, საზოგადოებრივი თუ სხვა მახასიათებლების წარმოსაჩენად პერსონაჟის ნათქვამში ჩაერთო დიალექტიზმები, ბარბარიზმები, მხოლოდ ამა თუ იმ პირისადმი ნიშანდობლივი გამოთქმები.

ასე რომ, დადასტურდა ზემოაღნიშნული - მთქმელისთვის შერჩეული სიტყვა თავისთვად იქცა მთქმელის მახასიათებლად ისე, რომ მოქმედება აღარ გახდა საჭირო. შესაბამისად, სიტყვა ერთგვარი საზომადაც გამოდგა სულიერი მდგომარეობის შესაფასებლად.

ილია ჭავჭავაძე წერდა: „ჩვენ თვითონ დავცალიერდით გუდაფ-შუტასაცით, ცალიერი სიტყვებილა გვინდა, ცალიერი ხმები, რომ ენამ პირში იშტვინოს და ყურმა ძარღვი იფხანოს? სულიერი დამცრობა ენის დაკნინებასაც იწვევს. გახუნებული და უსახური ნათქვამების მომრავლებას“.

ვინ, ვინ და გალაკტიონ ტაბიძემ იცოდა სიტყვის ფასი. ნიშანდობლივია მისი მეუღლისადმი მიწერილი ერთ-ერთი ბარათი. პოეტს მიუღია ანონიმური წერილი, სადაც ავტორი უშვერი სიტყვებით ლანძღავდა გალაკტიონს. ამის შესახებ პოეტი მეუღლეს სწერს: „მან სულ რამდენიმე სიტყვაში თქვა თავისი თავი“.

ჩვენი მხრივ, დავძენთ, რომ სიტყვას აქვს უნარი, წარმოაჩინოს პიროვნებაც და თვით ეპოქაც. განსაკუთრებით სიტყვას, განფენილს პოეზიაში.

ტომას სტერნზ ელიოტი, ნობელის პრემიის ლაურეატი პოეტი, მიიჩნევდა, რომ „ტრადიციულად, პოეზია ითვლება ხელოვნების ყველაზე „რეგიონულ“ სახედ. მხატვრობით, სკულპტურით, არქიტექტურით, მუსიკით შეიძლება დატყბეს ნებისმიერი ადამიანი, ვინც ხედავს და ვისაც ესმის, მაგრამ ენა, განსაკუთრებით კი პოეზიის ენა — სულ სხვა შემთხვევაა. შეიძლება კიდეც მოგვეჩვენოს, რომ პოეზია უფრო მეტად აშორებს ადამიანებს, ვიდრე აერთიანებს. მეორე მხრივ კი უნდა გვახსოვდეს, რომ თუკი ენა წარმოშობს ბარიერებს, სწორედაც რომ პოეზია უწყობს ხელს ამ ბარიერების გადალახვას“ (თარგმნა გვანცა ჯობავამ).

საინტერესოა, როგორია თანამედროვე პოეტების სიტყვისადმი დამოკიდებულება, ერთი მხრივ, და მეორე მხრივ, რა განაჩენს გამოუტანს თანამედროვეთაგან არჩეული სიტყვა მათ პატრონებს?

ღვთის წყალობით, ლექსი დღესაც ბევრი იწერება და იძეჭდება. საკმაოდ ძნელი იყო შერჩევა, საიდან დაგვეწყო და ვისით. შევჩერდით პოეზიაზე, რომელსაც ბეჭდავს უურნალი „ცისკარი 1852“, რითაც ერთგვარად გამოვეხმაურეთ უურნალის აღდგენას და გამოვხატეთ ჩვენი დამოკიდებულება. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მეცხრამეტე საუკუნის 50-60-იან წლებში თავის დროზე გაჩაღებულმა პოლემიკამ დიდად განსაზღვრა ქართული სიტყვის ბედი, ანუ დავიწყეთ თავიდან. ამ არჩევანმა კიდევ ერთი კითხვა გააჩინა: როგორია „ცისკრი 1852-ის“ არჩევანი. ჩვენთვის საინტერესო კითხვებზე პასუხებს გავცემთ 2015 წლის განმავლობაში უურნალ „ცისკარი 1852-ის“ ფურცლებზე დაბეჭდილი პოეზიიდან. აქვე გამოვხატავთ განსაკუთრებულ მადლიერებას უურნალის მისამართით, რომელმაც თავი მოუყარა საინტერესო ხელოვანთა შემოქმედებას და საშუალება მოგვცა, გვეკვლია.

მხატვრული ნაწარმოებების ენის, მათ შორის პოეზიის ენის შესწავლას ყოველთვის განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა. შეისწავლებოდა პოეტის ენა მრავალმხრივად: ლექსიკურ-გრამატიკული თვალისებურებების თვალსაზრისით, სინტაქსური კონსტრუქციების მხრივ, სტილისტიკური მიდგომით. დაწერილია ბევრი ლირებული სამეცნიერო წერილი, სადისერტაციო წაშრომი.

ძველი ქართული ენის სინტაქსი, სიტყვათა წყობა და ლექსიკა არასოდეს იყო უცხო ქართული პოეზიისთვის და მიუხედავად ახალი საუკუნის დასაწყისისა, ახლაც ასეა. ლექსიკში ახლაც გვხვდება, როგორც ივანე გიგინეიშვილი უნოდებს, არქაიზმები „ლექსიკური, მორფოლოგიური და სინტაქსური ხასიათისა“. განსაკუთრებულ ოს-

ტატობასთან ერთად განსწავლულობასაც საჭიროებს ძველ ქართულთან ზიარება. ამიტომ არ მიგვაჩნია მოულოდნელად, რომ პოეზიაში შედარებით ხანგრძლივად ნაწრთობი პოეტები მიმართავენ ლექსის არქაულ წყობაზე გამართვას. შეინიშნება კანონზომიერება: ძველი ქართული ენის ნორმები გამოყენებულია ლექსის შინაარსთან შესაბამისობის მიზნით. მაგალითად: ისეთი სათქმელის გადმოსაცემად, რომელიც მარადიულ ღირებულებებს ეფუძნება, რომელსაც დრო და სივრცე არ გააჩნია.

„რადა კრთი, სულო,

რად სხვაგვარით რთოლვით მევსები“ - ასე იწყება **მანანა ჩიტიშვილის** ლექსი „სამადლობელი“ (№1), რაც „სინტაქსური არქაიზმის“ ნიმუშია. ლექსში გამოყენებულია სულ რამდენიმე არქაული სიტყვა:

„მალალპალატებს საოსტიონე

მნირის ვარჩიე,

იცის კი ვინმერმ,

რა უშქარი გზებით ვიარე...“ და გრძელდება ახალი ქართულისთვის დამახასიათებელი ნორმებით. მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ პირველივე ორ სტრიქონში სიტყვათა წყობით შექმნილი განცდა, შემდეგ ძველი ქართული ლექსიკა სავსებით საკმარისია იმისთვის, რომ სამადლობელი სიტყვები მკითხველმა აღიქვას ლოცვად. განცდა იმისა, რომ უფლისადმი მიმართულ სათქმელს ისმენს, მკითხველს უჩნდება მანამ, ვიდრე გაიაზრებს თავად სიტყვების, სათქმელის შინაარსს.

ჯარჯი ფხოველის ლექსში „მოდი, დაამშვიდე შეთქმული სიტყვები“ ძველი ქართულის ფორმა მეტი სიმძაფრისა და ემოციისთვის არის გამოყენებული. ვფიქრობთ, პოეტი სათქმელის გაძლიერების ფუნქციით იყენებს მას:

„მოდი, დაამშვიდე შეთქმული სიტყვები,

ამქვეყანაზე იმედი ხომ ყველას ეკუთვნის,

იმ ველური ნადირის გარდა,

ვინც ალაგო ციხეკოშკები,

ვინც შორიდან თვალებს გიმწვეტებს,

ვინც გაგაძევა თავის ჯოგიდან!“ (№1).

„ალ-“ (ალაგო/ააგო) ზმნისწინის ძველი ფორმით გამოყენებამ ფორმაში კიდევ უფრო დააძველა აგებული ციხე-კოშკები და თანამედროვეთა გადასახედიდან შორეულ წარსულში გადაისროლა შენობათა ამგებნი.

ვფიქრობთ, განსაკუთრებული ფუნქცია აქვს ძველი ქართულისთვის დამახსასიათებელ ფორმებსა და კონსტრუქციებს მურმან ჯგუბურიას, როგორც ავტორი უწოდებს, პოემა-შეგონებაში „გუბერნატორად გამწესების წინ დონ-კიხოტმა სანჩო-პანსას ჭკუა დაარიგა“. როგორც სათაურიდან ჩანს, პოემა დიდაქტიკური ხასიათისაა. 21-ე საუკუნის გადასახედიდან არიგებს ჭკუას დონ კიხოტი სანჩო პანსას, ესაუბრება ღირებულებებსა და ფასეულობებზე, სათავეს ჯერ კიდევ ადამისა და ევას დროიდან რომ იღებენ. დროის საზღვარი წამლილია. ამას თვითონ პოეტის სიტყვები უკეთ გამოხატავს:

„რაც შენ გგონია, ახალია, არს ოდენ ძველი

და იქ ყვავილობ, სადაც უკვე მწიფეა რთველი“.

ენობრივი ქსოვილიც ნარევია, ზუსტად ისევე არაერთასახოვანი, როგორც ნათქვამი - სხვადასხვა დროის, სხვადასხვა ეპოქის, მაგრამ გასაგები და ჩვენამდე მოსული. ენობრივად ე.წ. ახალი და ძველი სტილის შერევით ავტორი ადასტურებს, რომ სინამდვილეში რაც „ახალია, არს ოდენ ძველი“:

„გამორიცხული სულ არ არის, გარდათქვას ლექსად
კაზმული სიტყვის მოყვარულმა, აქ გირჩევ რასაც,
და ჩაულრმავდეს ჩვენს **შინამოს** და არა ფასადს,
ვთქვათ, რას ვჭამთ, რას ვსვამთ, რა გვაცვია ანდა რა **გვმოსავს**,
რამეთუ გული მაცხოვარმა ჩაგვიდგა ლოცვად,
და **სული ჩვენი ალამალლა** მიწიდან (ცამდე“.

მთელი პოემა აგებულია ამგვარი ოპოზიციებით: ლუკმაპური და სარჩო, ხამს და უნდა, მეტადრე და უფრო, შავი/თეთრი ან ურგი/სარგი ან ცუდი/კარგი; მიუსართო და არგუნო და ა.შ. საინტერესოდ გვეჩვენება შოთა რუსთაველის სიტყვების ავტორისეული პერიფრაზი:

„თუ თავი **შენი შენვე გახლავს**, ვით ამბობს **შოთა**,
ვინაც პოემა უებარი აზრებით მორთა,
თუმცა პოემის **მახსოვარიშენ** არ ხარ, მაგრამ,
ეს ერთი მაინც დაიხსომე **ნიადაგ**, რადგან,
უფრორე კარგი არა თქმულა მოკვდავი ენით:
„რასაცა გასცემ (მარტოოდენ) ის არის **შენი**“.

არქაზმად შეიძლება მივიჩნიოთ ვით ზმნიზედის გამოყენება ზოგიერთ შემთხვევაში. ვფიქრობთ, აქ უნდა გავმიჯნოთ ორი პირობა - პირველი, როდესაც ზმნიზედას მოჰყვება ძველი ქართული სინტაქსური კონსტრუქცია, ანუ ფრაზაა გამართული ძველი ქართული

ენობრივი ნორმების მიხედვით და მეორე, როდესაც კავშირი როგორც უბრალოდ, რიტმის გამო ვერ ჯდება და ჩანაცვლებულია ზმინზედით ვით. ცხადია, არქაიზმი პირველი შემთხვევაა და არქაიზმად ვერ ჩაითვლება:

„**ვით** წვიმის წვეთი მიტოვებულ ქუჩის შადრევანს“ (დოლიძე, სიჩუმე შტორმის წინ, №4);

„ვაჟია მგელი, ვით იანვრის ჭალაში ქარი“, (ჯგუბურია, №5).

„იყავი მშვიდი, ვით მარანში პირსავსე ქვევრი“ (ჯგუბურია, №5)

გამოიკვეთა ერთი კანონზომიერება: თანამედროვე ქართულ პოეზიაში როგორც თავისუფლად ინაცვლებს **ვით** ზმინზედას და ამის მაგალითები უხვად დასტურდება ყველა თაობის პოეტთა ენაში. არის შემთხვევები, როდესაც იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ძველი ლექსიკური ერთეული შერჩეულია ალიტერაციის ეფექტის მისაღწევად და ჭირს რამე კონკრეტული ფუნქციის დანახვა:

„ლექსებს იმედს ვაცმევ, ცრემლში ტანდაბანილს

სტროფებს **ზეპურსა** და **ზეპირს**,

რა ვქნა?! — შენზე გადის ჩემი „ჯანდაბანიც“,

ჩემი „იმის იქით გზებიც“ (დოლიძე, გალათეა, №4).

განსხვავებული განცდა რჩება მკითხველს **ნანა გასვიანის** პოეზიის კითხვისას, ლექსში „იმწუთიერი“ ენობრივი ფორმა-კონსტრუქციები თანამედროვე ქართული ენის გრამატიკული ნორმების შესაბამისია, მაგრამ ერთ ფრაზაში თავმოყრილი უცხო და ძველი ქართული ლექსიკა ისე მიჰყვება ერთმანეთს, რომ მათ შორის ზღვარი იშლება, მაგ:

„რიფებს გავცდით და ავცდით **სანაოს**,

სისხლიც ვკემსეთ და სევდის **ხოშარიც**,

მზის ტალანებში თანისთანაობს,

ვინც ხვალ ვიყავი — მარგი. **კლოშარი**“.

ან: „ძლივს გავარჩიეთ გვრიტის **დისკანტი**“.

ან: „ჩავუარეთ და ჩავაყოლეთ თვალი **უშქარი**,

ცხრა **სკნელს**, ცხრა **ლარტაფს** გავცდით **ხაშმიანს**,

მოგზიდეთ მშვილდი, დავჭიმეთ ლარი

და **წავასწარით** — ერებოსის **განიხვნა** საშო —

გადაუკვანძა ცის კიდურმა მზის სხივს ჭიბლარი.

ნლების **ქერეჭი**, დლების **ხრილი**,

უსხი სიცოცხლის ეს ვოიაჟი,

თქვენ გქონდეთ წავალ მე თავდახრილი,
ჭილის ქუდით და **საკუროაჟით**".

საინტერესო ექსპერიმენტია, რომელიც ჩაითრევს მკითხველს მხოლოდ იმიტომ, რომ სიტყვათა უმეტესობა შესაძლოა გაუგებარი აღმოჩნდეს. ლექსი სიტყვათა თამაშს ემგვანება, სადაც უსმინო რიტმს და ამოიცნო (თუ სპეციალისტი არ ხარ), სიტყვათა მნიშვნელობა. ეს კი ავტორისაგან მკითხველის გამოწვევას ჰგავს. როგორც წესი, ასეთ ექსპერიმენტებს ახლავს რისკი — ამართლებს მხოლოდ „განსწავლულ“ მკითხველებზე.

რაც შეეხება დიალექტიზმებს, ისინი ძირითადად ლექსიკური ხასიათისაა. აქვე ცალსახად უნდა აღვნიშნოთ, რომ მათი გამოყენება გააზრებულია და ემსახურება ძირითადად იმ კუთხის კოლორიტის შექმნას, რომელ დიალექტზეც იწერება ფრაზა, სტრიქონი, სტროფი თუ ლექსი:

„და კვამლი, როგორც „დაპწნილი ყველი“

ნისლების რძისგან ამოჰყავს დილას“ (დოლიძე, გაზაფხულისპირული, №4).

იქმნება ხალხურობის მეტი განცდა, ხაზი ესმება სათქმელის გულწრფელობას, რჩება სილალის, კარგად ნაცნობთან მიახლოების შეგრძნება და ფორმა ისეთი მისაღებია მკითხველისთვის, რომ შინაარსი გადაადის მეორე პლანზე:

ჩვენ მოვდიოდით, მთელს **დუნიას** გარინდებულნი,

როგორც დედათან (ქადაგიშვილი-ოქროპირიძე, კავშირები, №4)

გავაგრძელებთ უცხო სიტყვების თემას, რომლითაც გატაცება ქართულ პოეზიაში ახალი არ არის: „გალაკტიონ ტაბიძისთვის დამახასიათებელია ერთგვარი გატაცება უცხო სიტყვებით, იქნება ეს ზოგადი სახელები, ადამიანთა საკუთარი სახელები, გეოგრაფიული სახელები თუ სხვა.ამასთან, დამახასიათებელია, რომ პოეტი ცდილობს ამგვარ სიტყვათა დაწერილობა ისე წარმოადგინოს, როგორც უცხო ენებშია“ (ივანე გიგინეიშვილი). გატაცება არ იგრძნობა, მაგრამ „ცისკარი 1852“-ის ფურცლებზე დაბეჭდილ ლექსებშიც ვხვდებით უცხო სიტყვებს, არა უცხოური, არამედ ქართული გახმოვანებით:

„ბრები, ლითონის ტორშერები, რქები მოზვერის,

პატეფონები. მსახველი ომის — ალბომი“..

ან: „ქალებიც თავებს აზნებენ ფილატელისტებს“...

„ბავშვი ჯაზმენი ფაიფურზე უკრავს ნაპრალებს“.

ან: „გარეშე ქალაქს აჭრელებულს, ვინტაჟებიანს“,

„ვისკენ მივმართო არსებობის გრილი გლისანდო“ (ჯახუტაშვილი, მშრალი ხიდი, №1).

ან „ვიდრე სტრიქონებს, ძირითადად ვორდში აკრეფილს“ (აბუსელიძე, №5).

ვფიქრობთ, უცხოური ლექსიკა ორგვარ ფუნქციას იძენს. პირველი - ამ გზით შემოდის „თანამედროვე ცივილიზაცია“ პოეზიაში. ცივილიზაცია, რომელიც, როგორც ვახუშტი კოტეტიშვილი 1999 წელს აღნიშნავდა, თანამედროვეობის არჩევანია, სამწუხაროდ, ხელოვნების უარყოფის ხარჯზე გაკეთებული არჩევანი: „ეს მხოლოდ ჩვენი ქვეყნის ტრაგედია არ არის. ეს გლობალური პრობლემაა და ასე თუ ისე მთელ მსოფლიოს ეხება. ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის გამარჯვებისთანავე კაცობრიობა აღმოჩნდა დილემის წინაშე. მას უნდა გაეკეთებინა არჩევანი კულტურასა და ცივილაზიას შორის. მან უყოყმანოდ ცივილიზაციას დაადო ხელი, თუმც, შესაძლოა, ისიც კულტურა ეგონა . . . სულ სხვაა მობილური ტელეფონი, რომელიც შეგიძლია ქუჩაშიც ამოიღონ და გააბა საქმიანი საუბარი. ხოლო მარკუს ავრელიუსის „ფიქრები“ და ფრანსუა ვიონის „დიდი ანდერძი“ ხომ ამოვარდნილია ყოველდღიური მოთხოვნილებების სიიდან“.

მეორე ფუნქცია უცხო სიტყვებისა არის პოეტის მიერ აღნერილი სამყაროს გაუცხოება, ხაზგასმა, რომ რაღაც არაორგანული, გარედან მოსულია:

„არა სუპერბლეფი — მეტაპოეზია!

— სულს სულ სხვა რამ უნდა - მეტი პოეზია!

ამ ბიჭს ან იმ გოგოს მეტაპოეზია

სად, ვინ შეასალა, ნეტა, პოეზიად!“ (ჭანტურია, ყურმოკრული რეპლიკა მე მხოლოდ გავლექს, №2).

„ახსოვს საქართველოს

შენაქო? იუკლო?

მიაქვს ინვესტორის

საეჭვო მიკრობს.“

უურნალში წარმოდგენილი ლექსებიც კი საკმარისი აღმოჩნდა გვეფიქრა, რომ ცივილიზაციასთან მიმართებით გადამწყვეტი შემოქმედის ნიჭია. მოქნილი, ფრაზა, მაღალმხატვრული პოეტური სახე და სწორად მიგნებული სიტყვა სასწაულებრივად ათვინიერებს, იმორჩილებს და ხელოვნების ჩარჩოში აქცევს „ვებერთელა ცივილიზაციას“, სადაც ამ უკანასკნელს ხელოვნების მსახურების გარდა არაფერი დარჩენია. **მზია ხეთაგურის ლექსი „დაკითხვა“, რომელიც**

თავიდან ბოლომდე დიალოგია (მოპასუხე - დედამიწის ნებისმიერი მცხოვრები, მხოლოდ ბოლო კითხვაზე პასუხში ჩანს საქართველოს მოქალაქე), ჩვენი საუკუნის ნებისმიერ სასამართლო პროცესს მოერგება:

- „გვარი, სახელი?
- მე!
- დაბადების წელი, თვე, რიცხვი?
- თარიღი, როცა ერთი წლით ადრე დედაჩემი ყინულიან ეზოში ფეხშიშველა დადგა, რადგან ოჯახი მამაჩემზე გათხოვების ნებას არ რთავდა. . .
- წარმოშობა?
- უცხოპლანეტელი-
ადამიანთა გასაცნობად ჩამოფრენილი . . .
- პროფესია?
- მოლიპულ გზაებზე მოხეტიალე ექსკურსიამძროლი. . .
- რას საქმიანობენ თქვენი მშობლები?
- ოცნებობდნენ. . .
- პატიმრობაში თუ ყოფილხართ?
- რაც თავი მახსოვს, პატიმარი ვარ. . .
გყავთ თუ არა უცხოეთში ნათესავები?
- დიახ- დიდი სანათესაო მყავს ცხინვალში, ზღუდრის სა-საფლაოზე — დღეს ხომ ის მიწა უცხოეთია . . . “ (№4)

გლობალიზაცია/ცივილიზაციამ შეიძლება წაშალა საზღვრები, დააჩქარა დრო, გახსნა ჩაკეტილი სივრცეები, გააერთოეროვნა სატკივარი და სიხარული, მაგრამ ვერაფერი მოუხერხსა იმ ურთიერთობას, იმ ინტიმს, რომელსაც ქმნის ორი მიკროსამყარო პირობითი სახელნოდებით: „მე და შენ“. შეუძლებელია შემთხვევითობად ჩავთვალოთ, რომ გამოქვეყნებული ლექსების 95 პროცენტი მიმართვაა. ეს კი ლექსს მეტ ინტიმურობას საძინს, მეთხველი თავს ლირიკული გმირის სათქმელის ადრესატად აღიქვამს და მასთან პირისპირ, მარტო რჩება. დაჟინებასა და ძლიერ ექსპრესიას იწვევს ზმნის მეორე პირის ფორმები სტრიქონებში:

„ვზივარ, გიხსნებ, გიმეორებ, გჟურცლავ და გმარცვლავ,
გკითხულობ, გზვერავ, თვალს გაყოლებ, გათვალიერებ...“ (ბენიძე, ზაფხული, წერილი მესამე, 2014 წლის 22 ივლისი, 3:12 სთ, №1).

ან „როცა ქუჩები ხმაურისგან ვეღარ გფიქრობენ (აბუსელიძე, გაუგზავნელი წერილები შენ, №5).

შემდეგი სტრიქონები ნაწყვეტია ლია ლიქოკელის ლექსიდან:

„დალლილი იქნები და არაფერს გკითხავ,

არც არაფერს მოგიყვები,

ლოგინს გაგიმზადებ, რბილ თივას გაგიშლი,

ზურგით ჩამოვიტან გორიდან სულ ახლად მოთიბულს .

გაგიფენ, მოგიწვები.

გულზე ხელს დაგადებ, გიყურებ.

გაივსება ჩემი სახლი“, (წამო ჩემთან, №2), პოეტი სასაუ-
ბრო ენისათვის დამახასიათებელი ლექსიკით, სადა, გაუპრანჭავი
ფრაზებით (ავტორის მთელ შემოქმედებას რომ ახასიათებს) თითქოს
პასუხობს ცივილიზაციის გამოწვევებს, გლობალურ სამყაროში
ახერხებს თავისი კუთვნილი მიწის პოვნას იმ ადამიანისაგან
განსხვავებით:

„რომელმაც იარა, იარა და კედელს მიეყუდა,

რადგან ვერ იპოვა მიწა, რომელზეც დადგებოდა,

ხეს დარგავდა და სახლს ააშენებდა“ (ლიქოკელი, დამიხატე
სე, №2).

ჩვენს დროშიც გრძელდება სიტყვათშემოქმედებითობა -
თხზავენ შემოქმედნი ახალ სიტყვებს. პოეტები ძირთათადად კომ-
პოზიტურ სიტყვათნარმოებას მიმართავენ:

„აგუდანაპადებულებს

ბედის ანაპარა ხომ ვერ გაუუშებთ? (გასვიანი, ნათლობა, №7)

„ჩაივლის, მკერდს ჩავიმჯობავ,

ღამდება, არ მოდლევდება“ (ჩხიკვაძე, თმაში ჭალარა ყვა-
ვილობს, №9);

„გზის ბოლოს კაცგაქცეული ქალივით რომ დგას“ (ლიქო-
კელი, №2);

„იმ ხელებით, თითებში რომ ჩაიგრიხეს

ეგ ქვისკვნეტასავით ცხოვრება“;

ან: ხელების მოსარეკად წაგიდა

ჩემი ცხრამთასიქითის ბებია“ (ლიქოკელი, №2);

რატომ ვერ გავაფერადე ბოლომდე

ჩემი ბავშვობისადამიანებიანი გასაფერადებელი“ (ჯავახიშ-
ვილი, პროცენტები, №2).

„საშინაოდ: ბიებიანი ბამბაზიის რბილი პაჯამა და

მაშიები — თივისფერბალახმოქარგული (ლელა ცუცქირიძე,
ზამთრისპირი, №4)

„მუნჯდება ტალღა მზეჩაგდებით, კენჭებჩაგდებით (დოლ-იძე, სიჩუმე შტურმის წინ, №4).

„შენ მზე(დღე)გრძელი ზაფხულები მოგქონდა ჩემთვის“ (ჭინჭარაული, №6);

„რა ცა დაეპერტყათ პეშვისხელა, რა მუზაუბადრუკს მსახ-ურებენ (ბიბილაშვილი, მეტი გასართობი, №7);

„მაშ, რა გესტეოთიკოსება, კერძოდ, რა გეთეატრმცოდნე-ბა? (ბიბილაშვილი, მეტი გასართობი, №7);

„ქალაქს, რომელშიც — მუცლიდანვე მსჯავრდებულები მოქრონიკულო ისტერიით იტანჯებიან“ (ჯახუტაშვილი, მშრალი ხიდი, №1);

„მერე დამშორდნენ და გადაქრნენ ვარსკვლავებივით“ (ბუაჩიძე, შეხვედრა, №8).

„რუსეთსა და ჩვენში სხვადასხვაგვარი მოდერნისტული ლიტერა-ტურული მიმართულებები იყო გაბატონებული. მიმართულებებმა თავიანთი კვალი ლიტერატურის ენასაც დააჩინიეს. ზედმეტი, ყოვ-ლად გაუმართლებელი გატაცება სიტყვათმთხველობით, ცდა სა-ლიტერატურო ენაში ისეთი ხელოვნური სიტყვებისა და ისეთი აგე-ბულების ფრაზების დამკვიდრებისა, როგორიც სრულიად შეუფერ-ბელი იყო ქართული სალიტერატურო ენის გრამატიკული წყობისა და ლექსიკური შემადგენლობისათვის, უსაფუძვლო კოხტაობა ასეთი სიტყვათ- და ფრაზათმთხველობით დამახასიათებელი იყო მწე-რალთა ერთი, საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ნაწილისათვის“, - ივანე გიგინეიშვილის ეს სიტყვები მე-20 საუკუნის პირველი ნახევრის პოეზიას მიემართებოდა. ამგვარი სიმძაფრით არა, მაგრამ ხელოვ-ნურობის ელფერი ჩვენს დროშიც მართლაც დაჰკრავს „სიტყვა-ვათმხველობის“ ზოგიერთ მაგალითს.

პოეტური ენის ერთ-ერთ თავისებურებად რევაზ სირაძე მიიჩნევს მახასიათებელს, რომელსაც ზოგადად უწოდებს „მუსიკალურ მდი-ნარებას ტექსტისას“. როგორც მკვლევარი აღნიშნავს, „არსებობდა ადრეც (რუსთაველთან: „მისთვის ენა მუსიკობდეს“, დიმიტრი ბა-გრატიონი: „გავამუსიკე მისთვის ენანი“, „სულის ყვავილო“). იგუ-ლისხმება პოეტური ტექსტის არა ბეგერნერული მუსიკალობა, არამედ ტექსტში სიტყვების აზრობრივზე მეტად ემოციური, „მუსი-კური“, ურთიერთკავშირი“. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც, ოსიპ მან-დელშტამის სიტყვებით რომ ვთქვათ: „პოეტს სიტყვა ეცოტავება — იგი სიტყვას თითქოს ნაწილებად გლეჯს კბილებით, ფართოდ იყე-ნებს უამისოდაც ვნებიანი ტემპერამენტის მქონე ქართულ ფონეტი-

კას“ (პოეტში მანდელშტამი ვაჟა-ფშაველას გულისხმობს). თანამე-დროვე პოეზიაში სიტყვის მისტიკურ გააზრებაზე მეტად უპირატე-სობა მისი პირდაპირი მნიშვნელობით გამოყენებას ენიჭება. ეს არ ნიშნავს, რომ თანამედროვე შემოქმედი არ უსმენს სიტყვას, ან უარს ამბობს მის მუსიკაზე. მუსიკალურობა ყოველთვის ახასიათებდა **ტა-რიელ ჭანტურიას** პოეზიას, ასეა ახალ ლექსებშიც:

- „- ისე ლამაზის..
- ისე უგვანს...
- ო, როგორ სძულს...
- როგორ უყვარს
- ჰყავდა ვიცი!
- თანაც ბლომად!
- ახლა? ნეტა ახლა თუ ჰყავს...
- ...ზეცა ისე მოწმენდილი

...ბარტყი გაფრენილი ბუდით“ (სიყვარულის შავი ყუთი, №2).

მუსიკალობის თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესო გვეჩვენა ახალგაზრდა შემოქმედის **დათა გოლუას** ლექსები:

„საით ქალი, - ანგრეული კვირტი,
საით კაცი - ნაზი გამოწვევა,
მთელი რამე იმტკრეოდა ტვისტი,
დროთა ტანგო, თრთოდა ჩემი ხვევნა.
მთელი ღამე იშლებოდა ფურცლად,
თვით ტკივილიც ეჯდა პიანინოს
და ჰანგები ჩაესახა მუცლად,
ზედ კისერზე მტირალ ვიოლინოს“ (ლამის ბლუზი, თეთრი როიალი, №7).

ჩვენი ყურადღება კიდევ ერთმა თავისებურებამ მიიპყრო, რაც სიხშირის გამო ერთგვარ ტენდენციადაც კი შეიძლება მივიჩნიოთ. ლექსების ენისთვის დამახასიათებელია გამეორება. მეორდება სიტყვები, მეორდება ფრაზები და თვით სტრიქონებიც კი.

მეორდება წინადადების ესა თუ ის წევრი:
„აქეს, აქეს, აქეს, აქეს,
რა არ დასცდა ცბიერ ბაგეს. (ჩხიკვაძე, აქეს, აქეს, აქეს, №9)
მეორდება წინადადება, ქვეწყობისას მთავარი წინადადება, ან დამოკიდებული:
„დამიხატე ხე, რომელსაც არ ეცოდინება რა არის მიწა,
დამიხატე ხე, რომელიც არ ამოყრის ნერგებს

დამიხატე ხე, რომელსაც შეუძლია იცხოვროს მარტომ (ლიქოკე-ლი, №2),

ან: „და ჩვენ ვიყავით ისეთი მძიმები,
როგორც მარილმყრილი პური,
როგორც მამების კრებაზე დედას სიარული,
როგორც ნახმარი წიგნები ახალ სასაწვლო წელს,
როგორც მარჩენალდაკარგულის ცნობა,
როგორც ზამთრის ღამებში ჩემსა და ჩემს ძმას შორის წო-ლა, როგორც ჩემს ექსკურსიებზე შავების ჩაცმა“ (ლაზვიაშ-ვილი, ალარ მელაპარაკება დედაჩემი, №5).

ან: „იყო ღამე და მოვდიოდი ხეების ჩრდილში,
იყო ღამე და ვარკვლავების მსურდა თვალთვცვალი.

იყო დილა და მზის სინათლეს ეძინა ჩემთან
იყო დილა და მდარაჯობდა მთვარის აჩრდილი.

იყო შუადლე და მკლავები მწვდებოდა ცამდე,

იყო შუადლე და მწვდებოდა მინა წელამდე“ (ბენიძე, ზაფხული, წერილიმეორე. 2014 წლის 6 ივლისი, 23:51-ზე).

დღეს ძალიან ბევრს საუბრობენ მასობრივი საშუალებების გავ-ლენაზე უმართებულო ფორმების დამკვიდრების თვალსაზრისით. მართლაც ყოველდღიურად გვესმის მცდარი ფორმები და ვერჩევით მათ. ვერჩევით იმდენად, რომ პოეზიაშიც აღარ გვეხამუშება: „რა კარგად არის თქვენს შორის ყველაფერი“. „შენს მაგიერ მე მრცხვენია“; „ღია ფანჯრიდან ეზოს წვდება სურნელი ილის“; „წვდებოდეს უფსკრულს და სიბნელის შვილებს კვებავდეს“. ... მეორე მხრივ, სწორი ფორმები ეწირება ლექსის რიტმს ან რითმას: „დასარული წყალის ნაყვის . . .“; „გრძელი, საკვირლად ლამაზი თმა“. მთავარი სხვა რამ არის — მასალიდან გამომდინარე, სიმცირის გამო, ამ შემთხვევებს ვერ განვიხილავთ ტენდენციად, ისინი რჩება გამონაკლისებად. სალიტერატურო ენის ნორმების ერთგულება პირველ რიგში შემოქმედთა არჩევანია, შემდეგ „ცისკარი 1852-ის“ დამოკიდებულების გამომხატველი, რასაც ჩვენ უდავოდ მივესალმებით.

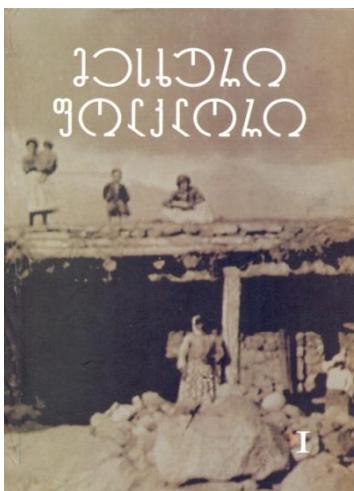
ძალიან საინტერესოდ გვეჩვენა ფრაზების აგებულებისა და სი-ტყვათწყობის საკითხებიც. მსუბუქი ფრაზებს ხშირად გვერდით გხევდება საქმიად მძიმე, დატერიტულიც. რა იწვევს ამას? საქმე გვაქვს ოსტატობასთან თუ სტილის ძეგასთან? ეს ჩვენი შემდგომი კვლევის თემაა. ვფიქრობთ, ქართული პოეზიის სინტაქსის შესწავლა

ბევრ საინტერესო კითხვაზე გაგვცემს პასუხს. ამიტომ ამჯერად არც სტილის საკითხებზე გავამახვილებთ ყურადღებას. მოკლე დასკვნის სახით ვიტყვით, რომ ყველა ძირითადი ტენდენცია, რომელიც ქართულ პოეზიაში შეიმჩნეოდა, გრძელდება დღესაც, ეს არ არის შემთხვევითი მოვლენა, ტრადიციული ხაზის გაგრძელება პოეტთა გააზრებული არჩევანია. დიდ წინაპართაგან შემოქმედნი ისსენიებენ სხვადასხვა პოეტს, მაგრამ უპირობოდ აღიარებენ შოთა რუსთაველს. ქართული სალიტერატურო ენის წიაღმი კვლავაც იძადება ულამაზესი მხატვრული სახეები. ყოველ შემთხვევაში ასე ჩანს „ცისკარი 1852-ის“ ფურცლებზე დაბეჭდილი პოეზიიდან. უურნალის არჩევანი თავის მხრივ მის დამოკიდებულებასა და კონცეფციაზე მიუთითებს. ამირან გომართელი აღნიშნავს, რომ „163 წლის „ცისკარი“ კიდევ ერთხელ აღსდგა!..“ მთავარი რედაქტორი ხაზს უსვამს გამოცემის მნიშვნელობას „მითუმეტეს დღეს, როცა ჩვენი ყოფაცა და სულიერი არსებობაც განახლების პროცესშია, როცა მხატვრული სიტყვა ჩვენში ისეთსავე ლოგოსურ მნიშველობას იძენს, როგორც სახარებისეული „პირველთაგან იყო სიტყვა“. ამ რწმენით ჩვენ აღთქმული ქვეყნისკენ მივემართებით. ჩვენ გზაში ვართ!“. მართლაც, გზაშია დღეს თანამედროვე ქართული პოეზია, რაც ნიშანდობლივია, სწორად არჩეულ გზაში. არც ქართულ სიტყვას დაუკარგავს ძალა და არც პოეტს საკუთარი დანიშნულების განცდა:

„საღვთო მადლი აქვს სიტყვას და ბერას,
ელვა და მეხი მას ვერ დანაცრავს,
ლექსებს კი არ ვწერ, სამოსელს ვკერავ,
რომ შემცივნებულ სულებს ჩავაცვა (ჩიტიშვილი, ლექსი
ბეგთარი“, №3).

„მესხური ფოლკლორი“

2015 წელს გამოვიდა „მესხური ფოლკლორის“ პირველი ნაწილი. წიგნი მომზადებული და გამოცემულია საქართველოს კულტურისა

და ძეგლთა დაცვის სამინისტროსა და გაზეთ „ლიტერატურული მესხეთის“ ფინანსური მხარდაჭერით. პროექტის ავტორი, ფოლკლორული მასალის შემგროვებელი და გამომცემელ-რედაქტორია ავთანდილ ბერიძე, გამოცემის რედაქტორი რუსულან ბერიძე, მხატვარი გიორგი წერეთელი.

კრებულის პირველი ნაწილი თავს უყრის ქართულ პერიოდულ პერსაში, სხვადასხვა გამოცემაში გამოქვეყნებულ ქართული ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებს, მასალებს, რომლებიც დაცულია ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფოლკლორულ არქივში, შოთა რუსთაველის სახელობის ლი-

ტერატურის ინსტიტუტში, გიორგი ლეონიძის სახელობის თბილისის სახელმწიფო ლიტერატურის მუზეუმსა და ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ახალციხის სახელმწიფო მუზეუმში. კრებულში ასევე შეტანილია შუა აზიაში დეპორტირებულ მაჰმადიან მესხთა ფოლკლორიც, რომელიც თარგმანის სახითაა გამოცემული.

როგორც წინასიტყვაობაში გამომცემელ-რედაქტორი აღნიშნავს: „მესხური ფოლკლორის“ მეორე გამოცემაში შევა ლეგნდები, თქმულებები, ზღაპრები, წეს-ჩვეულებები, ანდაზები, გამონათქვა-მები, გამოცანები, მესხური თამაშები და სხვა“.

„მესხური ფოლკლორის“ სქელტანიანი გამოცემა იტევს 40-ზე მეტი ავტორ-მთემელის ლექსს. წიგნის მნიშვნელობა იზრდება იმის გათვალისწინებით, რომ ბევრი ძველი გამოცემა დღეს იშვიათობას წარმოადგენს. წიგნი საინტრესოა ფოლკლორისტებისა და მკვლევ-რებისთვის, განსაკუთრებით სტუდენტებისა და საკითხით დაინტერესებული საზოგადოებისთვის.

სარჩევი

მერაბ ბერიძე სტუმრად უნივერსიტეტი	3
პროგრამები	
რევაზ მიშველაძე ორმოცდაპერა	17
პროგრამები	
თინათინ მღვდლიაშვილი	22
თამათმარი	
გრიგოლ რობაქიძე ორი ქა	32
ფრიდრიხ შილერი ხელთათმანი	36
რეშად ნური გუნთექინი პავლეგის ჩეუბი	39
მუსიკალური დამათმითი	
მაია ქუქჩიშვილი არლინი	46
პროგრამები	
ზელიმხან მალრაძე ევაკაცია	51
ნადირობა	
ივანე ჯაფარიძე რობრო ვინალირეთ პირველად დაივივე	64

0მიზრაცხოვლი პოეზია	
ზაირა კულოშვილი	73
მიმუხრაბი	
გიგი ხორნაული	77
„ნაკადული“ და ცუტა ჩერულავა მიშა ნათლია	
პოლიტიკა	
უჩა პლუაშვილი	91
„ახლავე შეუტიე, დასტურია, აიღე ძალაძი“.	
სამხრეთი მათლები	
გიორგი ბუცხრიკიძე	101
ტერასების მშენებლობის ფრაგიციები სამცხე-ჯავახეთში	
ჩვენი ფინანსები	
ნატო ყრუაშვილი	107
პირველი სტამბა გესხეთში	
ხალოპნება და ხალოპნი	
ლელა ფერაძე	112
ჭიდურობის რსტატი	
0რა და პოეზია	
მაკა კაჭკაჭიშვილი-ბერიძე	116
0სანამედროვე ქართული პოეზიის ენისათვის „(ცისკარი 1852“)	
არალი რიგნები	
„გესხური ფოლქლორი“	131

გამომცემლობა

„ახალციხის უნივერსიტეტი“

ქ. ახალციხე, რუსთაველის ქ. №106,
ტელ.: 0(365)22-19-90, 591-41-12-78
ელ. ფოსტა: contact@sjuni.edu.ge